

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

Π.Μ.Σ: ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: Διδασκαλία της Νέας Ελληνικής Γλώσσας

Διπλωματική εργασία

Η Οδύσσεια της ορθογραφίας στην Νεοελληνική Γλώσσα
του
Αϊβαλιώτη Παναγιώτη

Επιβλέπων Καθηγητής:
Μπίκος Κωνσταντίνος, Καθηγητής

Εξεταστές: Νάκας Αθανάσιος, Καθηγητής
Ντίνας Κωνσταντίνος, Καθηγητής

Φλώρινα, Ιούνιος 2019

Copyright© Αϊβαλιώτη Παναγιώτη, 2019

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό.

Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και μόνο.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Στις καθηγήτριες Ελένη Γρίβα, Αναστασία Στάμου, Άννα Χατζηπαναγιωτίδη, και στους καθηγητές Κωνσταντίνο Μπίκο, Αθανάσιο Νάκα και Κωνσταντίνο Ντίνα.

Στην οικογένεια μου. Στην κόρη μου, για την αμέριστη βοήθεια της.

Φόρος τιμής για αυτούς που έχουν μοχθήσει για την παιδεία και προσθέτουν ένα λιθαράκι μαζί με τον κόπο τους.

Στη μνήμη του Επαμεινώνδα που έφυγε νωρίς και δεν ξανασυζητήσαμε.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σ' αυτήν τη βιβλιογραφική έρευνα θέσαμε δύο ερευνητικά ερωτήματα. Πόσο αναγκαία είναι η ιστορική ορθογραφία και εάν αντέχει στις απόψεις της αποδόμησης, στις ημέρες της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής κρίσης που διάγουμε ως άνθρωποι, δάσκαλοι και πολίτες που είμαστε. Το υποερώτημα, που περιέχεται στο πρώτο ερώτημα είναι, εάν θα μπορούσε η ιστορική γραφή να αντικατασταθεί από τη φωνητική ή λατινική γραφή, κάμπτοντας τις όποιες αντιρρήσεις της εκπαιδευτικής κοινότητας και γενικότερα της ελληνικής κοινωνίας. Το δεύτερο ερώτημα που θέσαμε ήταν εάν επηρέασε, πόσο και με ποιον τρόπο η μεταρρύθμιση και καθιέρωση της δημοτικής με τον νόμο 309 του 1976 καθώς και η καθιέρωση του μονοτονικού με το Προεδρικό Διάταγμα του 297/1982. Αρχικά διερευνούμε το θεωρητικό υπόβαθρο της γλώσσας, της γραφής, της Νεοελληνικής Κοινής, της ορθογραφίας, της ιστορίας και ειδικότερα της ιστορίας της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης. Επισημαίνουμε τη λανθασμένη ταύτιση γλώσσας - γραφής, γλώσσας - ορθογραφίας και εντοπίζοντας τις διαμάχες των επιστημόνων της αποδόμησης με αυτούς της παράδοσης, ψάχνουμε τις αιτίες. Η ερευνητική μέθοδος που χρησιμοποιούμε είναι η ποιοτική ανάλυση περιεχομένου. Τα στοιχεία της έρευνας προέρχονται από βιβλία, θεωρητικές και ερευνητικές εργασίες, ερευνητικά και επιστημονικά περιοδικά, μονογραφίες και μελέτες, διατριβές, άρθρα, σχολικά εγχειρίδια, εγκυκλοπαίδειες, γραμματικές και λεξικά. Καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι και οι δύο μεταρρυθμίσεις ήταν καταλυτικές. Έδωσαν ένα τέλος στη διγλωσσία που ταλάνιζε για χρόνια πολλά, πρόσφεραν ανακούφιση και αναγνώριση στις πολύχρονες μεταρρυθμιστικές προσπάθειες, επούλωσαν πληγές στο σώμα της παιδείας. Οι δυνάμεις όμως που απελευθερώθηκαν, δεν οργανώθηκαν, πορεύθηκαν χωρίς να θέσουν μεσοπρόθεσμους εφικτούς στόχους, κομματικοποιήθηκαν, παρασύρθηκαν και αναλώθηκαν σε αντιπαλότητες. Ο εκδημοκρατισμός παρείχε όλα τα εχέγγυα για ελευθερία, πολυφωνία, πλουραλισμό, διακρίνεται όμως η έλλειψη συντονισμού, δηλαδή όλες αυτές οι αξίες και φωτισμένες φωνές και γραφές δεν βρήκαν το τραπέζι να καθίσουν, να κοιταχτούν, να συζητήσουν και να συμφωνήσουν σε κάποια που τους ενώνουν. Ο διδακτικός χρόνος που εξοικονομήθηκε και ήταν αρκετός,

εξανεμίστηκε. Προτάσεις για βελτιώσεις υπάρχουν , αλλά θα χρειαστεί ευρεία συναίνεση για την αποδοχή, την κρίση , την εφαρμογή και τον επανέλεγχο τους.

Λέξεις κλειδιά: ορθογραφία, ιστορική γραφή, απλοποίηση, νεοελληνική εκπαίδευση.

ABSTRACT

In this bibliographic investigation, two research questions have been raised.

In our present days of economic, social and cultural crisis that we, as a whole, are experiencing as people, teachers and citizens, how necessary is historical orthography and how does it withstand this crisis of abasement.

The underlying question to be found within the original question, is whether historical orthography could be replaced by phonetics or Latin script, thus realigning any possible objections from the educational community and society in general.

The second question raised is how much and in what manner was historical orthography affected by the reformed Law No. 309/1976 and likewise by the introduction of the monotonic system set out in the presidential decree of 297/1982.

Initially, the theoretical background of the language, the script, Modern Greek common, the spelling, the history and especially the history of Modern Greek education is explored. We point out the wrong language-writing and language-spelling correlation, identify and investigate the causes for the conflictions between the abasing intellectual and the traditionalist.

The method of research used is qualitative analysis of content. The research data comes from books, theoretical, research, scientific papers and journals, monographs, studies, theses, articles, textbooks, encyclopedias, grammars and dictionaries. In conclusion, both of the aforementioned reforms were found to be catalytic.

The reforms ended the bilingual language which had been used for many years, they offered relief and healed wounds to be found within the educational body. However, the forces that were liberated were not organised. They were led without medium-term achievable goals, they were partisan and were lured and converted into rivalries.

The democratisation provided all the guarantees for freedom, polyphonics and pluralism, but the lack of coordination between all these worthy, enlightened voices and scriptures did not find a similar stance from where to witness, discuss and agree on some of the points on which there was neutral ground.

The time saved, of which there was plenty, disappeared. Suggestions for improvements exist, but it will take a broad consensus of judgment and implementation before these are to be accepted.

KEY WORDS: spelling, history line, simplification, modern Greek education

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευχαριστίες.....	3
Περίληψη.....	4
Περιεχόμενα.....	8
1. Εισαγωγή.....	9
2. Γλώσσα.....	11
3. Προφορικός λόγος.....	15
4. Γραφή.....	20
5. Ορθογραφία.....	24
5 ^α . Ορισμός Ορθογραφίας.....	24
5 ^β . Είδη ορθογραφίας.....	26
5 ^γ . Διαφάνεια στην ορθογραφία.....	29
5 ^δ . Γνωστικοί μηχανισμοί.....	29
6. Ορθογραφικά λάθη.....	31
7. Προσπάθειες απλοποίησης.....	37
8. Ιστορία.....	45
9. Τεκμήρια ιστορίας.....	51
9 ^α . Η χρυσή τομή.....	57
9 ^β . Έθνος Ιδέες Ιδεολογία.....	59
9 ^γ . Λεξικά.....	62
10. Συμπεράσματα.....	66
Βιβλιογραφία.....	67

Ορθογραφικά προσπαθήσαμε να παραμείνουμε στο πνεύμα των συγγραφέων.

1.ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Γιατί οδύσσεια;

Σα βγεις στον πηγαιμό για την Ιθάκη,
να εύχεται νάναι μακρύς ο δρόμος,
γεμάτος περιπέτειες, γεμάτος γνώσεις.
Τους Λαιστρυγόνες και τους Κύκλωπας,
τον θυμωμένο Ποσειδώνα μη φοβάσαι,
τέτοια στον δρόμο σου ποτέ σου δεν θα βρεις,
αν μόν' η σκέψις σου υψηλή, αν εκλεκτή
συγκίνησης το πνεύμα και το σώμα σου αγγίζει.
Τους Λαιστρυγόνες και τους Κύκλωπας,
τον άγριο Ποσειδώνα δεν θα συναντήσεις,
αν δεν τους κουβανείς μες στην ψυχή σου,
αν η ψυχή σου δεν τους στήνει εμπρός σου.

Να εύχεται νάναι μακρύς ο δρόμος.
Πολλά τα καλοκαιρινά πρωιά να είναι
που με τι ευχαρίστησι, με τι χαρά
θα μπαίνεις σε λιμένας πρωτοειδωμένους·
να σταματήσεις σ' εμπορεία Φοινικικά,
και τες καλές πραγμάτειες ν' αποκτήσεις,
σεντέφια και κοράλλια, κεχριμπάρια κ' έβενους,
και ηδονικά μυρωδικά κάθε λογής,
όσο μπορείς πιο άφθονα ηδονικά μυρωδικά·
σε πόλεις Αιγυπτιακές πολλές να πας,
να μάθεις και να μάθεις απ' τους σπουδασμένους.

Πάντα στο νου σου νάχεις την Ιθάκη.
Το φθάσιμον εκεί είν' ο προορισμός σου.
Αλλά μη βιάζεις το ταξίδι διόλου.
Καλλίτερα χρόνια πολλά να διαρκέσει·
και γέρος πια ν' αράξεις στο νησί,
πλούσιος με όσα κέρδισες στον δρόμο,
μη προσδοκώντας πλούτη να σε δώσει η Ιθάκη.

Η Ιθάκη σ' έδωσε τ' ωραίο ταξίδι.
Χωρίς αυτήν δεν θάβγαινες στον δρόμο.
Άλλα δεν έχει να σε δώσει πια.

Κι άν πτωχική την βρεις, η Ιθάκη δεν σε γέλασε.
Έτσι σοφός πού έγινες, με τόση πείρα,
ήδη θα το κατάλαβες η Ιθάκες τι σημαίνουν

Ωστε ανελλήνιστοι δεν είμεθα, θαρρώ.

Κ.Π. Καβάφης <<Φιλέλλην>>

Η συγγραφή κάθε εργασίας είναι ένα μακρύ, επίπονο, ευχάριστο και ψυχοφθόρο ταξίδι χωρίς τελειωμό. Πόσο μάλλον η ιστορία της ορθογραφίας στην Νεοελληνική εκπαίδευση. Μια ιστορία περίπλοκη, στενά δεμένη με τη συγκρότηση του ελληνικού κράτους και τα προβλήματα που θέτει, όπως τη σχέση με το ιστορικό παρελθόν, την ένταξη σε διεθνείς συμμαχίες, τις ιδεολογικές, κοινωνικές και πολιτικές συγκρούσεις.

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να παρουσιάσει θέσεις και αντιθέσεις, συνθέσεις και συγκρούσεις, επαίνους και λίβελλους, μέσα από τα δαιδαλώδη μονοπάτια της ιστορίας της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης. Βέβαια, μία εργασία που προσπαθεί και ελπίζει να συλλάβει και ν' αναλύσει ένα φαινόμενο που ανήκει σε μια συγκεκριμένη στιγμή, όπως είναι η πορεία της ορθογραφίας στην Νεοελληνική Γλώσσα, πριν προλάβει να ολοκληρωθεί γίνεται ξεπερασμένη από τις συνεχείς εξελίξεις της γλώσσας. Όπως, εύστοχα γράφει στα προλεγόμενα του συγγραφέα ο Mackridge, τα πορίσματα που καταγράφονται στην εργασία, αντιπροσωπεύουν τελικά τις απόψεις ενός συγκεκριμένου ανθρώπου σε μια δεδομένη στιγμή : κανένας δεν μπορεί να πει την τελευταία λέξη για μια ζωντανή γλώσσα (Mackridge 1990 :22).

2. ΓΛΩΣΣΑ

‘‘Γλώσσα είναι ένα σύστημα φωνητικών συμβόλων που χρησιμεύουν στην επικοινωνία’’. Ο ορισμός αυτός προϋποθέτει την αποδοχή τεσσάρων αρχών : η γλώσσα πραγματώνεται με τη φωνή (δηλαδή έχει προφορά), οι ήχοι ή μάλλον οι φθόγγοι που παράγονται δε σημαίνουν τίποτα οι ίδιοι, αλλά συμβολίζουν κάτι άλλο (επομένως ένα βογγητό ή ένα γουργούρισμα ικανοποίησης, που εκφράζουν άμεσα το σχετικό αίσθημα, δε θεωρούνται μέρος της γλώσσας), οι φθόγγοι που αρθρώνουμε δεν είναι ανεξάρτητοι ο

ένας από τον άλλον, αλλά αποτελούν σύστημα, και σκοπός της γλώσσας είναι η επικοινωνία.

Κιόλας ο Αριστοτέλης, αντικρούοντας αντίθετη άποψη του Πλάτωνα, είχε καθορίσει ότι οι λέξεις δεν υπάρχουν ‘‘φύσει’’, αλλά ‘‘κατά συνθήκην’’. Δηλαδή δεν είναι από τη φύση τους πλασμένες να δηλώνουν αυτό που δηλώνουν, αλλά επειδή έτσι συμφώνησαν οι ομιλητές .Αυτή η συμφωνία-σύμβαση των ομιλητών ασφαλώς δεν είναι διατυπωμένη ρητά με κάποιο επίσημο συμβόλαιο, όπως άλλωστε συμβαίνει με κάθε είδους κοινωνική ‘‘συμφωνία.’

Το γλωσσικό σημείο είναι αυθαίρετο (Ελβετός γλωσσολόγος Ferdinand de Saussure). Σαν ‘‘σημείο’’ εννοείται η σχέση προφοράς και σημασίας. Η φωνητική μορφή (η προφορά) μιας λέξης είναι το σημαίνον, η σημασία είναι το σημαινόμενο (γαλλ. signifiant-signifie).

Με τον όρο ‘σημείο’ μεταφράστηκε στην καθαρεύουσα ο γαλλικός όρος ‘signe’, γι’ αυτό και δεν φαίνεται εύκολα ποια ιδέα βρίσκεται από πίσω. Πρόκειται στην πραγματικότητα γι’ αυτό που θα λέγαμε στη δημοτική ‘σημάδι’, που η ύπαρξή-του δίνει πληροφορία για κάτι άλλο.

Ο Μοσχονάς, αναφέρεται στο βιβλίο του Μπαμπινιώτη, *Θεωρητική Γλωσσολογία: Εισαγωγή στη Σύγχρονη Γλωσσολογία*, κρίνοντας ότι ο συγγραφέας με τον τρόπο που παρουσιάζει και εξηγεί το σημαίνον και σημαινόμενο διαπράττει μια μικρή θεωρητική απάτη ή ο ίδιος είναι θύμα αυταπάτης, γράφοντας ότι θέλει να αναβαθμίσει τη γραφή σε σημειωτικό κώδικα ισοδύναμο προς την προφορική γλώσσα (Μοσχονάς 2013 : 117-121). Οι φθόγγοι που προφέρουμε, και οι λέξεις που αποτελούνται απ’ αυτούς τους φθόγγους, καθώς και οι συνδυασμοί των λέξεων πρέπει να έχουνε συγκεκριμένες σχέσεις μεταξύ τους, δηλαδή να αποτελούν σύστημα, γιατί αλλιώς δεν είμαστε σε θέση να τους ερμηνεύσουμε, ούτε και να τους μάθουμε. Από παλιά έχει χαρακτηριστεί η γλώσσα σαν ένα σύστημα που αποτελείται από υποσυστήματα, που κι αυτά υποδιαιρούνται σε επιμέρους συστήματα, και συγχρόνως είναι δεμένα μεταξύ τους, το ένα επιδρά στο άλλο και δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς τα υπόλοιπα. Μία παράσταση που θα μπορούσαμε να τη

φανταστούμε σαν το σύστημα των γραναζιών ενός εξαιρετικά περίπλοκου ρολογιού.(Πετρούνιας 1984 σελ.40-43).

Η γλώσσα είναι ένα όργανο στο μυαλό όλων των ομιλητών της, αλλά και ένα αγαθό, γιατί περιλαμβάνει μέρος της πολιτισμικής κληρονομιάς, επιτρέποντας την ομαδική συμβίωση της κοινωνίας και του έθνους. Παρά τις διαφορές σε ατομικό επίπεδο, παρουσιάζει συγχρονικά ένα σταθερό σύστημα, μία νόρμα, που βρίσκεται όμως σε εξελεγκτική πορεία, καθώς καλείται να καλύψει τις ανάγκες των ομιλητών, που είναι ποικίλες: καθημερινότητα, θεσμικές χρήσεις, πολιτισμική ζωή. Είναι δηλαδή ένα εργαλείο που μπορεί να τροποποιείται, να βελτιώνεται συνεχώς, αλλά και να επιβαρύνεται με άχρηστα στοιχεία ή να αλλοιώνεται αρνητικά.(Σετάτος,2005:527).

Η γλώσσα είναι όργανο επικοινωνίας και μ' αυτό εννοούμε ότι χρησιμοποιείται από τους ανθρώπους μιας ομόγλωσσης κοινότητας για να ανταλλάσσουν πληροφορίες και για να κατανοεί ο ένας τον άλλο. Ομόγλωσσον σύμφωνα με τον Ηρόδοτο και ομοίμο σύμφωνα με τον Μαρωνίτη. Γλώσσα είναι ο συνδετικός κρίκος που ασφαλίζει τα σύνορα ενός έθνους.

Γλώσσα είναι ο συνεκτικός δεσμός και αποφασιστικός παράγοντας της ιστορικής πορείας του ελληνικού έθνους ως συνόλου ατόμων και φυλών. (Ανδριώτης, 1995:11)

Ο προηγούμενος ορισμός μας δίνει την αφορμή να αναφερθούμε στην τελική συμφωνία των Πρεσπών , όπου στο πρώτο μέρος και στο άρθρο ένα, εδάφιο 3γ, αναφέρεται ότι η επίσημη γλώσσα της Π.Γ.Δ.Μ. θα είναι η <<Μακεδονική γλώσσα>>, γλώσσα που ανήκει στην ομάδα των Νότιων Σλαβικών γλωσσών.

Η γλώσσα που μιλούν οι κάτοικοι της Π.Γ.Δ.Μ. είναι μια δυτικοβουλγαρική διάλεκτος. Σε σχέση με τους Σέρβους και τους Σλάβους μιλούν μια άλλη γλώσσα κοντά στη βουλγαρική. Στη συμφωνία των Πρεσπών η γλώσσα αυτή θα μπορούσε να ονομαστεί σλαβομακεδονική. Υπάρχει μια γλωσσική ομοεθνία η σλαβική και μια από αυτές τις γλώσσες είναι και αυτή που μιλιέται στο κράτος που ονομάστηκε από χθες, Βόρεια Μακεδονία σημειώνει ο καθηγητής Ντίνας.

Αυτό συμβαίνει, γιατί η γλώσσα είναι στοιχείο ταυτότητας και όχι απλή ονομασία, άρα και κύριο συστατικό για την υποστήριξη μακεδονικής εθνότητας συμπληρώνει ο Μπαμπινιώτης.(τα ΝΕΑ 8-10/3/2019).

Σχετικά, γράφει στη σελίδα 118 ο Πετρούνιας : οι Βούλγαροι ισχυρίζονται ότι τα σλαβομακεδονικά είναι βουλγάρικη διάλεκτος, το γιουγκοσλαβικό κράτος τα θεωρεί ιδιαίτερη γλώσσα, για τις ελληνικές αρχές παλιότερα η γλωσσική αυτή ποικιλία υποτίθεται ότι δεν υπήρχε. Τελικά σημαντικός παράγοντας είναι η πίστη ή η επιθυμία των ομιλητών να ανήκουν στο ίδιο έθνος, και αυτή η στάση επηρεάζει την εξέλιξη της διαλέκτου-τους προς τη μία ή την άλλη κατεύθυνση.(Πετρούνιας 1984:118).

Γράφει ο Θεοδωρόπουλος στην εφημερίδα Καθημερινή : Η γλώσσα δεν περιορίζεται στον πλούτο των «σημείων» της. Η γλώσσα κρίνεται και από τη δημιουργία που έχει οργώσει το έδαφός της. Αν χαθεί η λέξη «ήρωας» και τα παράγωγά της, λέξη καθαρά ελληνική, τότε μια ολόκληρη περιοχή του πολιτισμού μας θα βυθιστεί στο σκοτάδι, απ' τον Όμηρο ως τον Νίτσε, τον Τολστόι ή ακόμη και το τελευταίο αστυνομικό μυθιστόρημα που γράφτηκε προχθές. Υπάρχει μια ιεραρχία που ορίζει την αξία των γλωσσών, η οποία είναι αντίστοιχη με την ιεραρχία των πολιτισμών. Ένας από τους φιλολόγους μου, συνεχίζει ο Θεοδωρόπουλος, στο λύκειο έλεγε πως οι λέξεις από τα αρχαία ελληνικά αποτελούν περίπου το μισό του λεξιλογίου μας. Όμως ο άνθρωπος μας δίδασκε τη «μείζονα νεοελληνική», αυτή τη μεικτή καθαρεύουσα που τότε αποκαλούσαμε «καθομιλουμένη» Αν αφαιρέσεις από την νεοελληνική το <<μείζονα>>, αν την παίξεις σε <<ελάσσονα>>, αν της αφαιρέσεις το βάθος του ιστορικού της πεδίου, τότε όντως γίνεται ισότιμη και με τη <<μακεδονική>>και με τη βουλγαρική ή οποιαδήποτε άλλη γλώσσα ή διάλεκτο, απ' αυτές που οι γλωσσολόγοι δεν μπορούν να εντοπίσουν. Η γλώσσα δεν χρειάζεται στρατό. Χρειάζεται τους Πλάτωνα και τους Γκαίτε για να γίνει γλώσσα.(Καθημερινή 17/6/2018 :29).

Επιπλέον, η γλώσσα χρησιμεύει ως μέσο για να εκφραστεί ο άνθρωπος, δηλαδή για να δώσει μορφή και να αναλύσει αυτό που αισθάνεται, πόσο στενά συνδέεται η γλώσσα με την ανθρώπινη σκέψη.

Η γλώσσα είναι ένα σύνθετο συμβολικό σύστημα, που δομείται με τη βοήθεια τεσσάρων υποσυστημάτων: α) του φωνολογικού, β) του μορφολογικού, γ) του συντακτικού, και δ) του σημασιολογικού. Μπορεί να αναλυθεί τόσο στον προφορικό λόγο, δηλαδή την ομιλία και την ακρόαση, όσο και στο γραπτό λόγο, δηλαδή την ανάγνωση και στη γραφή.

Οι δύο μορφές της γλώσσας, η προφορική και η γραπτή, έχουν κοινό σημειωτικό σύστημα. Κατά τη μεταφορά ενός μηνύματος από τη μία μορφή λόγου στην άλλη γίνεται ανακωδικοποίηση.

Το φαινόμενο δυσκολιών στην παραγωγή γραπτού λόγου οφείλεται κυρίως στο ότι ο γραπτός λόγος, σε σχέση με τον προφορικό, παρουσιάζει αυξημένες δυσκολίες στην κατανόηση και την εκμάθηση του. Οι περισσότερες δυσκολίες οφείλονται στην αδυναμία των μαθητών να παράγουν ιδέες χωρίς την παρέμβαση του συνομιλητή, η οποία γονιμοποιεί τη σκέψη και κατευθύνει τον προφορικό λόγο (Kress G., 1994). Κι ενώ ο προφορικός λόγος μαθαίνεται από τα παιδιά χωρίς ιδιαίτερες μαθησιακές διαδικασίες, ο γραπτός λόγος, χρειάζεται συστηματική διδασκαλία και δεν είναι πάντοτε επιτυχής (Ιορδανίδου Α., 1993). Πρόκειται για τέχνη και δεξιότητα, η οποία κατακτάται με αγώνα και μεγάλες προσπάθειες (Χαραλαμπίκης Χ., 1999), (*Περιλήψεις Ερευνητικών Προγραμμάτων* Τόμος 7^{ος} 2005:76).

Συμπερασματικά, η γλώσσα είναι αυτόνομο γραμματικό σύστημα, αλλά επιπλέον και ευρύτερο κοινωνικό και ιστορικό φαινόμενο (Πετρούνιας 1984:116).

3. ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

Σύμφωνα με τον Γκόλιαρη, βασικό στοιχείο του προφορικού λόγου, που σε πολλές περιπτώσεις τον καθιστά πολύπλοκότερο και δυσκολότερο του γραπτού, είναι η ετοιμότητα που πρέπει να έχει το άτομο, ώστε να απαντήσει άμεσα σε συγκεκριμένο θέμα, μέσα από ταχύτατη διαδικασία ανακλητότητας μνήμης και συνειρμών, καθώς επίσης και να σχηματίσει μια σειρά πολύπλοκων προτάσεων συντακτικά και γραμματικά, προκειμένου να πείσει με επιχειρήματα ή ν' αντικρούσει θέσεις (Περιλήψεις ερευνητικών προγραμμάτων, τόμος έβδομος:77).

Τρεις κυρίως παράγοντες συμβάλλουν στην ανάπτυξη της γλώσσας του παιδιού μέσα στην οικογένεια: α) η μίμηση της γλώσσας των μεγαλύτερων, β) η γλωσσική επικοινωνία μ' αυτούς και γ) η γλωσσική πράξη του παιδιού.

Κατά τον B. Bernstein, η αιτία της διαφοροποίησης του οικογενειακού γλωσσικού περιβάλλοντος είναι η μορφωτική-οικονομική θέση της οικογένειας, που καθορίζεται από την εκπαίδευση, την οικονομική κατάσταση και το επάγγελμα των γονιών. Διακρίνονται δυο είδη γλωσσικών οικογενειακών κωδικών επικοινωνίας: α) ο επεξεργασμένος και β) ο περιορισμένος .

Τα χαρακτηριστικά του επεξεργασμένου γλωσσικού κώδικα είναι η σύνθετη δομή, η λεκτική κυριολεξία, η συντακτική πληρότητα και η ευρύχωρη χωροχρονική διάσταση.

Τα χαρακτηριστικά του επεξεργασμένου γλωσσικού κώδικα είναι η συντομία στη δομή, η απλότητα και η λιτότητα στη χρήση του λεξιλογίου.

Η ανάπτυξη του προφορικού λόγου αποτελεί τη βάση του αναδυόμενου γραμματισμού, ο οποίος εξαρτάται επίσης από την κατανόηση της σχέσης προφορικού και γραπτού λόγου καθώς και από την κατανόηση του επικοινωνιακού και του λειτουργικού χαρακτήρα του γραπτού λόγου. Η κατανόηση αυτή επιτυγχάνεται στο φυσικό περιβάλλον του παιδιού, όπου αυτό συναντά το γραπτό λόγο, διευκολύνεται όμως ιδιαίτερα από την παροχή πλούσιων και οργανωμένων εμπειριών γραμματισμού (Παντελιάδου, Σ., 2000).

Ο όρος γραμματισμός ή εγγραμματοσύνη, στα αγγλικά : Literacy, είναι η εξελιγμένη μορφή του όρου αλφαριθμητισμός και είναι :

- A) η ικανότητα κατανόησης του νοήματος των λέξεων και
- B) η ικανότητα κατανόησης του νοήματος των κειμένων και
- Γ) η ικανότητα κατανόησης των νοημάτων που βρίσκονται δίπλα και πέρα από τις λέξεις των κειμένων και
- Δ) η γνώση της κοινωνικής πρακτικής που αντιπροσωπεύει κάθε κείμενο και
- E) η ικανότητα διαισθητικής (ή συνειδητής) αναγνώρισης του είδους λόγου, στο οποίο ανήκει ένα κείμενο, και

Στ) η ικανότητα διαισθητικής (ή συνειδητής) ένταξης του κειμένου στο κοινωνικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο παράγεται, και

Ζ) η ικανότητα αντίδρασης στα νοήματα του κειμένου και

Η) η ικανότητα παραγωγής κειμένων που χρειάζονται για τη διεκπεραίωση καθημερινών (επαγγελματικών και μη) αναγκών

(Χατζησαββίδης, 2003:189-190).

Οι κυριότερες εμπειρίες γραμματισμού, που γνωρίζουμε ότι συνδέονται με την κατάρκτηση του γραπτού λόγου είναι η ενημερότητα για το γραπτό λόγο, η κατανόηση του γραπτού λόγου των βιβλίων, η κατανόηση της δομής μιας ιστορίας, η αντίληψη της έννοιας της λέξης, η φωνολογική ενημερότητα και η παραγωγή γραπτού λόγου (Περιλήψεις ερευνητικών προγραμμάτων, τόμος έβδομος:78).

Σύμφωνα με τον Μοσχονά η νεότερη γλωσσολογία δίνει έμφαση στον προφορικό λόγο και από εκεί πρέπει να παίρνει παραδείγματα και υλικό. Αυτή η προτεραιότητα έχει επιστημολογικό, ιδεολογικό χαρακτήρα και προκρίνει τη ρήξη με τη μεγάλη παράδοση του κλασικισμού. Υποστηρίζει ότι στο σχολείο γίνεται η πρώτη ταύτιση της γλώσσας με τη γραφή και στην πρωτοκαθεδρία της γραφής συμβάλλει κυρίως ένας κοινωνικός παράγοντας η ορθογραφία. Αναφέρεται σε ρεζίλεμα και αποσυντονισμό σε αυτόν που έχει κάνει ένα ορθογραφικό λάθος και συμπληρώνει ότι οι μόνοι απαρέγκλιτοι κανόνες που μαθαίνουμε είναι οι ορθογραφικοί (Χάρης 2001 : 97-99).

Χρειάζεται να αναφερθούμε στις τρεις βασικές αρχές που διέπουν την επιστήμη της γλωσσολογίας, γιατί γύρω από αυτές οχυρώνονται σε αντίπαλα στρατόπεδα και συγκρούονται οι επιστήμονες και οι μελετητές. Πρώτη βασική αρχή, η προτεραιότητα του προφορικού λόγου, γιατί μαθαίνεται πρωταρχικά και ευκολότερα από τον γραπτό. Δεν χρειάζονται οι διδακτικοί μηχανισμοί του σχολείου. Σχεδόν όλοι οι άνθρωποι μιλούν, αλλά υπάρχουν κάποιοι που ποτέ δεν έμαθαν να γράφουν και να διαβάζουν. (Λειψή, την έχει χαρακτηρίσει ο πατέρας μου τη ζωή του, γιατί δεν μπόρεσε να πάει στο σχολείο στα χρόνια της γερμανικής κατοχής και δεν έμαθε να γράφει και να διαβάζει. Ο κύκλος εμπειριών, συναναστροφών, ανθρωπίνων σχέσεων του ήταν πάντοτε μικρότερος, ελλειπτικός και πολλές φορές μίζερος. Πώς να ένιωθε άραγε όταν δεν διάβαζε ποτέ του ένα γράμμα, μια ειδοποίηση, την ονομασία του δρόμου, μια αγγελία για εργασία, ένα συμβόλαιο αγοραπωλησίας).

Η άποψη αυτή, για την προτεραιότητα του προφορικού λόγου, είναι γνωστή ως <<φωνοκεντρισμός>>, έχει διατυπωθεί με τον εναργέστερο τρόπο από τον Σωσσύρ (1979:55-63) και έχει αντικρουστεί από τον Ντερριντά, ο οποίος έχει υποστηρίξει την απόλυτη αυτονομία της γραφής ως συστήματος σημείων. Όπως και η Καραντζόλα το 1996, με τον ίδιο τρόπο και εγώ, δεν θα συνηγορήσω ως ερευνητής, υπέρ της θεωρητικής προτεραιότητας της ομιλίας έναντι της γραφής. Η παιδαγωγική διάσταση που υπεισέρχεται, κατά την εκμάθηση της ορθογραφίας από τους, φυσικούς και μη, ομιλητές

μιας γλώσσας, δικαιολογεί σε μεγάλο βαθμό την επιθυμία μορφικής σύγκλισης της γραπτής γλώσσας προς την προφορική. Συνεχίζοντας, η Καραντζόλα υπενθυμίζει να μη λησμονούμε το αίσθημα ψυχολογικής μειονεξίας που γεννάει η ανορθογραφία και την αρνητική κοινωνική αξιολόγηση που συνεπιφέρει. (Καραντζόλα, 1996: 1-6)

Δεύτερη βασική αρχή της γλωσσολογίας είναι η περιγραφική προσέγγιση της γλώσσας. Η σύγχρονη γλωσσολογία αναγνωρίζει στις εξελικτικές μεταβολές ένα φυσικό χαρακτηριστικό των ανθρώπινων γλωσσών και πιστεύει ότι κάθε γλώσσα ή διάλεκτος είναι φτιαγμένη έτσι ώστε να καλύπτονται οι ανάγκες της κοινωνίας στην οποία μιλιέται. Γι' αυτό και οι γλωσσολόγοι ενδιαφέρονται να περιγράψουν μία συγκεκριμένη γλώσσα και όχι να τη ρυθμίσουν σύμφωνα με κάποια πρότυπα. Επομένως δεν μιλάνε για καλύτερες ή ωραιότερες ή σωστότερες γλώσσες. (Παυλίδου, 1995:13-14)

Αναφέρει, ο Ανδριώτης στην ιστορία της ελληνικής γλώσσας ότι δεν υπάρχει πουθενά γλώσσα ή διάλεκτος από κατασκευής πλούσια ή φτωχή. Υπάρχει μόνο υψηλή ή χαμηλή πολιτική και πνευματική στάθμη του λαού, ως σύνολο, την οποία η γλωσσική ανάπτυξη παρακολουθεί σαν σκιά της.

Στην Αθήνα, η δημοκρατική ελευθερία των πολιτών δημιουργούσε αυτόματα το αμέριστο ενδιαφέρον του κάθε πολίτη για τα κοινά προβλήματα της πατρίδας του και την άμιλλα του να μην υστερήσει σε ενημέρωση, μόρφωση και ικανότητα να αναδειχθεί. Έτσι πλουτίζεται το λεξιλόγιο του και καλλιεργείται ο ενδιάθετος λόγος του και η εκφραστική του δεξιότητα. Τέτοιος πολίτης μπορούσε να παρακολουθήσει τις διαλέξεις των σοφιστών, τα αριστουργήματα των δραματικών ποιητών, να διαβάσει, γραμμένους στην γλώσσα που μιλάει, πλατωνικούς διαλόγους και τον Επιτάφιο του Περικλέους. Αντίστοιχα και ο ποιητής και ο πεζογράφος κατέβαιναν στην Αγορά, για να μάθουν το <<ελληνίζειν>>, και γράφοντας ήξεραν πως αποτείνονται σε κοινό ικανό όχι μόνο να τους καταλάβει, αλλά και να τους κρίνει. Έτσι πνευματική ηγεσία και λαός έγιναν εξ αδιαίρετου δημιουργοί και πλάστες ενός τέλει εκφραστικού οργάνου, της Αττικής διαλέκτου (Ανδριώτης 1995:25).

Η τρίτη βασική αρχή της γλωσσολογίας είναι ότι εξετάζει τη γλώσσα όπως είναι σε μια δεδομένη χρονική στιγμή, χωρίς να την ενδιαφέρει η δυναμική της εξέλιξη (Παυλίδου 1995:14).

Σε αντίθεση με πολύ κόσμο, ο οποίος πιστεύει ότι η γλώσσα είναι ομοιογενής οντότητα, οι επιστήμονες που τη μελετούν γνωρίζουν ότι κύριο γνώρισμά της είναι η ποικιλομορφία.

Ο Piaget συναρτά την ανάπτυξη της γλώσσας από την προηγηθείσα ανάπτυξη της σκέψης, και μάλιστα τόσο στενά, ώστε η γλώσσα να είναι ανάπλαση της σκέψης, γι' αυτό και παραλληλίζει τα αναπτυξιακά στάδια της γλώσσας με τα στάδια της ανάπτυξης της σκέψης (*αυτιστική σκέψη - γλώσσα, εγωκεντρική σκέψη - γλώσσα, κοινωνική σκέψη - γλώσσα*), (Περίληψεις Ερευνητικών Προγραμμάτων Τόμος 7^{ος} 2005:76).

Κατά τον Ad. Schaff, (1981) υπάρχει ενότητα γλώσσας και σκέψης, αλλά δεν υπάρχει ταυτότητα. Υπάρχει μονισμός γλώσσας και σκέψης, αλλά δεν υπάρχει θεωρία ταύτισης (*Περίληψεις Ερευνητικών Προγραμμάτων* Τόμος 7^{ος} 2005:76).

Βασική θέση του Vygotsky (1988) είναι η διττή λειτουργία της γλώσσας: εξυπηρετεί την ανάγκη της εξωτερικής επικοινωνίας και την ανάγκη της εσωτερικής οργάνωσης των σκέψεων. Η γλώσσα έχει την ικανότητα να μεταφράζει τη σκέψη σε γλώσσα και τη γλώσσα σε σκέψη. Υποστηρίζει ότι η αναπτυξιακή πορεία της γλώσσας προχωρεί από τον επικοινωνιακό - κοινωνικό λόγο στον εσωτερικοποιημένο λόγο.

Σημαντική είναι και η διαπίστωση της σημασιολογικής πλευράς της γλώσσας. Αυτή προχωρά στην εξέλιξη της από το όλο στο μέρος, από την πρόταση στη λέξη, ενώ η ομιλία, από το μέρος στο όλο, δηλαδή από την λέξη στην πρόταση. Επίσης η γραμματική προπορεύεται στην εξέλιξη της λογικής του παιδιού (*Περίληψεις Ερευνητικών Προγραμμάτων* Τόμος 7^{ος} 2005:76).

. Ο A.R. Luria, μαθητής και συνεργάτης του Vygotsky, πιστεύει ότι για το παιδί οι λέξεις μπορούν να παρομοιαστούν με ένα «τζάμι» μέσα από το οποίο βλέπει (επικοινωνεί), αλλά δεν βλέπει το ίδιο το «τζάμι», δηλ. δεν έχει συνείδηση της χρήσης του. Κάποια στιγμή, όμως, η «διαφανής» γλώσσα, που χρησιμοποιείται μόνο για τις ανάγκες της επικοινωνίας, γίνεται «αδιαφανής». Η μεταγλωσσική συνειδητοποίηση, η ικανότητα του παιδιού να καθιστά τις γλωσσικές μορφές «αδιαφανείς» και να στρέφει την προσοχή του σε αυτές, είναι μια ειδική γλωσσική ικανότητα, η οποία έχει αυξημένες γνωστικές απαιτήσεις και φαίνεται ότι δεν κατακτάται ούτε εύκολα, ούτε από όλους (Αϊδίνης, 2003, Ανάπτυξη μεταγλωσσικών ικανοτήτων και κατάκτηση της εγγραμματοσύνης).

Πολλοί γλωσσολόγοι- σημασιολόγοι (Μπαμπινιώτης Γ., 1984), δέχονται ότι τα βασικά είδη της σημασίας των λέξεων είναι τρία: η λεξική, η προτασιακή και η κειμενική σημασία. Το κείμενο δεν είναι διαδοχή ασύνδετων προτάσεων, αλλά διέπεται από μια καθοριστική σχέση των στοιχείων που απαρτίζουν: τη συνοχή των συστατικών του. Αυτό είναι που κάνει τις προτάσεις εκφωνήματα και την προτασιακή, ειδικότερα, σημασία κειμενική. Η ριζική διαφορά που διακρίνει το εκφώνημα από την πρόταση είναι ακριβώς η περικειμενοποίηση του εκφώνηματος : η διαδικασία να αποκτήσει το εκφώνημα συνοχή και συνεκτικότητα εν σχέσει προς το περικείμενο (*Περίληψεις Ερευνητικών Προγραμμάτων* Τόμος 7^{ος} 2005:77).

Εξέλιξη των γλωσσικών στοιχείων

1)Εξέλιξη: Με την πάροδο του χρόνου οι ανθρώπινες σχέσεις μεταβάλλονται και νέες έννοιες έρχονται να πλουτίσουν την εμπειρία του ανθρώπου' η γλώσσα για να

εκφράσει αυτές τις σχέσεις και για να δηλώσει τις έννοιες, πρέπει να αποκτήσει νέα εκφραστικά μέσα.

α) φωνητικά: οι λέξεις αποκτούν νέα φωνητική μορφή,

π.χ: αρχ. κώδων, μεταγεν. κωδώνιον, νεοελλ. κουδούνι

αρχ. φονεύς, νεοελλ. φονιάς

αρχ. πίπτω, νεοελλ. πέφτω κτ.

β) μορφολογικά: οι λέξεις εξελίσσονται προς νέες κλιτικές μορφές

πχ: αρχ. παις -γεν. παιδός, μεταγεν. παιδίον -γεν. παιδίου, νεοελλ.

παιδί -γεν. παιδιού

γ) συντακτικά: δημιουργούνται νέες συντακτικές δομές, ενώ αχρηστεύονται οι παλαιότερες,

πχ: αρχ. ακουω του Σωκρατους ομιλουντος, νεοελλ. ακούω τον Σωκράτη να μιλάει

δ) λεξιλογικά: εμφανίζονται νέες λέξεις για την ονομασία νέων εννοιών,

πχ: αεροπλάνο, ή αλλάζει η σημασία παλαιότερων λέξεων, πχ: τράπεζα, χώμα (= ανάχωμα στα νέα ελληνικά) (Τομπαΐδης 1986:7).

4. ΓΡΑΦΗ

Η γραφή εφευρέθηκε στη Μεσοποταμία γύρω στα μισά της 4ης χιλιετίας. Από εκεί, η γραφή ξαπλώθηκε στο Ελάμ στην Αίγυπτο, και στην περιοχή των πολιτισμών του Ινδού. Παράλληλα και εντελώς ανεξάρτητα επινοήθηκε στην Κίνα και στους πολιτισμούς της Μεσοαμερικής (Ινκας, Μάγιας, Ατζέκους). Η γραφή στη Μεσοποταμία προέκυψε από ένα αρχαϊκό λογιστικό σύστημα. Μέχρι και το τέλος του 18ου αιώνα κυριαρχούσε η άποψη ότι η γραφή έχει θεϊκή προέλευση.

Μία διαδικασία εξελικτική που ξεκινώντας από τις απλές μορφές ενός μηχανισμού επικοινωνίας ολοκληρώνεται με το χρόνο και με βάση τις ανάγκες της κοινωνικής ζωής. Ο γλωσσολόγος Barton υποστήριξε ότι <<Όπου κι αν αναζητηθούν οι αρχές της γραφής, πρέπει να δεχτούμε ότι αυτή είχε τη μορφή της εικόνας, χρησιμοποιώντας, βέβαια, αν μια τέτοια ως υπόθεση εργασίας και όχι σαν νόμο. Να δεχτούμε δηλαδή, ότι όλα τα πρώιμα συστήματα της γραφής θεμελιώθηκαν στα σχεδιασμένα ιδεογράμματα. Από αυτά εξελίχτηκαν οι συλλαβικές αξίες και σε μερικές περιπτώσεις οι αλφαβητικές>>.

Συνοψίζοντας, ο Χουρμουζιάδης μας μεταφέρει σε μια εικόνα, τον άνθρωπο που κάθεται απέναντι από τον συγκυνηγό του και προσπαθεί να μοιράσει με αυτόν το φρεσκοχτυπημένο θήραμα. Αυτήν την επιθυμία του ο άνθρωπος την έκανε γλώσσα και πολύ γρήγορα τη γλώσσα αυτή την έκανε γραφή. Όχι τη γραφή όπως την εννοούν οι δάσκαλοι, μια σχολαστική διαδικασία, δηλαδή με οξείες και κόμματα με θαυμαστικά και περισπωμένες. Μια γραφή με αίμα και ιδρώτα, πολύ αγωνία και ασίγαστη επιθυμία να επικοινωνήσει με τον συνάνθρωπό του. Η γραφή λοιπόν είναι ο ίδιος ο άνθρωπος που οι αρχές του χάνονται στο άπειρο σύμπαν (Επιστημονικό Βήμα τεύχος 1, 2002: 25 - 38).

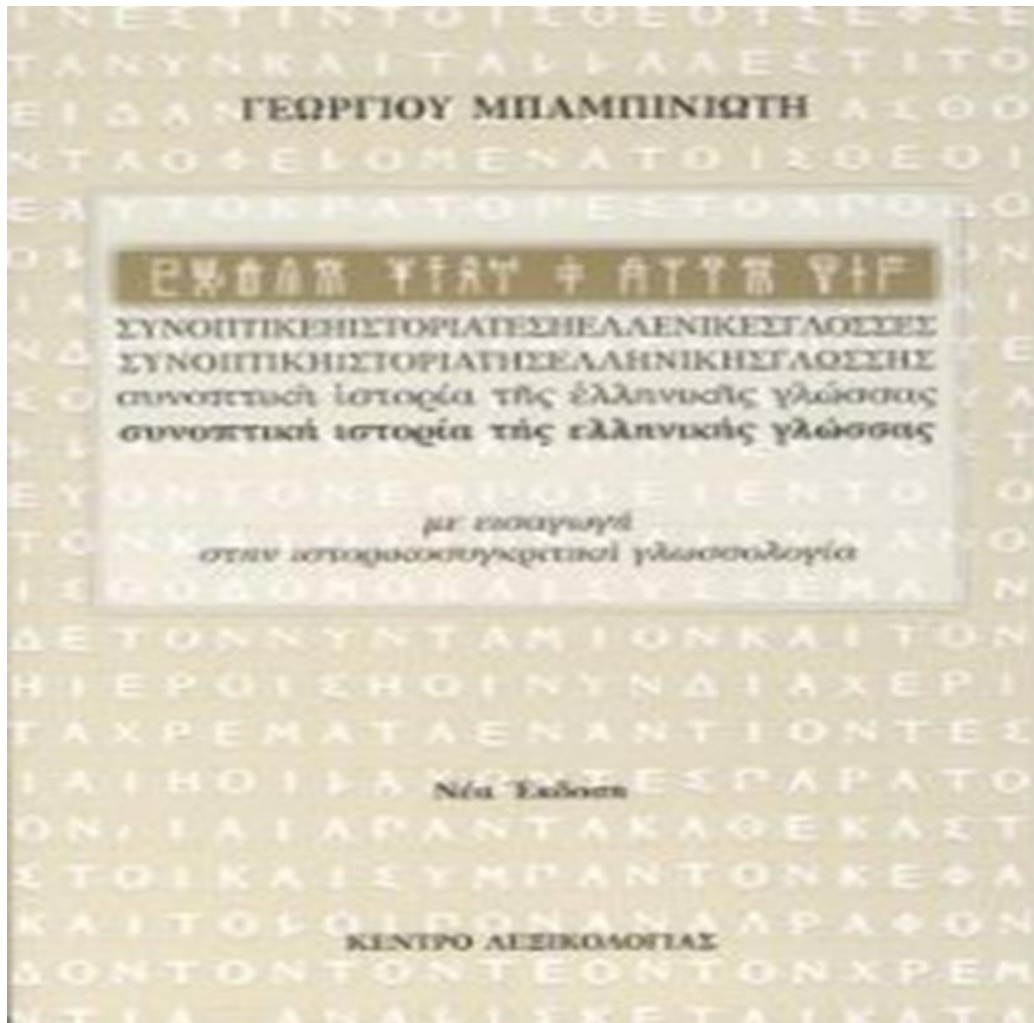
Αυτή η ύψιστη κατάκτηση του ανθρώπου είναι η μοναδική που καθιστά δυνατή την επιβίωση του πολιτισμού, μεταφέροντας τα αποκτήματα των γενεών που προηγούνται σε αυτές που ακολουθούν.

Κατά τον Σετάτο (1993:129) γραφή είναι η μεταφορά του προφορικού λόγου (ακουστικά κύματα που παράγονται κατά την άρθρωση, πραγμάτωση της ομιλίας) σε άλλη ύλη έκφρασης, έτσι ώστε να γίνεται αντιληπτή όχι από την ακοή αλλά από την όραση. Με τη γραφή επιτυγχάνεται η μεταβίβαση του λόγου σε μεγάλες αποστάσεις μέσα στο χώρο και η διατήρηση του μέσα στο χρόνο παρά τις φθορές και απώλειες που μπορούν να υπάρξουν.

Όμως, ενώ η γλώσσα εξελίσσεται συνεχώς, η γραφή έχει την τάση να μη μεταβάλλεται ή να μην παρακολουθεί τη γλώσσα στο ρυθμό εξέλιξής της. Οι Έλληνες αρχικά έγραψαν τη γλώσσα τους με μια μορφή του προελληνικού, συλλαβικού αλφαβήτου, που λέγεται Γραμμική Β. Με το αλφάβητο αυτό, είναι γραμμένες οι επιγραφές που έχουν βρεθεί στα ανάκτορα της Κνωσού και της Πύλου. Ήταν συλλαβικό και δύσχρηστο, απαιτούσε 90

γράμματα, δηλαδή τόσα όσοι ήταν οι συλλαβικοί συνδυασμοί, το αντικατέστησαν κατά το 10^ο ή 9^ο π.Χ. με το αλφάβητο που παίρνουν οι αρχαίοι Έλληνες από τους Φοίνικες (<<φοινικία γράμματα>> τα ονόμασε ο Ηρόδοτος). Το φοινικικό αλφάβητο, προορισμένο να υπηρετήσει μια σημειτική γλώσσα, οι Έλληνες το προσάρμοσαν στη γλώσσα τους: χρησιμοποίησαν γράμματα άχρηστα στην ελληνική, για να παραστήσουν τα φωνήεντα, τα οποία δεν παριστάνονταν στο φοινικικό αλφάβητο, ή πρόσθεσαν νέα γράμματα. Έτσι η γραφή έγινε φωνητική, δηλαδή κάθε φθόγγος παριστάνονταν με ένα ιδιαίτερο γράμμα, και αυτό υπήρξε μια επαναστατική καινοτομία στην ιστορία της γραφής. Αρχικά έγραφαν μόνο με κεφαλαία γράμματα χωρίς τόνους.

Ως προς την κατεύθυνση των γραμμάτων, αρχικά έγραφαν όπως οι Φοίνικες και αργότερα οι Άραβες, από τα δεξιά προς τα αριστερά. Ύστερα έγραφαν βουστροφηδόν, δηλαδή, από τα δεξιά προς τα αριστερά και ξανά προς τα δεξιά και τέλος χρησιμοποίησαν το σημερινό τύπο γραφής, δηλαδή από τα αριστερά προς τα δεξιά γύρω στα τέλη του 6^{ου} αιώνα π.Χ.(Ανδριώτης 1995:31).

Στο εξώφυλλο του βιβλίου του Γ. Μπαμπινιώτη, (3^η έκδοση, Αθήνα 1998) βλέπουμε από πάνω προς τα κάτω τον τίτλο του γραμμένο σε γραμμική Β, σε παλαιό αττικό αλφάβητο, σε ευκλείδειο αλφάβητο, σε νεότερη μικρογράμματη γραφή με πολυτονικό σύστημα και τέλος, στο σύγχρονο μονοτονικό σύστημα.

Το αρχαίο ελληνικό αλφάβητο το δανείζονται οι Ρωμαίοι από τους Χαλκιδικείς αποίκους, γι' αυτό διαφέρουν μερικά γράμματα, π.χ. R,L- κι έτσι περνάει στις νεότερες γλώσσες.

Σύμφωνα με την καθηγήτρια Ενριέτ Βαλτέρ στη γλώσσα όλοι είμαστε Έλληνες. Όλα ξεκίνησαν περί το 1500 π.Χ. όταν Έλληνες από την Κύμη μετανάστευσαν στον κόλπο της Νάπολη, ίδρυσαν μια άλλη Κύμη, μεταλαμπάδευσαν τη γλώσσα στους Ετρούσκους που μετασχημάτισαν το ελληνικό σε λατινικό αλφάβητο και αυτοί το πέρασαν στους Ρωμαίους. Η συναρπαστική ιστορία των γλωσσών περνά από τα παζάρια του Μεσαίωνα, τα λιμάνια, τα εργαστήρια των τεχνιτών, τα κείμενα των λογοτεχνών (εφημερίδα ΤΑ ΝΕΑ 2007 :24).

Από την αρχή της βυζαντινής περιόδου και ως τον 9.αι. το ελληνικό αλφάβητο διαδίδεται στους Γότθους, Αρμένιους, Σλάβους και άλλους λαούς.

Η γραφή των αρχαίων Ελλήνων είναι κεφαλαιογράμματη, και δείγματά της έχουμε στις επιγραφές και στους παπύρους. Εξέλιξη της κεφαλαιογράμματης αποτελεί η σημερινή μικρογράμματη γραφή, που συντελείται τον 9. Αι. μ.Χ., και δείγματα της έχουμε στα βυζαντινά χειρόγραφα.

Ωστόσο με το πέρασμα του χρόνου και με την εξέλιξη της γλώσσας, η γραφή μας έπαψε να είναι φωνητική, δηλαδή σήμερα κάθε φθόγγος δεν παριστάνεται με ένα ιδιαίτερο γράμμα. Π.χ. ο φθόγγος [i] παριστάνεται στη γραφή μας σήμερα με τα γράμματα ι, η, υ, ει, οι, υι, π.χ. κυνήγι, αποικίζει, υιοθεσία' ο φθόγγος [o] με τα γράμματα ο και ω, π.χ. ώμος, νόμων' ο φθόγγος [e] με τα γράμματα ε και αι, π.χ. κεραία' ο φθόγγος [u] με τα γράμματα ου, π.χ. ουρά' ο φθόγγος [s] με τα γράμματα σ ή ζ και σσ, π.χ. συσσώρευσης, κτλ. Αυτό συμβαίνει γιατί ακολουθώντας την ιστορία της γλώσσας μας, οι διάφοροι φθόγγοι άλλαξαν προφορά, τα γράμματα που τους παριστάνουν έχουν παραμείνει τα ίδια από την αρχαιότητα, είναι δηλαδή η γραφή μας ιστορική ως ένα σημείο.

Ο τονισμός των λέξεων από τους αρχαίους Έλληνες ήταν, πιο πολύ μουσικός, δηλαδή η τονιζόμενη συλλαβή προφερόταν όχι δυνατότερα (όπως συμβαίνει σήμερα, με το δυναμικό τονισμό), αλλά σε υψηλότερη μουσική κλίμακα. Όπως είναι γνωστό, οι αρχαίοι Έλληνες δε σημείωναν τον τονισμό στα γραπτά κείμενα τους. Όταν στα αλεξανδρινά χρόνια οι ξένοι λαοί στα κράτη των διαδόχων (Αιγύπτιοι, Σύριοι, Πέρσες, Ιουδαίοι) <<ελλήνιζαν>>, δηλαδή μάθαιναν και μιλούσαν ελληνικά, δεν ήξεραν πώς ακριβώς τονίζονταν οι ελληνικές λέξεις. Γι' αυτό ο αλεξανδρινός γραμματικός Αριστοφάνης ο Βυζάντιος στα 200 π.Χ. περίπου επινοεί τα τονικά σημάδια. Έτσι η οξεία (´) έδειχνε πώς η τονιζόμενη

συλλαβή προφερόταν από τους αρχαίους σε υψηλότερο μουσικά ήχο (οξύτερα) η βαρεία (˘), που στην αρχή σημειωνόταν σε όλες τις άτονες συλλαβές της λέξης (κάτωτέρως) και αργότερα μόνο στη λήγουσα αντί για την οξεία (με κάποιες εξαιρέσεις), δήλωνε απουσία του υψηλού τόνου η *περισπωμένη* (συνδυασμός οξείας και βαρείας:), που σημειωνόταν μονάχα πάνω σε μακρόχρονη συλλαβή, έδειχνε πώς η φωνή ανέβαινε στο πρώτο μέρος του φωνήεντος και γινόταν χαμηλότερη στο δεύτερο μέρος του (χώρα:χόομα). Από τα πνεύματα, η *δασεία* (´) προφερόταν από πολλούς αρχαίους Έλληνες (οι Ίωνες πολύ νωρίς έπαψαν να την προφέρουν) με εξαγωγή αέρα, σαν λεπτό χ: *έλκος*, προφ. χ-έλκος. Η ψιλή (ˆ), καθαρή επινόηση των αλεξανδρινών γραμματικών, φανέρωσε ότι ο αρκτικός φθόγγος δεν προφέρεται με δασεία εκπνοή. Το σύστημα αυτό των τόνων και πνευμάτων γενικεύτηκε μόλις τον 9^ο αιώνα μ.Χ.

<<Χαίρετε, λοιπόν, θείοι τόνοι...

Χαίρετε ψιλές, δασείες, χαίρετε!>> (Δ. Σολωμός)

Διατηρήθηκε, μέχρι το 1982 που θεσμοθετείται το μονοτονικό σύστημα με το Προεδρικό Διάταγμα του 297 και ισχύει η γραφή ενός τονικού σημαδιού, η οξεία, πάνω στην τονιζόμενη συλλαβή των λέξεων που έχουν δύο ή περισσότερες συλλαβές.

Την απόφαση για την καθιέρωση του μονοτονικού συστήματος καθόρισαν γλωσσικοί και πρακτικοί παράμετροι. Δηλαδή:

(α) η εξυπηρέτηση των ειδικών αναγκών, που ήταν ο κύριος λόγος για την επινόηση της γραφής των τονικών σημείων, δεν υπάρχει πια.

(β) η ποικιλία των τονικών σημείων ήταν, εδώ και πολλούς αιώνες, αποκλειστικά στοιχείο της γραφής και δεν επηρέαζε καθόλου την προφορά (προφέραμε το ίδιο την οξεία με την περισπωμένη, ή δεν προφέραμε ούτε την ψιλή ούτε τη δασεία),

(γ) τέλος η εκμάθηση του πολυτονικού συστήματος ήταν δύσκολη και απαιτούσε επίμονες προσπάθειες.(Τομπαΐδης 1986:10-11).

Να προσθέσουμε στην επιχειρηματολογία την εξοικονόμηση αρκετού διδακτικού χρόνου, ο οποίος δεν φάνηκε να αξιοποιείται από τα αποτελέσματα της έρευνας μας.

5. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ

5^α .Ορισμός Ορθογραφίας

Η λέξη ορθογραφία με τη σημασία ‘ορθή γραφή των λέξεων’ εμφανίζεται για πρώτη φορά στον Απολλώνιο τον Δύσκολο και στον Σέξτο τον Εμπειρικό.

Οι αρχαίοι Έλληνες δεν χρειαζόντουσαν ορθογραφικούς κανόνες, γιατί έγραφαν όπως πρόφεραν τις λέξεις. Δημιουργήθηκε από τους λόγιους της Αλεξανδρινής εποχής με την σημασία να γράφεις ορθά, δηλαδή σύμφωνα με τους γραμματικούς κανόνες όχι της γλώσσας που μιλάς, αλλά εκείνης που μιλούσαν και έγραφαν οι Αθηναίοι του 5^{ου} και 4ου αιώνα προ Χριστού.

Κατά τον Τριανταφυλλίδη (1913:19-20) ορθογραφία σημαίνει σωστό γράψιμο, απόδοση με γραπτά σύμβολα των φθόγγων της ζωντανής λαλιάς και ιδανική ορθογραφία μιας γλώσσας, είναι εκείνη που δείχνει με ξεχωριστό γράμμα τον κάθε φθόγγο, ενώ κάθε γράμμα έχει πάντα την ίδια φωνητική αξία, την ίδια προφορά.

Επιπρόσθετα, ο Μπαμπινιώτης (1980) υποστηρίζει ότι πρόκειται για μια συγκεκριμένη αποτύπωση της γλώσσας σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο.

Σύμφωνα με τον Βουγιούκα (1994:246), η ορθογραφία είναι η κατά ένα συμφωνημένο συμβατικό πρότυπο γραπτών συμβόλων και γραφημάτων, ανακωδικοποίηση ή αναπαράσταση μιας γλώσσας.

Επίσης, σύμφωνα με την Catach (1995), ορθογραφία είναι ο τρόπος που γράφει κανείς τους ήχους ή τις λέξεις μιας γλώσσας, σύμφωνα με το σύστημα γραφικής μεταγραφής που έχει υιοθετηθεί σε μια δεδομένη εποχή.

Η ορθογραφία είναι ένας κοινωνικός παράγοντας που συμβάλλει στη σταθεροποίηση του <<οπτικού αντικειμένου >> της γραφής (Μοσχονάς 2001).

Λέγοντας ορθογραφία εννοούμε ένα σύστημα χαρακτήρων ή συμβόλων για την καταγραφή μιας γλώσσας, αλλά συγχρόνως και τις συμβάσεις που ρυθμίζουν τη χρήση του (Κακριδή – Φερράρι 2008:367).

Οι Μουζάκη και Πρωτόπαπας (2010), έχουν γράψει ότι ορθογραφία είναι η συμβατικά ορθή γραπτή αποτύπωση του προφορικού λόγου. Θεωρείται ως το αποτέλεσμα ενός σύνθετου πλέγματος γνωσιακών λειτουργιών που αφορούν την παγίωση και την εφαρμογή της γνώσης των συμβάσεων και των κανόνων της γραφής στο πλαίσιο ενός συγκεκριμένου γλωσσικού συστήματος. Οι κανόνες μπορεί να είναι φωνολογικοί, μορφολογικοί και σημασιολογικοί. Η ελληνική γλώσσα, όπως και κάθε άλλη γλώσσα, έχει τις δικές της ιδιαιτερότητες, που έχουν διαμορφωθεί κατά την ιστορική πορεία της ανά τους αιώνες.

Όπως αναφέρει ο Παπαναστασίου ορθογραφία ονομάζεται η γενικά αποδεκτή και κωδικοποιημένη με κανόνες σχέση που έχει καθιερωθεί ανάμεσα στην προφορική

μορφή μιας γλώσσας και στο σύστημα γραφής που την αποδίδει. Όπως αυτή έχει καθιερωθεί ιστορικά.

Κατά τον Vachek (1973:18), είναι ένα είδος γέφυρας που οδηγεί από την προφορική στη γραπτή νόρμα της γλώσσας. Η εφαρμογή κανόνων ορθογραφίας είναι αναγκαία λόγω έλλειψης αντιστοιχίας 1:1 μεταξύ φθόγγων (προφοράς) και γραμμάτων (γραφής) στα συστήματα γραφής διαφόρων γλωσσών. Αυτή η δυσαναλογία προφοράς και γραφής υφίσταται παρά την πρόθεση να υπάρχει όντως αντιστοιχία 1:1 μεταξύ φθόγγων και γραμμάτων σε ένα πρώιμο στάδιο, όταν επινοείται ένα σύστημα γραφής. Ας προστεθεί ότι στην αγγλική γλώσσα γίνεται διάκριση μεταξύ των όρων orthography και spelling. Ο πρώτος όρος σημαίνει το σύνολο των συμβάσεων που ακολουθούνται στη γραπτή απόδοση λέξεων μιας γλώσσας, ενώ ο δεύτερος την εφαρμογή των εν λόγω συμβάσεων στη γραφή πραγματικών λέξεων (Sebba 2007:10-11).

Δεδομένης της στενής συσχέτισής της με την επίσημη γλώσσα και της διάδοσης της από τον θεσμό της εκπαίδευσης, η ορθογραφία αναδεικνύεται σε νόρμα και συνιστά ένα επιβεβλημένο και κοινωνικά καθιερωμένο σύστημα .

Στα αλφαβητικά συστήματα, η γραφή αναπαριστά μονάδες της δεύτερης άρθρωσης μιας γλώσσας, τους φθόγγους ή τα φωνήματα. Η σχέση αυτή γραμμάτων και φθόγγων ή φωνημάτων δεν είναι ποτέ άμεση, ούτε εντελώς ακριβής.

Το μεσολαβητικό σύστημα συμβάσεων το οποίο εγγυάται, υποτίθεται, την ακρίβεια της παράστασης που κάνει η γραφή στα αλφαβητικά συστήματα, αλλά στην πραγματικότητα ευθύνεται για την ανακρίβειά της, είναι η ορθογραφία (Μοσχονάς 2013 : 119). Η αντιστοίχιση γραφής-προφοράς είναι μια σύμβαση. Αυτή η σύμβαση έχει το παραπλανητικό όνομα ορθογραφία.

Το ελληνικό αλφάβητο καθώς και οι συγκεκριμένες συμβάσεις που ρυθμίζουν τη χρήση του για την καταγραφή της Κοινής Νεοελληνικής γλώσσας συνιστούν αυτό που γενικότερα ονομάζουμε νεοελληνική ορθογραφία.

Σύμφωνα με τον Μπαμπινιώτη η ορθή γραφή των λέξεων μιας γλώσσας, η ορθογραφία, είναι ο καθιερωμένος συμβατικός σε κάθε γλώσσα τρόπος γραφής κάθε λέξης σύμφωνα με ορισμένες αρχές: την ετυμολογική – ιστορική προέλευση κάθε λέξης και τη γραμματικοσυντακτική της λειτουργία.

Οι ορισμοί που δίνουν στην ορθογραφία δείχνουν ταυτόχρονα τον αυθαίρετο και μη αυθαίρετο χαρακτήρα της. Μη αυθαίρετο γιατί πρόκειται για μία σχέση γενικά αποδεκτή, που υπακούει σε κανόνες, αλλά και αυθαίρετο, επειδή πρόκειται για μία σχέση που υπόκειται σε κωδικοποίηση, οι κανόνες της οποίας είναι συμβατικοί. Τρεις είναι οι βασικοί άξονες που καθορίζουν την ορθογραφία μιας γλώσσας. Κατ' αρχάς, η 'ιστορική αρχή', η οποία συνίσταται στην επιλογή και εφαρμογή στη γλώσσα ορθογραφικών προτύπων που συνδέονται με παλαιότερα στάδιά της. Δεύτερον, η 'αρχή της απλούστερης γραφής', η οποία αφορά την προσαρμογή μιας ιστορικής ορθογραφίας προς την κατεύθυνση της φωνημικής γραφής. Και τρίτον, η αρχή της

αναλογίας, η οποία συνίσταται στην ορθογράφηση με βάση πρότυπα που υπάρχουν και λειτουργούν στη συγκεκριμένη γλώσσα. (Παπαναστασίου, 2008:71).

Το πρόβλημα της ορθογραφίας, επομένως, είναι δικό μας πρόβλημα. Για μας οι λέξεις νέος και αρχαίος είναι - ως προς την προφορά του φθόγγου {ε} - ολόιδιες. Πρέπει όμως εγώ ο Νεοέλληνας να ξέρω να γράφω = να μάθω να γράφω τη λέξη νέος με έψιλον και τη λέξη αρχαίος με άλφα γιώτα. Το ίδιο, ας πούμε, τη λέξη αλείφω με έψιλον γιώτα και τη λέξη αλοιφή με όμικρον γιώτα. Οι αρχαίοι Έλληνες - στα δύο αυτά τελευταία παραδείγματα - δεν είχαν κανένα πρόβλημα: στην πρώτη περίπτωση έλεγαν αλείφοο -και αυτό έγραφαν-, ενώ στη δεύτερη περίπτωση έλεγαν αλοιφέε -και αυτό έγραφαν.

Καλότυχοι οι αρχαίοι Έλληνες που δεν μάθαιναν ποτέ ορθογραφία, αφού την ήξεραν από γεννησιμιού τους, από τη στιγμή που μάθαιναν να μιλούν.

Καλότυχοι λοιπόν εμείς, που άλλο δεν κάνουμε παρά να μαθαίνουμε, να μαθαίνουμε, ορθογραφία και ποτέ να μη την καλοξέρουμε κακότυχοι, πιστεύω, εμείς οι Νεοέλληνες και μαζί καλότυχοι. Κακότυχοι για τον κόπο που καταβάλλουμε και για τον χρόνο που ξοδεύουμε ώσπου να μάθουμε την ορθογραφία μας. Καλότυχοι όμως, γιατί με το κόστος αυτό κρατούμε αναλλοίωτη την εξωτερική φυσιογνωμία της γλώσσας μας εδώ και μερικές χιλιάδες χρόνια. Ποιοι άλλοι λαοί μπορούν να καυχηθούν για κάτι τέτοιο; Η φωνητική ορθογραφία =ό,τι λέμε, αυτό και να γράφουμε, θα μας απάλλασσε βέβαια από κόπους και κόπους. Η ιστορική όμως ορθογραφία, αυτή που τηρούμε, είναι ένας ολοζώντανος ομφάλιος λώρος που συνδέει την από κάθε άποψη άξια κόρη, τη νεοελληνική μας γλώσσα, με τη μητέρα της, την Αρχαία ελληνική. Αλήθεια, ποια κόρη θα ήθελε να αποβάλει από πάνω της τα χαρακτηριστικά που θυμίζουν την όμορφη μάνα που τη γέννησε; (Λυπουρλής, 1990: 30,31).

5^β.Είδη Ορθογραφίας

A) Η φωνητική ορθογραφία, η οποία αναπαριστά πιστά, σύμφωνα με τα πορίσματα της φωνητικής επιστήμης, όλους τους φθόγγους των εκφωνημάτων μιας γλώσσας. Συγκεκριμένα, η φωνητική μεταγραφή μιας συγκεκριμένης γλώσσας δε λαμβάνει υπόψη της το φωνολογικό σύστημα της γλώσσας αυτής, αλλά αποτυπώνει με όσο το δυνατό μεγαλύτερη ακρίβεια την προφορά αδιαφορώντας για το αν αυτή έχει συστηματικό χαρακτήρα, αν δηλαδή στηρίζεται σε φωνημικές αντιθέσεις, αν περιλαμβάνει αλλόφωνα (allophones) ή ελευθέρως εναλλασσόμενους τύπους (free variants), ή για το αν είναι επηρεασμένη από ιδιοματικές, διαλεκτικές, κοινωνιολεκτικές ή ιδιολεκτικές γλωσσικές ποικιλίες. Διεθνώς καθιερωμένο σύστημα φωνητικής γραφής είναι εδώ και περίπου 125 χρόνια το Διεθνές Φωνητικό Αλφάβητο [=ΔΦΑ] (International Phonetic Alphabet [=IPA], το οποίο διαθέτει σύμβολα για τις φωνητικές αξίες (φθογγικές, τονικές κτλ.) όλων των φυσικών γλωσσών και

αναθεωρείται ανά τακτά χρονικά διαστήματα βελτιούμενο και προσαρμοζόμενο στις προόδους της φωνητικής έρευνας. (Καλαμπούκας, 2017:23)

Προφορά	Ορθογραφική παράσταση		
	Φωνητική	Φωνολογική	Ίστορική
[cé]	[κε]	/κε/	<και>
[çérome]	[χέρομε]	/χέρομε/	<χαιρομαι>
[lípi]	[λίπι]	/λίπι/	<λύπη>
[eɾiá]	[ενιά]	/ενιά/	<εννιά>
[áŋɣelos]	[άγκελος]	/άγκελος/	<άγγελος>

Γραφική παράσταση τύπων ορθογραφίας στο ελληνικό αλφάβητο (Μπαμπινιώτης 1985 σ.15).

Β) Φωνολογική ορθογραφία είναι η ορθογραφία κατά την οποία τα γραφήματα παριστάνουν τα φωνήματα, όχι τους φθόγγους μιας γλώσσας (1 γράφημα = 1 φώνημα, αλλά 1+ φθόγγοι). Αυτός ο τρόπος ορθογραφίας δεν δηλώνει τα αλλόφωνα, τις ποικιλίες των φωνημάτων, αλλά μόνο τα φωνήματα. Επομένως, η φωνολογική ορθογραφία, επειδή δηλώνει μόνο τους φθόγγους που έχουν διαφοροποιητική λειτουργία, δηλ. τα φωνήματα, προϋποθέτει ακόμα μεγαλύτερο βαθμό <<αφαιρέσεως>> για την παράσταση της γλώσσας. (Μπαμπινιώτης, 1985).

Γ) Η ιστορική ορθογραφία, ετυμολογική σύμφωνα με τον Μπαμπινιώτη. Ο επιστήμονας οφείλει να δώσει την αληθινή εικόνα της λέξης, όπως αναδύεται από την ετυμολογία της. Γιατί όταν ο ερευνητής ανασυνθέτει από τα γλωσσικά δεδομένα με αυστηρή επιστημονική μέθοδο και με πειστικό τρόπο την προέλευση μιας λέξης αυτομάτως έχουμε και την πραγματική εικόνα της δημιουργίας της λέξης, την ηχητική της εικόνα και, κατά επέκταση, την αληθινή ορθογραφική της μορφή. (Μπαμπινιώτης, 2010:15) Αν και εξαρχής είχε σωστά δηλωθεί ότι της γλωσσολογίας δεν είναι κύριον έργον, αλλά μάλλον πάρεργον όλως η ετυμολογία, σύμφωνα με τον Χατζιδάκι (Τριανταφυλλίδης 1982 : κθ').

Το φαινόμενο κατά το οποίο η ορθογραφία μιας γλώσσας αντικατοπτρίζει μια παλαιότερη γλωσσική κατάσταση και όχι τη σύγχρονη, ονομάζεται ιστορική ορθογραφία (Παπαναστασίου, 2001:195).

Η ορθογραφία, γράφει ο Μπαμπινιώτης δεν είναι ζήτημα δημοτικής και (παλιότερα) καθαρεύουσας, αλλά ζήτημα ετυμολογικής προέλευσης των λέξεων, αυτής που καθορίζει σε μια γλώσσα με ιστορική ορθογραφία όπως η Ελληνική και την ορθή γραφή κάθε λέξης. Στην Ελληνική δηλαδή, όπως και στις περισσότερες άλλες εθνικές γλώσσες (Αγγλική, Γαλλική, Γερμανική, Κινεζική, Ιαπωνική κ.ά.), γράφουμε τις λέξεις όχι ακριβώς όπως τις προφέρουμε σήμερα, αλλά όπως γράφονταν παραδοσιακά σύμφωνα με την ιστορία κάθε λέξης και την ορθογραφία της από τότε που εμφανίζεται στην ιστορία μιας γλώσσας. Στις περισσότερες περιπτώσεις η ιστορική ορθογραφία συμπίπτει με αυτό που ονομάζουμε **ετυμολογία** της λέξης, δηλ. με «την αληθή προέλευσή» της (έτυμος = αληθής). Έτσι όταν

ο Άγγλος προφέρει «νάιτ» και γράφει knight «ιππότης», είναι γιατί γράφει τη λέξη με την ιστορική (και όχι τη φωνητική) ορθογραφία· την γράφει όπως προφερόταν παλιά (κνιχτ) στις γερμανικές γλώσσες σύμφωνα με την (ετυμολογική) προέλευσή της. Η ιστορική, λοιπόν, ορθογραφία, που ακολουθούμε και στην Ελληνική, είναι αυτή που υπαγορεύει να γράφουμε το **ποιητικός** με τρία διαφορετικά *i* (οι, η και ι), το **επώνυμο** με -ω- και -υ- (τα σύνθετα της αρχαίας λέξης *όνυμα*, τύπου της αρχαίας θεσσαλικής διαλέκτου αντί του αττικού *όνωμα*, γράφονται με -ω-· πρβλ. *συνώνυμος*, *ανώνυμος*, *διώνυμο* κλπ.), το **ιστορία** με -ι- από το *ίστωρ* «γνώστης»· προέρχεται από το θέμα *ιδ-* του *ιδ-είν*, που συνδέεται ετυμολογικά με το *οίδα* «γνωρίζω»(Μπαμπινιώτης).

Τα ορθογραφικά συστήματα που χρησιμοποιούνται για τις διάφορες γλώσσες είναι συνήθως ατελή. Το λογικό θα ήταν για κάθε σημαντικό φθόγγο, δηλαδή φώνημα να υπάρχει ένα και μόνον γράμμα. Η μοναδική δυνατότητα ερμηνείας να είναι και από τις δύο κατευθύνσεις, από την προφορά προς τη γραφή και από τη γραφή προς τη προφορά, δηλαδή να ισχύει η αρχή της αμφι-μονοσημαντότητας.

Πίνακας 1. Αντιστοίχιση φθόγγων-γραμμάτων σύμφωνα με τη νεοελληνική ορθογραφία.

1 φθόγγος $\Leftrightarrow$ 1 γράμμα:

[θ] $\Leftrightarrow$ θ, [□] $\Leftrightarrow$ δ, [a] $\Leftrightarrow$ α, [e] $\Leftrightarrow$ ε, [r] $\Leftrightarrow$ ρ (όμως: αι, ει, ρρ)

1 γράμμα $\Rightarrow$ περισσότεροι φθόγγοι:

υ $\Rightarrow$ [i] (φυλή), [f] (εύκολο), [v] (αυγό), [u] (ουρά)

1 φθόγγος $\Rightarrow$ περισσότερα γράμματα: [i] $\Rightarrow$ ι, η, υ, ει, οι, υι

- τα ίδια γράμματα σε άλλες περιπτώσεις μπορεί να μη συμβολίζουν τον φθόγγο [i]: [e] (ναι), [c] (κιόλας), [□] (γκιόνης), [ç] (χιόνι) [j] (γιατί, παιδιά), [□] (πανιά), [□] (κοιλιά)

1 φθόγγος $\Leftrightarrow$ συνδυασμός γραμμάτων:

[b] $\Leftrightarrow$ μπ, [d] $\Leftrightarrow$ ντ, [g] / [□] $\Leftrightarrow$ γκ / γγ

- δίψηφα ή τρίψηφα για τα ουρανικά σύμφωνα: κιάλια, γιατί, εννιά
- δίψηφα για τα φωνήεντα ι, η, υ, ε: ει, οι, υι, αι· επίσης [u] $\Leftrightarrow$ ου
- δίψηφο με επανάληψη του ίδιου γράμματος: [k] $\Rightarrow$ κ (κανω), κκ (εκκλησία)·

[p] ⇒ π (πάνω) / ππ (ιππικό)

1 γράμμα ⇔ συνδυασμός φθόγγων:

ψ ⇔ [ps], ξ ⇔ [ks] (αλλά: εκστρατεία)

σήμανση υπό προϋποθέσεις:

- ιδιαίτερη σήμανση των ουρανικών συμφώνων: αν ακολουθεί το γράμμα ι (ή τα ισοδύναμά του), μπορεί να δηλώνεται ουρανικό σύμφωνο: κακό / κακιά, γατί / γατι
- το υ δηλώνει σύμφωνο μετά από α ή ε (αυ, ευ): αν ακολουθεί συμφωνικό γράμμα που δηλώνει ηχηρό σύμφωνο ή φωνηεντικό γράμμα, τότε το υ δηλώνει το ηχηρό [v]: αυτός, ευυτυχία, αλλά αυριο, φεύυγω, ευυαίσθητος
- δεν δηλώνονται κανονικά οι φθόγγοι: [□], [□], [□], [□], [c], [□], [□], [j] (που σημαίνει ότι η ελληνική γραφή είναι κατά βάση *φωνολογική* και όχι *φωνητική*: δεν παριστάνει φθόγγους, αλλά φωνήματα).

(Πηγή: Ευ. Πετρούνιας, *Νεοελληνική Γραμματική και συγκριτική ανάλυση*, τ. Α', Θεσσαλονίκη: University Studio Press 241-245).

5^γ. Διαφάνεια στην ορθογραφία

Όπως αναφέραμε οι κανόνες γραφής μπορεί να είναι φωνολογικοί, μορφολογικοί και σημασιολογικοί. Οι φωνολογικοί κανόνες δείχνουν την αντιστοίχιση φωνημάτων σε γραφήματα. Φώνημα είναι η ελάχιστη μονάδα στο σύστημα φθόγγων μιας γλώσσας, μια δεσμίδα αφηρημένων διαφοροποιητικών χαρακτηριστικών ή αντιθέσεων (Κρύσταλ 2003). Γράφημα είναι κάθε γράμμα ή συνδυασμός γραμμάτων που αντιστοιχεί σε ένα φώνημα (Πρωτόπαπας 2010). Για παράδειγμα η λέξη <<μπαίνεις>> έχει 5 φωνήματα, |b|, |e|, |n|, |i|, |s|, και αντίστοιχα 5 γραφήματα, <<μπ>>, <<αί>>, <<ν>>, <<ει>>, <<ς>>. ...

5^δ. Γνωστικοί Μηχανισμοί

Σύμφωνα με τους Α. Αϊδίνη - Χρ. Δαλακλή, το πρώτο στάδιο είναι το προ επικοινωνιακό, όπου η παραγωγή γραπτού λόγου των παιδιών περιορίζεται στην τυχαία

επιλογή γραμμάτων. Τα παιδιά γράφουν λέξεις χωρίς κατανόηση γιατί δεν μπορούν να συσχετίσουν τα γράμματα και τη φωνολογική αναπαράσταση της λέξης. Στο δεύτερο στάδιο το ημιφωνητικό υπάρχει μια μερική κατανόηση της φωνολογικής δομής της γλώσσας. Μπορούν να γράψουν κάποια φωνήματα καθώς επικρατεί η χρήση του ονόματος αντί του ήχου του γράμματος. Στο τρίτο στάδιο, το φωνητικό οι μαθητές μπορούν και αναπαριστούν όλους τους ήχους των λέξεων, απαραίτητη προϋπόθεση να έχει αναπτυχθεί η ικανότητα φωνολογικής επίγνωσης. Στο τέταρτο, μεταβατικό, μορφολογικό, ορθογραφικό ή στάδιο του πλαισίου της λέξης γίνεται η εκκίνηση της χρήσης της ορθογραφίας. Στο πέμπτο και τελευταίο στάδιο, της σωστής ορθογραφίας, έχει αναπτυχθεί η μορφοσυντακτική ικανότητα. (Αϊδίνης, Α. - Δαλακλή Χ. 2006).

6.ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΑ ΛΑΘΗ

Κάθε γλώσσα, και η νεοελληνική, είναι ζωντανός οργανισμός, που συνεχώς εξελίσσεται, δείχνοντας τις προσαρμοστικές της ικανότητες και την ευεργετική της ευλυγισία. Απαράβατοι κανόνες δεν υπάρχουν τούτο όμως δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχουν και κανονιστικές αρχές, η παράβαση των οποίων προϋποθέτει τη γνώση τους. Περί αυτού πρόκειται: η γλώσσα δεν ηθικολογεί, έχει όμως τη δική της ανεκτική ηθική. Εναντίον, λοιπόν, της στρατιωτικής πειθαρχίας και της σοβαροφάνειας υπέρ της γλωσσικής ελευθερίας με όρους και όρια. Στόχος: η γραμματική μορφή να ταιριάζει στο νόημα, και το νόημα στη μορφή (Μαρωνίτης 2013 : 13).

Όταν μια λέξη γράφεται με λάθος τρόπο δηλαδή με διαφορετική ακολουθία γραμμάτων από εκείνην που θεωρούμε συμβατικά αποδεκτή, είναι σαφή ένδειξη ότι υπάρχει κάποια δυσκολία ή αστοχία στην επεξεργασία των ορθογραφικών πληροφοριών. Χρειάζεται να σκεφτούμε εάν αυτή η πληροφορία δεν ήταν ποτέ γνωστή ή για κάποιο λόγο δεν ανακτήθηκε. Τα λάθη στην ορθογραφία εάν δεν είναι περιστασιακά λόγω κόπωσης ή απροσεξίας, και είναι διαρκή πρέπει να προσπαθήσουμε να καταλάβουμε τα αίτια που τα προκαλούν. Γι' αυτό χρειάζεται να προβούμε σε μία ταξινόμηση των ορθογραφικών λαθών. Οι Πρωτόπαπας και Σκαλούμπας (2010: 182 -186). Τα ταξινομούν ως εξής:

A) Τα λάθη στην γραφή των λέξεων που δεν διατηρούν τη φωνολογική ταυτότητα των λέξεων ονομάζονται φωνολογικά λάθη. Πρόκειται για εκείνον που γράφει και δεν έχει καταλάβει το ελληνικό ορθογραφικό σύστημα αντιστοίχισης γραφημάτων - φθόγγων. Αυτά χωρίζονται σε 10 κατηγορίες και ένα ορθογραφικό λάθος μπορεί να απαντάται και σε 2 υποκατηγορίες και χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή από τον εκπαιδευτικό καθώς μπορεί να αποτελεί ένδειξη περίπτωσης δυσλεξίας ή δυσορθογραφίας. Οι υποκατηγορίες των φωνολογικών λαθών είναι:

- A1) Αντικατάσταση γραφήματος (λ.χ. θάμνος - Θάνος)
- A2) Παράλειψη γραφήματος (λ.χ. νερό - νεό)
- A3) Προσθήκη γραφήματος (λ.χ. λέω - λέρω)
- A4) Αντιμετάθεση διπλανών γραφημάτων (λ.χ. τρέχω - ρτέχω)
- A5) Αντιστροφή δίψηφου συμφώνου (λ.χ. ντύνω - τνύνω)
- A6) Απλοποίηση δίψηφου συμφώνου (λ.χ. αγγίζω - αγίζω)
- A7) Αντιστροφή δίψηφου φωνήεντος (λ.χ. καιρός - κιαρός)
- A8) Απλοποίηση δίψηφου φωνήεντος (λ.χ. τρέχουν - τρέχυν)
- A9) Παράλειψη διαλυτικών (λ.χ. Αϊβαλιώτης - Αιβαλιώτης)
- A10) Παράλειψη συλλαβής (λ.χ. ασημένιο- ασηνιό)

B) Γραμματικά είναι τα λάθη που δεν αλλοιώνουν την φωνολογική ταυτότητα της λέξης και εξαρτώνται μόνο από τον μορφολογικό τύπο της. Χωρίζονται στις εξής υποκατηγορίες:

- B1) Γραμματικό λάθος σε κλιτή κατάληξη (λ.χ. τρέχω - τρέχο)

B2) Γραμματικό λάθος σε άκλιτη κατάληξη (λ.χ. παίζοντας - παίζοντας)

B3) Γραμματικό λάθος σε κλιτικό πρόθημα (λ.χ. έτρεχα - αίτρεχα)

Γ) Ετυμολογικά - οπτικά λάθη.

Γ1) Ετυμολογικό - οπτικό λάθος σε φωνήεν (λ.χ. αγόρι - αγώρι)

Αυτό το παράδειγμα μπορούμε να το βρούμε στα λεξικά Τριανταφυλλίδη - Μπαμπινιώτη, ενώ ο Χαραλαμπίδης περιλαμβάνει και τις δύο γραφές δίνοντας αρκετό χώρο για προβληματισμό και επιστημονική συζήτηση.

Γ2) Ετυμολογικό - οπτικό λάθος σε σύμφωνο (λ.χ. αυγό - αβγό)

Και εδώ μπορούμε να ανατρέξουμε στα λεξικά Κριαρά - Μπαμπινιώτη και να θυμηθούμε ότι την λέξη αβγό την είχε ετυμολογήσει ο Τριανταφυλλίδης αλλά προτίμησε να την γράψει με υ στην γραμματική του για να μην προκαλέσει αντιδράσεις και να κατευνάσει πάθη.

Γ3) Θεματικό λάθος σε περίπτωση κανόνα (λ.χ. καταλαβαίνω - καταλαβένω)

Γ4) Θεματικό λάθος σε εξαίρεση κανόνα (λ.χ. μένω, δένω, πλένω - μαίνω, δαίνω, πλαίνω)

Γ5) Παραβίαση ουρανικοποίησης (λ.χ. κεριά - κεργιά)

Δ) Τονικά λάθη.

Δ1) Παράληψη κύριου τόνου (λ.χ. φυγή - φυγη)

Δ2) Λάθος σε θέση τόνου (λ.χ. λέξη - λεξή)

Δ3) Επιπλέον τόνος (λ.χ. ισόσσύλαβο)

Δ4) Τόνος σε μονοσύλλαβο (λ.χ. ή εργασία)

Δ5) Παράληψη εγκλιτικού (δεύτερου τόνου) (λ.χ. η βοήθειά του - η βοήθεια του)

Ε) Λάθη στίξης.

E1) Παράληψη βασικού σημείου στίξης. Όταν παραλείπεται η τελεία, κόμμα, ερωτηματικό.

E2) Προσθήκη βασικού σημείου στίξης

E3) Αντικατάσταση βασικού σημείου στίξης

E4) Παράλειψη δευτερεύοντος σημείου στίξης

E5) Προσθήκη δευτερεύοντος σημείου στίξης

E6) Αντικατάσταση δευτερεύοντος σημείου στίξης

Στ) Άλλα λάθη. Εδώ έχουμε 10 υποκατηγορίες που είναι η παράλειψη λέξης, η προσθήκη λέξης, η ολική αντικατάσταση λέξης, παράλειψη ολόκληρης φράσης. Κολημένες λέξεις κάτι που γίνεται συχνά γράφοντας στον υπολογιστή, κενά μεταξύ συλλαβών, κενό εντός της λέξης, αντικατάσταση κεφαλαίου - πεζού. Λανθασμένος χωρισμός λέξης και διάφορα άλλα λάθη (λ.χ. περιμ3νω). Το συγκεκριμένο παράδειγμα δέσποζε στην αρχική βιβλιογραφία της δυσλεξίας και παρότρυνε τους εκπαιδευτικούς να το προσέξουν ιδιαίτερα (Πρωτόπαπας και Σκαλούμπας 2010: 182 -186).

Η Ιορδανίδου και ο Σέργης στην έρευνα τους το 2019 σε πρωτοετείς φοιτητές του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Πατρών κατηγοριοποιούν τα ορθογραφικά λάθη σε δύο κατηγορίες. Η πρώτη κατηγορία αφορά

τα λάθη που γίνονται σε λέξεις ιστορικής ορθογραφίας και η δεύτερη αφορά τα λάθη που γίνονται στη γραφή των δάνειων λέξεων.

Τα ορθογραφικά λάθη τα χαρακτηρίζει ορθογραφικά προβλήματα ο Μαρωνίτης και τα συστηματοποιεί :

A) Για τη στίξη (η απουσία ή η κατάχρηση του κόμματος τείνει να γίνει καθεστώς, τα αποσιωπητικά και τα θαυμαστικά πολλαπλασιάζονται αυθαιρέτως, δευτερεύοντα σημεία στίξης - άνω κάτω στιγμή, άνω στιγμή, μονή και διπλή παύλα, παρένθεση - εξαφανίζονται ή κακοποιούνται).

B) Για τα πάθη φωνηέντων και συμφώνων (έκθλιψη και αφαίρεση συνήθως συγχέονται, το τελικό ν στην αιτιατική του αρσενικού και του θηλυκού άρθρου προσθαφαιρείται ασύστολα).

Τα πάθη των φωνηέντων, η Γραμματική των Holton D., P.Mackridge, & E Φιλιππάκη-Warburton τα ερμηνεύει με τη μεγαλύτερη δυνατή οικονομία, με βάση την <<ιεραρχική ηχηρότητα>>: α >ο >ου >.ε >ι . Έτσι, όταν συγκρουστούν δύο φωνήεντα, επικρατεί το ισχυρότερο. Πρόκειται δηλαδή στην ουσία για ένα και το αυτό φαινόμενο, το οποίο με την πολυδιάσπασή του στη σχολική Γραμματική κατατρώγει τους μαθητές, που αναγκάζονται να απομνημονεύουν αντιφατικούς και αλληλοεπικαλυπτόμενους ορισμούς. (Χαραλαμπίδης ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ τόμος 145, τεύχος 1712). Η Φιλιππάκη, συμπεριέλαβε την παραπάνω ιεραρχική ηχηρότητα στο σχολικό εγχειρίδιο της Γραμματικής Ε΄ και Στ΄ Δημοτικού στη σελίδα 46. Στα εγχειρίδια του γλωσσικού μαθήματος της Δ΄ δημοτικού, περιγράφεται αναλυτικά, όπως έκθλιψη, αφαίρεση, αποκοπή. Δηλαδή, οι μαθητές συνηθίζουν στους πολλούς κανόνες, με λιγιστές πιθανότητες εφαρμογής τους, γιατί δεν προ υπήρξε προσπάθεια συνεργασίας των συγγραφικών ομάδων. Το ίδιο συνεχίζεται και στη Γραμματική του Χατζησαββίδη για το Γυμνάσιο στη σελίδα 20, όπου περιγράφονται αναλυτικά τα πάθη των φωνηέντων.

Ο Τσολάκης, αναφέρει σε συνέντευξη του στην Μπαϊτάση, ότι μετά την καθιέρωση του μονοτονικού, ο Βουγιούκας έβγαλε την Γραμματική από το δημοτικό. Ήρθαν οι παλικαράδες, με αυτόν τον χαρακτηρισμό αναφέρει τους υπόλοιπους ιθύνοντες της τότε μεταρρύθμισης του 1982, σημειώνοντας ότι και ο ίδιος αρχικά είχε την ίδια γνώμη. Έχοντας, όμως τη γνώση των εκπαιδευτικών συστημάτων της Σουηδίας και Ελβετίας κατάλαβε ότι η αφαίρεση της γραμματικής ήταν λάθος. Υπήρξαν διαμαρτυρίες για ολόκληρες γενιές ανορθόγραφων μαθητών. Κατόπιν δικών του παραινήσεων και πιέσεων, επέστρεψε για τις τάξεις πέμπτη και έκτη το εγχειρίδιο γραμματικής γραμμένο από τον ίδιο, βασισμένο στη γραμματική του Τριανταφυλλίδη. (Μπαϊτάση 2010 :171-173).

Εδώ μπορούν να τεθούν τρία ερευνητικά ερωτήματα. Το πρώτο έχει να κάνει με τη επαρκή διδασκαλία της Γραμματικής στους φοιτητές των Παιδαγωγικών τμημάτων,

με το Προεδρικό Διάταγμα 297/1982 προβλεπόταν ότι από τη σχολική χρονιά 1984-1985 θα ξεκινούσαν τα τεταρτοετή τμήματα, κλείνοντας σταδιακά τις διετείς Παιδαγωγικές Ακαδημίες. Δυστυχώς, αποσιωπάται το γεγονός, των αθρόων μετεγγραφών από την τότε Γιουγκοσλαβία, Ελλήνων, σε εισαγωγικά φοιτητών, δηλαδή μαθητών που δεν είχαν μπορέσει να συγκεντρώσουν τη βάση εισαγωγής γύρω στο βαθμό 13 για τις Ακαδημίες της επαρχίας. Με λίγα λόγια, οι στάσιμοι, ανεξεταστέοι, και αυτοί που μόλις είχαν περάσει την τάξη, απορούντες για τις λέξεις αρωγή και ευδοκίμηση που ήταν στο θέμα της έκθεσης, έγιναν δάσκαλοι και καθηγητές φυσικής αγωγής. Οι 352 επιτυχόντες με βάση τα 1701 μόρια, με το σύστημα των Πανελληνίων εξετάσεων το 1985, έγιναν 800 το 1986 στην Παιδαγωγική Ακαδημία Θεσσαλονίκης. Δεν υποστηρίζουμε, ότι οι διετείς σπουδές των Ακαδημιών έδιναν επαρκείς γνώσεις, αλλά με την κατάργηση της ξεχωριστής ώρας της Γραμματικής, το 1982 τα σχολικά εγχειρίδια έμειναν χωρίς διδασκαλία της, μέχρι η Πολιτεία με το Φ.Ε.Κ. του 2001 να ξαναβάλει τη διδασκαλία της γραμματικής μέσα στα αναλυτικά προγράμματα σπουδών και αργότερα στα σχολικά εγχειρίδια του γλωσσικού μαθήματος το 2006.

Το δεύτερο ερώτημα, έχει να κάνει με την απόφαση να μοιράζεται, μην το ξεχνάμε δωρεάν, στους μαθητές της Ε΄ και Στ΄ όταν όλες οι έρευνες δείχνουν ότι οι μαθητές κατακτώντας τον μηχανισμό της ανάγνωσης από την πρώτη τάξη μπορούν να κατανοούν τη μεταγλώσσα.

Το τρίτο ερώτημα έχει να κάνει με τη χρήση του εγχειριδίου της γραμματικής και τις γνώμες και τις στάσεις των εκπαιδευτικών σχετικά με τη λειτουργία του και τη δημιουργία ασκήσεων σε φωτοτυπίες. Δηλαδή, εάν μοιραζόταν το εγχειρίδιο της γραμματικής και σε μικρότερες τάξεις θα λιγόστευε ο όγκος των φωτοτυπιών που δίνονται για εργασία στο σπίτι; Το ερώτημα αυτό φαντάζει περισσότερο επίκαιρο, γιατί από τη σχολική χρονιά 2018-2019, θεσμοθετήθηκε να παραμένει τουλάχιστον για δύο Παρασκευές τον μήνα η σχολική τσάντα στο σχολείο, ώστε οι μαθητές να μην έχουν καθόλου κατά οίκον εργασίες (Φ.7/219218/13-12-2017).

Αξίζει να δούμε τις διαφοροποιήσεις που συναντούμε στις γραμματικές για το τελικό -v.

Αξιοσημείωτες είναι οι παρατηρήσεις του Φιλήντα για το τελικό **v**, το βάζουμε, όταν ακολουθεί φωνήεντο, ή **κ, π, τ**, ή **γκ, μπ, ντ**. Προσοχή εσείς που γράφετε τη δημοτική! Να το προσέχετε πολύ αυτό. Επειδή στην ομιλία σας λέτε λ.χ. το βατέρα, το γαφέ, τη διμή, θαρρείτε πως είναι το ίδιο όταν γράφετε: το πατέρα, το καφέ κτλ. Μα τα αchorδόηχα **π, κ, τ**, για να γίνουνε χορδοηχερά: b, g, d, (για να πεις δηλ. διαβάζοντας: το βατέρα, το γαλό, τη βαίρνω κτλ.) θέλει να γράψεις πρωτότερα απ' τα **π, κ, τ**, ένα μυτόπνοο: **v**, και τότε θέλεις το λες: το βατέρα, θέλεις το λες: τόμ-πατέρα. Όταν όμως γράψεις: το πατέρα, το καφέ, τη τιμή κτλ. Ελληνικά βέβαια δεν γράφεις. Γράφεις

κινέζικα. Εσείς όμως **Ελληνικά** μου φαίνεται θέλετε να γράψετε έτσι δεν είναι; Μη βλέπετε το Χατζηδάκι που γράφει (ΜΝΕ. Α΄14, αράδα από κάτω 8): **τη τρύπα** αντίς: την τρύπα. Ο Χατζηδάκις δεν ξέρει Ελληνικά (Φιλήντας τόμος Α΄:194).

Ο Χατζησσαβίδης στη γραμματική του Γυμνασίου στη σελίδα 21 αναφέρει :Το τελικό ν της αιτιατικής ενικού του θηλυκού γένους του οριστικού άρθρου (τη[v] / στη[v]) και της προσωπικής αντωνυμία (αυτή[v], τη[v]), καθώς και το τελικό ν των αρνητικών επιρρημάτων δε(ν)και μη(ν)διατηρείται στον γραπτό λόγο, μόνο όταν η επόμενη λέξη αρχίζει από φωνήεν ή από ένα από τα παρακάτω :κ, π, τ, γκ, μπ, ντ, τσ, τζ, ξ, ψ,π.χ. Μίλησε με την κόρη του, αλλά παρακολουθούσε με προσοχή τη ροή του νερού. Αν και ήρθε αργά, τη δέχτηκαν με χαρά, αλλά όταν μιλούσε η Θάλεια δεν την άκουγε κανένας. Το τελικό ν της αιτιατικής ενικού του αρσενικού γένους του οριστικού και του αόριστου άρθρου (τον/στον, έναν), καθώς και της προσωπικής αντωνυμίας (αυτόν, τον) διατηρείται στον γραπτό λόγο πάντοτε, στον προφορικό όμως λόγο προφέρεται συνήθως μόνο στις περιπτώσεις που ακολουθούν φωνήεντα ή τα: κ, π, τ,γκ, μπ, ντ, τσ, τζ, ξ, ψ,π.χ. (Χατζησσαβίδης 2012 : 21).

Ενώ ο Τσοπανάκης στην Νεοελληνική Γραμματική του γράφει: <<Το σημαντικότερο πρόβλημα, που κάμνουμε ότι δεν το καταλαβαίνουμε, είναι η ματαιότητα της προσπάθειάς μας να απομνημονεύσουμε τους κανόνες της αφομοίωσης ή της διατήρησης του -ν μπροστά σ' αυτά ή εκείνα τα σύμφωνα ή φωνήεντα, κανόνες που η γραπτή γλώσσα τους μπερδεύει ή τους αγνοεί, όπως το βλέπουμε όλοι μας κάθε μέρα σε όλα τα κείμενα. Αυτό συμβαίνει, επειδή κανένας δεν ξέρει τα άηχα στιγμιαία ή εξακολουθητικά ούτε τα ηχηρά στιγμιαία ή εξακολουθητικά σύμφωνα, για να προσαρμόζει ανάλογα το γράψιμό τους>>. (Τσοπανάκης 1998).

Γ)Για τον συλλαβισμό (ποια δίλεξα νομιμοποιείται σήμερα να γράφονται με δύο λέξεις και ποια με μία).

Δ)Για την κλίση και τη χρήση λόγιων ρημάτων (του **εκπίπτω**, του **άγω**, του **καθίσταμαι**).

Ε)Για τη μεταγραφή ξενικών όρων και ονομάτων (προς αποφυγή της ξενομανίας αλλά και της αδικαιολόγητης ξηνηλασίας). Για κοινόχρηστες, αρχαιοελληνικές και λατινικές, γνωμικές και παροιμιακές εκφράσεις (ώστε να ξέρουμε τι σημαίνει το **εξ απαλών ονύχων** ή το **per terram, per mare**). (Μαρωνίτης, 2013:12)

Αναφέρει σχετικά ο Τσολάκης, με πολλή περίσκεψη πρέπει να γίνεται η πολιτογράφηση των ξένων λέξεων, γιατί κι αυτές αποτελούν μια εστία πολυμορφίας. Αμέτρητοι αγωγοί σήμερα κουβαλούν ύλη ξενόφερτη, που περνάει αμάσητη και αχώνευτη. Χρειάζεται, λέει ο Θεοτοκάς, κάποιο αισθητικό κριτήριο, γιατί πολλοί ξενισμοί είναι άσκημοι, όπως λ.χ., συνεχίζει ο λόγος του Θεοτοκά, το αισχρό λεξίδιο *πλαζ* που θέλει να αντικαταστήσει –

νομίζω ότι πια έχει συντελεστεί το κακό - τις ωραίες και υποβλητικές λέξεις *αμμουδιά, περιγιαλί, ακρογιαλιά, παραλία*. (Τσολάκης 2002:177).

Η Παπαδοπούλου-Μανταδάκη στις μελέτες για την ορθογραφία σταχυολογεί από ένα πλήθος ερευνών και μελετών, επισημαίνοντας ότι ο Έλληνας ερευνητής-παιδαγωγός χρειάζεται να γνωρίζει όσο το δυνατόν περισσότερες γλώσσες για να ξέρει τη γλώσσα του. Με αυτόν τον τρόπο ο εκπαιδευτικός μπορεί να συγκρίνει και να βρίσκει ομοιότητες και διαφορές ή ακόμα και τεχνικές προσέγγισης της νέας γνώσης στη γλωσσική διδασκαλία του. Ο εκπαιδευτικός, πρέπει να λάβει υπόψη τις διαπιστώσεις των Aidinis & Nouns (2001) και να δουλέψει με τα παιδιά σε επίπεδο συλλαβών και φωνημάτων με μικρές λέξεις στις οποίες η συλλαβή της διδασκαλίας μας βρίσκεται σε θέση τονισμού και κατά προτίμηση στην αρχή της λέξης. Εξίσου σημαντικό είναι οι λέξεις να αρχίζουν από σύμφωνο και διευκολύνει ακόμα περισσότερο η διδασκαλία να προχωράει σταδιακά σε επίπεδο δυσκολίας από τα απλά στα πιο σύνθετα. Οι ίδιοι ερευνητές προτείνουν ότι η συλλαβική προσέγγιση είναι απλούστερη και επιτυχέστερη έναντι της φωνηματικής προσέγγισης και γι' αυτό προτείνεται η προετοιμασία των παιδιών να γίνεται από το νηπιαγωγείο.(Μανταδάκη,2004: 25-29)

7. ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΑΠΛΟΠΟΙΗΣΗΣ

Ο Αναγνωστόπουλος αναφέρει ότι τα ορθογραφικά συστήματα χωρίζονται σε δύο μεγάλες τάξεις: Α) Στα συστήματα που θέλουν ριζική αλλαγή ή πλήρη απόσπαση από την ορθογραφική μας παράδοση με σκοπό την καθιέρωση φωνητικής γραφής. Πρώτα δείγματα αυτής της γραφής τα βρίσκουμε στην Βενετοκρατούμενη Κρήτη και ειδικά στην Ερωφίλη του Χορτάτση (Έκδοση. Legrand, 1875 και 1881). Παραθέτει δείγμα από το έργο Ερωφίλη

Ta gieglia me ta claimata, me ti gharan I prica
mnian horan esparthicassi chie amadhi egiegnithica ...

Από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα εμφανίζονται λόγιοι που υποστηρίζουν ότι η νέα ελληνική θα πρέπει να εγκαταλείψει την ιστορική ορθογραφία και να γράφεται με μία γραφή φωνημιτικού τύπου και έτσι να εφαρμόζεται η αρχή της αμφιμονοσημαντότητας, δηλαδή κάθε γράφημα να αναπαριστά την ίδια μονάδα και κάθε μονάδα να αναπαριστάται από το ίδιο σύμβολο.

Το 1811 ο λυρικός ποιητής Αθανάσιος Χριστόπουλος προσπάθησε να τυπώσει τα ποιήματά του με νέο σύστημα ορθογραφίας, αλλά ο τυπογράφος του τα τύπωσε πάλι με την ελληνική στραβογραφία. (Τριανταφυλλίδης, 1965:8).

Το 1812 ο φιλόσοφος των Ιωαννίνων Αθανάσιος Ψαλίδας (1767-1829) προτείνει την κατάργηση άχρηστων γραμμάτων, όπως το **η** και το **ω**. Τονίζει ότι η ορθογραφία πρέπει να απεικονίζει πιστά την προφορά της γλώσσας. Ταυτίζεται έτσι πλήρως με τον Βηλαρά ως προς τη φωνητική ορθογραφία, θέση την οποία υποστήριξε ο ένας ανεξάρτητα από τον άλλον. Όπως εύστοχα σημειώνει ο Χαραλαμπίδης και ο Ψαλίδας και ο Βηλαράς είχαν ως υπόβαθρο τις ίδιες θεωρητικές και ιδεολογικές αρχές. (Χαραλαμπίδης 2019:38-39).

Ο γιατρός Γιάννης Βηλαράς, το 1814 με ένα πρωτοποριακό και ευρηματικό σύστημα δημιουργεί ένα αλφάβητο με 23 γράμματα που προορίζεται για τα νέα ελληνικά και όχι για τα αρχαία (Παπαναστασίου, 2008:117). Ο Βηλαράς έχοντας καταγωγή από την Ήπειρο θα έγραφε το επίθετο του με το γράμμα η, γιατί στην Ήπειρο συνηθίζονται τα βηλάρια που είναι τόπια υφάσματος (Τριανταφυλλίδης 1982:131).

Επιχειρηματολογεί στο βιβλίο του << οι φιλολογικές γραφές >>, γράφοντας ότι γίνεται στραβογραφία, γιατί μεταχειρίζονται περισσότερα ψηφία από όσα χρειάζονται και μπορούν να τα λιγοστέψουν παίρνοντας παράδειγμα τους Ρώσους. (Μόσκοβους).

<<Δεν είναι ντροπή μας, να καταταυραννάει το γένος μας η αρχαΐζουσα κοντά δυο χιλιάδες χρόνια; Ένα ελληνόπουλο παιδεύεται κάμποσα χρόνια να μάθει τη φυσική του γλώσσα κι ο δάσκαλος, αντί να του δείξει τα γράμματα μιας άλλης γλώσσας ψεύτικης, καθώς και της γραμματικής και του λέει πως <<τούτη η γραμματική θα σε μάθει την αληθινή και σωστή γλώσσα επειδή ς αυτή απόμαθες και κρίνεις και κρένω είναι γλώσσα χυδαία, βάρβαρη και χαλασμένη>>.

Το 1815 ο Γ. Καλαράς αλληλογραφεί με τον Βηλαρά και προτείνει παρόμοιο σύστημα. Μετά τον Βηλαρά την κατάργηση των τόνων ζήτησαν και δύο άλλοι άνθρωποι των γραμμάτων. Ο κερκυραίος λόγιος Σπυρίδων Κόνδος το 1827 και ο καθηγητής Γ. Χρυσοβέργης το 1839. Ο Κόνδος ήταν από εκείνους που πίστευαν ότι η νεοελληνική γλώσσα με την καλλιέργεια περνώντας ο καιρός έπρεπε να ξαναγίνει η αρχαία. Γι' αυτό και πρότεινε να τη καθαρίσουμε από τις ξένες λέξεις που είχαν εισβάλλει σε αυτήν. Ήταν, ένας καθαρολόγος που δεν δίστασε να γράφει χωρίς τόνους και πνεύματα. Ο Βουτερίδης το 1932 έγραψε, με το μονοτονικό, Γραμματική της Δημοτικής οχτώ χρόνια πριν από τη Γραμματική του Τριανταφυλλίδη. Ο Τσολάκης αναρωτιέται ότι είναι περίεργο ότι ο Κόνδος και ο Χρυσοβέργης ξεχάστηκαν όπως και ο Βουτερίδης. (Τσολάκης, 2002:215)

Γράφει ο Σολωμός <<Πόσες διάλεκτοι; Πόσες ; Κοίτα καλά, μη σε απατήσει η διαφορά της προφοράς, ενώ κρίνεις τες διαλέκτους της Ελλάδος: Δέκα λόγια, όπου εμείς έχουμε αλλοιώτικα από εκείνα όπου έχουν στο Μοριά, τι πειράζουν;...Εις την εποχή του Δάντε, όλοι οι σοφοί, καθώς τους κράζεις εσύ δεν τον εκατάτρεξαν; Δεν του έλεγαν πως η γλώσσα είναι διεφθαρμένη, δυστυχημένη, φτωχή...; Δεν υποφέρεσαι πλέον! Εσύ ομιλείς για ελευθερία; Εσύ που έχεις αλυσομένον τον νουν σου από όσες περιπωμένες εγγράφηκαν από την ορθογραφία;>> (Διάλογος 1824).

Στα 1856 ο Αντώνιος Φατσέας, ένας φωτισμένος μαθηματικός, προτείνει ένα μόνον τόνο <<όπου η φωνή πίπτει>>. Αργότερα, στα 1879 παρουσιάζεται και άλλος ένας οπαδός της καθαρεύουσας που ζητάει και αυτός ορθογραφική απλοποίηση, είναι ο ιερέας Τιμόθεος Κούστας που ζούσε στο Λίβερπουλ της Αγγλίας. Ο Κούστας πρότεινε την τονική απλοποίηση, γιατί πίστευε ότι με τον τρόπο αυτό οι Έλληνες θα μάθουν καλύτερα την καθαρεύουσα. Το 1884 και 1889, ο Νικόλας Φαρδής από την Σαμοθράκη με δύο βιβλιαράκια που εκδόθηκαν στη Μασσαλία, προτείνει την απλοποίηση των τόνων με τη χρήση ενός και μόνου σημείου στη τονιζόμενη συλλαβή των δυσύλλαβων και υπερδυσύλλαβων λέξεων. Την πρόταση του Φαρδή υιοθέτησαν αργότερα οι περισσότεροι από τους μεταγενέστερους μονοτονιστές: Γιανίδης, Τριανταφυλλίδης και Κακριδής. Το 1886 την απλοποίηση του τονικού συστήματος προτείνει και ο Ιωάννης Σκυλίτσης λέγοντας ότι θα ωφεληθεί τα μέγιστα η τυπογραφία και προπάντων οι εφημερίδες γιατί οι κυψέλες των ελληνικών στοιχείων θα μειωθούν από 114 σε 54. Ο Ελισαίος Γιανίδης, ψευδώνυμο του Σταμάτη Σταματιάδη που δίδασκε μαθηματικά και φυσικά, το 1932 εξετάζει τη δυνατότητα χρήσης ενός συστήματος φωνητικής γραφής και θεωρεί προτιμότερο για αυτή το λατινικό αλφάβητο.

Ο Ελισαίος Γιανίδης σε άρθρο του στο περιοδικό <<Ο ΛΟΓΟΣ>> που εκδίδονταν στην Πόλη το 1821 γράφει στην σελίδα 156 'Επιστήμονες που είναι τα μέλη μιας επιτροπής που λέγεται Επιτροπεία και έλαβε εντολή από το Υπουργείο να εξετάσει την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, αποφάσισε και πρότεινε να καούν τα αναγνωστικά βιβλία, ως έργα ψεύδους και κακόβουλου προθέσεως'. Συνεχίζει ο Γιανίδης γράφοντας, αν η επιτροπή νοστάλησε τα Ευαγγελικά, που μας ντροπιάσανε στα μάτια του

πολιτισμένου κόσμου και πρότεινε να καταδιωχθούν ποινικά οι υπαίτιοι για διαφθορά της ελληνικής γλώσσας και παιδείας.(Τζήκας, 2005:154-159)

Ο Αγτζίδης στο περιοδικό Ιστορικά, τεύχος 43 τον Δεκέμβριο του 2005 αναφέρει τα εξής: Μέχρι το 1926, γλώσσα της ελληνικής εκπαίδευσης στον ελληνισμό της Σοβιετικής Ένωσης ήταν η καθαρεύουσα. Με την επικράτηση των μπολσεβίκων αντικαταστάθηκε η διδασκόμενη καθαρεύουσα από τη δημοτική. Η πλειονότητα των Ελλήνων της Σοβιετικής Ένωσης μιλούσε την ποντιακή διάλεκτο, σε περιοχή της κεντρικής Γεωργίας μιλιόταν η τουρκική γλώσσα και στη Μαριούπολη ένα ελληνικό ιδίωμα τα μαριουπολίτικα. Η ανυπαρξία σαφών κανόνων και οδηγιών επέτεινε τη σύγχυση και ένα πλήθος ασυναρτησιών, έδινε την εικόνα μιας αναρχούμενης γλώσσας. Η μετάφραση από τα ρωσικά γινόταν χωρίς συγκεκριμένη ορολογία και ο καθένας μετέφραζε όπως αυτός νόμιζε σωστά. Αυτή η έλλειψη κανόνων οδήγησε στο εσφαλμένο συμπέρασμα να θεωρείται η ελληνική γλώσσα παρόμοια με τις γλώσσες που απέκτησαν γραφή μετά την οκτωβριανή επανάσταση.

Ο Κώστας Τοχπαράς, (Κώστας Κανονίδης),δάσκαλος, πρότεινε την κατάργηση της ορθογραφίας ακολουθώντας την φωνητική γραφή του Φιλήντα και το ζωντανό παράδειγμα του Βηλαρά. Διάλεξε την ελληνική και όχι την ποντιακή γιατί είναι ακαλλιέργητη.

Ο γλωσσικός εξαναγκασμός μπορεί να πάρει πιο εκλεπτυσμένη μορφή. Στην τσαρική Ρωσία επιτρέπονταν μόνο τα ρώσικα και απαγορεύονταν με τη βία όλες οι άλλες γλώσσες. Στη Σοβιετική Ένωση ενισχύθηκαν οι τοπικές γλώσσες, στηριγμένες όμως στο κυριλλικό αλφάβητο και όχι στο λατινικό. Με την ανάπτυξη των επικοινωνιών η φυσική εξέλιξη θα ήταν να δημιουργήσουν μια κοινή, μια που οι περισσότερες ήταν τουρκικές, και θα γινόταν αντίπαλος της ρωσικής. Τα βιβλία όμως δεν μπορούσαν να διαβαστούν στη γειτονική σοσιαλιστική δημοκρατία, γιατί τα αλφάβητα ήταν διαφορετικά. Η έτσι κι αλλιώς υποχρεωτική εκμάθηση της ρωσικής στα σχολεία, ήταν η μοναδική δυνατότητα που είχαν οι κάτοικοι της αχανούς χώρας, για μόρφωση και επικοινωνία με τον έξω κόσμο.(Πετρούνιας 1984:133-134).

Ένα πλήθος από λόγιους, όπως ο Φιλήντας, ο Γληνός, ο Σιδέρης, ο Γιοφύλλης, ο Ν. Χατζηδάκης, ο Καρθαίος και ο Μπενέκος, υποστηρίζουν ότι προκρίνοντας την υιοθέτηση του λατινικού αλφαβήτου (μπαίνουμε στην χορεία των πολιτισμένων εθνών), χρησιμοποιώντας το ίδιο αλφάβητο με τον υπόλοιπο αναπτυγμένο κόσμο. Έτσι κι αλλιώς το λατινικό αλφάβητο προέρχεται από το ελληνικό, ούτε έχασε την υπόσταση του το ελληνικό έθνος όταν δέχθηκε το δυτικό ημερολόγιο, ούτε όταν αντικατέστησε το ελληνικό σύστημα αρίθμησης με το αραβικό.

Τον Φεβρουάριο του 1929,ο Ψυχάρης στο υστερόγραφο του γράμματός του στο περιοδικό <<Πρωτοπορία>> αναφέρεται ειρωνικά - και βέβαια απορριπτικά - στην παλαιότερη πρόταση του Φιλήντα υπέρ της καθιέρωσης του λατινικού αλφαβήτου στη νέα γλώσσα. <<Με ρωτάς τι φρονώ για τη μεταρρύθμιση του Μένου Φιλήντα μας, που θέλει να αντικαταστήσουμε τα ελληνικά μας τα ψηφία με ψηφία λατινικά. Λαμπρά το

συλλογίστηκε! Φτάνει να γίνει αυτό για να πάψει πια ολότελα να διαβάξει ο Ρωμικός>>. (Κριαράς, 2009:1169)

Όπως σημειώνει ο Ανδρουτσόπουλος, τα επιχειρήματα των υποστηρικτών του λατινικού αλφάβητου είναι λογικά, γνωρίζουν όμως ότι θα κριθούν σε ιδεολογικό επίπεδο. Οι απόψεις αυτές πρέπει να διαβάζονται στο συγκεκριμένο ιστορικό πλαίσιο που είναι Μικρασιατική Καταστροφή, η κατάργηση της βασιλείας και η ανακήρυξη της αβασίλευτης δημοκρατίας. Λίγο νωρίτερα η Τουρκία άλλαξε τη γραφή της καταργώντας το αραβικό αλφάβητο και χρησιμοποιώντας το λατινικό. (Παπαναστασίου, 2008:122-126)

Εδώ ,χρειάζεται να σημειώσουμε ότι τόσο η ελληνιστική κοινή όσο και τα λατινικά ξεκίνησαν τη διάδοση-τους σαν *lingua franca*, δηλαδή γλώσσα που χρησιμεύει σαν βοηθητικό μέσο επικοινωνίας ανάμεσα σε ομιλητές διαφορετικών γλωσσών. Σ' αυτή την εξάπλωση δεν υπήρξε κρατικός εξαναγκασμός, γιατί όπως θα δούμε παρακάτω οι έννοιες έθνους, κράτους και γλώσσας δεν είχαν ταυτιστεί. Αντίθετα, οι Οθωμανοί μετά τον θρησκευτικό εξαναγκασμό, συνέχισαν στον γλωσσικό εξαναγκασμό. Ο Πετρούνιας , χρησιμοποιεί τον όρο οθωμανικό κράτος, όπως και μερικά σχολικά εγχειρίδια ,θεωρώ ότι πρέπει να χρησιμοποιούμε τον όρο οθωμανική αυτοκρατορία πριν την ίδρυση του κράτους των Νεότουρκων. Το οποίο, το κράτος των Νεότουρκων εξολόθρευσε γλωσσικές μειονότητες ενώ μέχρι σήμερα δεν επιτρέπει στους Κούρδους να χρησιμοποιούν την γλώσσα τους στη διοίκηση, στην εκπαίδευση και στα μέσα μαζικής ενημέρωσης και τα ονομάζει <<τούρκικα του βουνού>>. (Πετρούνιας 1984:133).Δηλαδή, έχοντας υπόψη τον βίαιο με τις γενοκτονίες των Ποντίων και Αρμενίων, γλωσσικό εξαναγκασμό, η αλλαγή του τουρκικού αλφαβήτου, δύσκολα θα έβρισκε μιμητές. Με απλά λόγια δεν χαράσσεις πολιτική, μιμούμενος ότι κάνουν τα γειτονικά σου κράτη.

Το αναφέρει και η Καραντζόλα ότι τα περιθώρια ορθογραφικών αλλαγών σε γλώσσες όπως η ελληνική, η γαλλική ή η αγγλική είναι περιορισμένα. Αν και θεωρητικά δεν υπάρχουν λόγοι που να απαγορεύουν την όσο το δυνατόν μεγαλύτερη προσέγγιση γραφής και ομιλίας, η μακρά ιστορία των γλωσσών και η ύπαρξη ενός σημαντικού σώματος γραμματείας δρουν αναχαιτιστικά σε μια τέτοια τάση. Έτσι, δεν εκπλήσσει που οι προτάσεις εισαγωγής λατινικού αλφαβήτου για τη νεοελληνική ή αυστηρώς φωνητικής ορθογραφίας δεν υιοθετήθηκαν ή εγκαταλείφθηκαν σχετικά σύντομα ακόμη και από τους πιο ακραιφνείς δημοτικιστές.(Καραντζόλα, 1996:3)

Ούτε οι Κινέζοι, ούτε οι Ιάπωνες, ούτε οι Ινδοί, ούτε οι Άραβες, ούτε οι Εβραίοι, ούτε οι Γεωργιανοί, ούτε τόσο άλλοι λαοί άλλαξαν ποτέ τη (συχνά πολύ δύσκολη) γραφή τους για λόγους ευκολίας ή άλλων σκοπιμοτήτων.(Μπαμπινιώτης...)

Αξίζει, να αναφέρουμε εδώ, ότι με την καθιέρωση του μονοτονικού με το Προεδρικό Διάταγμα 297/1982 ορισμένες εφημερίδες όπως η 'Εστία και ορισμένες εκδόσεις όπως είναι οι Άγρα δεν ακολούθησαν την ορθογραφική αυτή απλοποίηση.

Προβληματισμό δημιουργεί στους φιλιαναγνώστες εκπαιδευτικούς η ύπαρξη και ο εμπλουτισμός των σχολικών βιβλιοθηκών από δωρεές παλαιότερων εκδόσεων σε πολυτονικό σύστημα. Ο προβληματισμός προκύπτει για τον δανεισμό ή όχι στους μικρούς μαθητές βιβλίων με το παλαιό τονικό σύστημα. Από τις αντιδράσεις των μαθητών συμπεραίνω ότι μπερδεύονται και δεν τα δανείζονται. Ένα άλλο ερώτημα που προκύπτει είναι τι να απέγινε όλος αυτός ο τεράστιος όγκος λογοτεχνικών βιβλίων, εγκυκλοπαιδειών και σχολικών εγχειριδίων που διαβάζονταν πριν την αλλαγή του ορθογραφικού συστήματος. Από την ολιγόχρονη μου ενασχόληση σε αυτές τις απορίες προέκυψαν τα εξής συμπεράσματα: Από τις οικογένειες που είχαν στενή σχέση με το βιβλίο, κάποια βιβλία γραμμένα στο πολυτονικό παρέμειναν στα σπίτια, κάποια δωρίστηκαν σε σχολικές βιβλιοθήκες και ένα μεγάλο μέρος στις δημοτικές βιβλιοθήκες. Άγνωστος ο αριθμός που πετάχτηκαν στα σκουπίδια και ένας μικρός αριθμός μέσω ρακοσυλλεκτών κατέληξε στα παλαιοπωλεία. Οι δημοτικές βιβλιοθήκες, λόγω επάρκειας, έλλειψη αναγνωστικού κοινού, αναφέραμε την ευκολία αναζήτησης στο διαδίκτυο, δεν δέχονται πλέον δωρεές σε σειρές εγκυκλοπαιδειών. Θέτω αυτούς τους προβληματισμούς, γιατί τη σχολική χρονιά που διανύουμε 2018 - 2019 υπήρξε από το υπουργείο Παιδείας, η νομοθέτηση και πρόβλεψη, για τη δημιουργία σχολικής βιβλιοθήκης σε ξεχωριστό χώρο από τις σχολικές αίθουσες. Μάλιστα, προβλέπεται χρηματοδότηση για αγορά λογοτεχνικών βιβλίων και τρίωρη εβδομαδιαία απασχόληση εκπαιδευτικού ως υπεύθυνου βιβλιοθήκης.

Από τις αντιδράσεις στο μονοτονικό σύστημα, ξεχωρίζουμε αυτή του Γρηγόρη Σηφάκη, σε μία σύντομη απάντηση του το 2007, αναφέρει ότι τα πνεύματα και οι τόνοι αποτελούν οργανικό μέρος της ελληνικής ιστορικής ορθογραφίας, εδώ και 22 αιώνες και ιστορική ορθογραφία είναι με τη σειρά της αναπόσπαστο μέρος του ελληνικού πολιτισμού, γιατί ήταν και είναι ο γραπτός λόγος το κύριο μέσο δημόσιας επικοινωνίας και λογοτεχνικής έκφρασης. Επιχειρηματολογεί, λέγοντας ότι δε χρειαζόταν η τονική απλοποίηση του 1982, εφόσον η δημοτική με το σύνταγμα του 1976 είχε αφαιρέσει από τη καθαρεύουσα τη θέση της στη διοίκηση, στους θεσμούς, στους νόμους σε κάθε τι επίσημο, καταδικάζοντας την έτσι σε αναπόδραστο θάνατο. (www.polytoniko.org). Εδώ, να αναφέρουμε την αναφορά του P. Mackridge ότι κάποιοι δημοτικιστές έγιναν καθαρολόγοι για τη δημοτική, προσπαθώντας να διώξουν κάθε στοιχείο της καθαρεύουσας.

Ξαναγυρίζοντας στην επιχειρηματολογία του Σηφάκη, ο οποίος τονίζει ότι η μεταρρύθμιση του τονικού συστήματος της ελληνικής δεν έχει μικρή συμμετοχή στην παρακμή του εκπαιδευτικού μας συστήματος, καθώς ενίσχυσε τη φυσική τάση των παιδιών για ελάσσονα προσπάθεια κάτι που διακρίνουμε σε πολλές πτυχές της ελληνικής κοινωνίας π.χ. τήρηση κανόνων και νόμων, σεβασμού του δημόσιου χώρου, μικρή συμμετοχή σε εθελοντικές δράσεις. Αυτή η ελάσσονα προσπάθεια, είναι που εκθειάζει ο Καλαμπούκας, γράφοντας ότι η διατήρηση της αττικίζουσας ιστορικής ορθογραφίας καταστρατηγεί την αρχή της ήσσονος προσπάθειας, δηλαδή της επίτευξης

του βέλτιστου αποτελέσματος με το λιγότερο δυνατό τρόπο, που χαρακτηρίζει τη συμπεριφορά όλων των έμβιων όντων και προ παντός του ανθρώπου.

Στο Λεξικό Νέας Ελληνικής Γλώσσας του Μπαμπινιώτη, μπορούμε να διαβάσουμε στο λήμμα *ήσων* να δίνει την ερμηνεία νωθρός, οκνηρός. Αυτήν την ήσων προσπάθεια κατακρίνει η συγγραφέας Σώτη Τριανταφύλλου στην εφημερίδα 'ΤΑ ΝΕΑ' στις 22 Σεπτεμβρίου 2017. Οι μεταρρυθμίσεις στην παιδεία σύμφωνα με την Τριανταφύλλου ήταν απαραίτητες όμως η γραμματική, το συντακτικό και η ορθογραφία έγιναν διαπραγματεύσιμα, όπως έγινε διαπραγματεύσιμοι οι νόμοι και οι κανόνες στον κοινωνικό χώρο. Δεν μιλάμε όλοι το ίδιο ιδίωμα, ούτε έχουμε το ίδιο απόθεμα λέξεων στο κεφάλι μας - ένα παιδί που μεγαλώνει σε περιβάλλον βιβλίων και καλλιέργειας έχει, ήδη από τα πρώτα χρόνια της ζωής του, ευρύτερο λεξιλόγιο από ένα που μεγαλώνει μακριά από τα βιβλία. Αναφέραμε στα προηγούμενα τη σχετική έρευνα. Η αποστολή της δημόσιας παιδείας είναι να λειάνει αυτές τις αρχικές ανισότητες: να εμπλουτίσει το φτωχό λεξιλόγιο, όχι να φτωχύνει το πλούσιο. Στην Ελλάδα, περισσότερο από αλλού, όλα εξισώνονται με το ευκολότερο, το απλουστευμένο: το στοίχημα φαίνεται να είναι, σταθερά, η ήσων προσπάθεια. Εκτός από την απόρριψη των κανόνων, η ανορθογραφία δείχνει έλλειψη αυτογνωσίας: ξέρουν άραγε οι αγράμματοι ότι είναι αγράμματοι; Ή μονάχα οι κάπως εγγράμματοι αντιλαμβάνονται τη χαώδη άγνοιά τους; Κι εκτός από έλλειψη αυτογνωσίας, η ανορθογραφία δείχνει έλλειψη ενδιαφέροντος μπροστά στα ενδεχόμενα μειωτικά σχόλια: οι κυβερνώντες, εκ θέσεως, δεν έχουν την πολυτέλεια να αδιαφορούν για τη γνώμη των άλλων, όπως ο ιδιωτεύων πολίτης. (Τριανταφύλλου, 2017)

Ο τότε υπουργός παιδείας Γ. Παπανδρέου (1931) έστειλε έγγραφο στα δυο πανεπιστήμια (Αθηνών και Θεσσαλονίκης) και στην Ακαδημία Αθηνών και ζητούσε τις απόψεις τους, για να προχωρήσει στην απλοποίηση <<του ορθογραφικού ημών συστήματος σχετικώς π.χ. προς τα πνεύματα και τους τόνους και την εν γένει ορθογραφίαν>>. Μονάχα, το Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης ανταποκρίθηκε, αναθέτοντας τη σχετική εισήγηση στον Τριανταφυλλίδη η οποία δεν προωθήθηκε.

Ο καθηγητής αρχαίας φιλολογίας Ιωάννης Κακριδής, παραπέμφθηκε από τη Σύγκλητο της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, << Διότι δια δημοσιευμάτων αυτού κατά τα έτη 1939 - 1941 προοριζομένων δια τους φοιτητάς της Φιλοσοφικής Σχολής μετεχειρίσθη ορθογραφικόν και τονικόν σύστημα καινοφανές και τελείως απάδον εις την παραδεδεγμένην ορθήν γραφήν της ελληνικής γλώσσης, προς δε και γλωσσικόν ιδίωμα μη επιτρεπόμενον δια πανεπιστημιακήν διδασκαλίαν>> (Εφημερίς της Κυβερνήσεως 28.8.1942, τεύχος Γ', αρ. φύλλου 146). Νωρίτερα ο κοσμήτορας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών Κουκουλές, με έγγραφό του προς την Πρυτανεία στις 27 Νοεμβρίου 1941, καταγγέλλει ότι ο Κακριδής μειώνει την αξία του κλασικού πολιτισμού απλοποιώντας την ορθογραφία. Ο Κουκουλές διατυπώνει και τον φόβο ότι οι ορθογραφικές αλλαγές του Κακριδή ανοίγουν την <<Κερκόπορτα>> για τη διατύπωση ακόμη πιο ριζοσπαστικών μεταρρυθμίσεων στο μέλλον <<και δη φωνητικάς, εισαγομένου

εις τον γραπτόν λόγον ενός και μόνου δι' έκαστον φθόγγον φωνήεντος και, χάριν δήθεν ακριβεστέρας αποδόσεως, λατινικών ακόμη γραμμάτων, ως το b, d, g, ως υπεστηρίχθη ήδη δυστυχώς>>(Κάτσικας-Θεριανός 2004 :150).

Στην απολογία του ο Κακριδής προς το Πειθαρχικό Συμβούλιο μεταξύ άλλων γράφει: <<...Η προσπάθεια μου να τονώσω τας κλασσικάς σπουδάς εις την πατρίδα μου... η αγάπη μου εξ άλλου και προς την νεωτέραν Ελλάδα παρουσιάζεται τόσο φανερά εις το έργον μου... κάποιος παιδαγωγός υπολόγισεν, ότι μόνον από του δημοτικού σχολείου την γραμματικήν θα λείψουν 80 περίπου κανόνες, αν απλοποιηθούν οι τόνοι...οι αρχαίοι δεν εχρησιμοποιούν πνεύματα και τόνους, σημεία τα οποία πολύ αργότερα εισήχθησαν εις την γλώσσαν μας (από του 9 - 12 αιώνας μ.Χ.) είναι δε τελείως άχρηστα σήμερον και μόνο δυσκολίας επιφέρουν >>(Χατζηστεφανίδης 1986:108).Μετά την απολογία του, του επιβλήθηκε ποινή προσωρινής απόλυσης για δύο μήνες.

Το σχέδιο για μια Λαϊκή Παιδεία είχε εμπνευστές του τον Δημήτρη Γληνό (είχε πεθάνει το 1943), Μιχάλη Παπαμαύρο, Ρόζα Ιμβριώτη με εισηγητή τον Πέτρο Κόκκαλη, προέβλεπε για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση διδασκαλία της κοινής δημοτικής γλώσσας, ως μόνης γλώσσας του ελληνικού λαού, το μονοτονικό σύστημα γραφής και την κατάργηση της ιστορικής ορθογραφίας. Το αίτημα της κατάργησης της ιστορικής ορθογραφίας συνδέθηκε με την άνοδο του μορφωτικού επιπέδου του ελληνικού λαού, διότι εκείνη την εποχή τα σχολεία παρήγαν αγράμματους και αναλφάβητους καθώς κατανάλωναν χιλιάδες ώρες διδασκαλίας και απέκλειαν μαθητές στο όνομα της ορθής γραφής της γλώσσας. Η πρόταση <<Γράφουμε όπως μιλάμε>> ήταν για τον Γληνό ο μόνος δρόμος για να μείνουν οι χιλιάδες των αναλφάβητων Ελλήνων στις σχολικές αίθουσες και να μην εκβάλλονται απ' αυτές επειδή δεν γνώριζαν τη διαφορά του <<σφήξ>> από το <<Σφίγξ>>. Ο Δημήτρης Γληνός σε κείμενό του το 1934 αναλύει την πολιτική στόχευση του αιτήματος: <<Το ξύπνημα της συνείδησης στις μάζες είναι αδύνατο, αν δε χρησιμοποιηθεί για όργανο ολάκερης της πνευματικής ζωής η γλώσσα που μιλάει ο λαός... Το φαινόμενο αυτό το είδαμε στη Σοβιετική Ένωση...Ύστερα από την επανάσταση αναγνωρίστηκαν όλες οι εθνικές γλώσσες, έγιναν βάση για τη μόρφωση των λαών, έγιναν όργανο για το ξύπνημα της συνείδησης των μαζών. Γράφτηκαν γλώσσες που ως τότε δεν είχαν ούτε αλφάβητο. Δημιουργήθηκαν αλφάβητα λατινικά, γράφτηκαν βιβλία, βγήκαν εφημερίδες, δημιουργήθηκε θέατρο... πήρανε τη δημοτική γλώσσα, απλοποίησαν την ορθογραφία και την έκαναν φωνητική... κάθε λαϊκή ομάδα μορφώνεται με τη γλώσσα που μιλάει>> (Κάτσικας-Θεριανός 2004:147).

Οι Σιδεράς και Τσούνα στις 12/05/2016 στην 37^η συνάντηση του τμήματος Γλωσσολογίας του ΑΠΘ, παρουσίασαν μια έρευνα σχετική με τη φωνητική γραφή. Με τη χρήση της στατιστικής προσπάθησαν να τεκμηριώσουν τη δυσχέρεια της ανάγνωσης και κατανόησης της φωνητικής γραφής, καθώς και το μέγεθος της ανάγκης για απλοποίηση της γραφής. Το δείγμα τους ήταν πολύ μικρό, 10 Έλληνες, ενήλικες, ηλικίας 31-81 χρονών. Τους δόθηκαν

δύο κείμενα ,το πρώτο σε φωνητική γραφή και το δεύτερο σε ιστορική γραφή. Η μικρή μελέτη τους, έδειξε ότι η ανάγνωση κειμένων γραμμένων με τη φωνητική γραφή, παρατείνεται σημαντικά έναντι της ανάγνωσης κειμένων με την ιστορική γραφή. Τα δέκα άτομα έγραψαν με υπαγόρευση ένα κείμενο 236 λέξεων. Και οι δέκα είχαν τουλάχιστον 12ετή εκπαίδευση, παρόλα αυτά κανείς τους δεν ξέφυγε από την μέγκενη του ορθογραφικού λάθους. Κλείνοντας, ο Σιδερός και η Τσούνα βρίσκουν το αποτέλεσμα της δοκιμασίας στην ορθογραφία των δέκα ατόμων απογοητευτικό και για αυτό οικτίρουν την ανεπάρκεια του εκπαιδευτικού συστήματος και υποστηρίζουν ότι η λύση θα δοθεί με την καθιέρωση της φωνητικής ορθογραφίας. Δηλαδή , για να βελτιώσουμε το αποτέλεσμα, δεν προσπαθούμε να εντοπίσουμε τις παθογένειες του εκπαιδευτικού συστήματος, αλλά καταφεύγουμε στην ελάχιστο προσπάθεια, σχολιάζοντας αυτή την πρόταση. Στο βιβλίο του, το 2011 *Εγώ και εμείς*, ο Σιδερός προτείνει τα βιβλία του σχολείου να είναι γραμμένα σε φωνητική γραφή, με εξαίρεση το βιβλίο των ελληνικών, που θα εμφανίζει τα κείμενα όπως έχουν γραφτεί, από την εποχή του Ομήρου ως σήμερα, τα σχόλια όπως και τα υπόλοιπα βιβλία θα είναι γραμμένα στη φωνητική γραφή (Σιδερός, Δ. Α. & Π. Τσούνα 2017 :640-646).

Παράλληλα και ανεξάρτητα από την έκδοση του βιβλίου, ο Κύπριος ευρωβουλευτής Μάριος Ματσάκης, πρότεινε στον αντίστοιχο υπουργό την απλοποίηση της γραφής, κοινοποιώντας την και στους Έλληνες ευρωβουλευτές. Τα επιχειρήματα ήταν η εξοικονόμηση πόρων, η συντομότερη ενοποίηση στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η βοήθεια στους δυσλεκτικούς (Ακρίτα 12/2/2011).

Η πιο πρόσφατη μελέτη, που προτείνει σε χρονικό ορίζοντα 50-75 χρόνων, την αντικατάσταση της ιστορικής ορθογραφίας σε φωνητική είναι ο γλωσσολόγος Καλαμπούκας. Προσπαθεί να αποδείξει πως η ιστορική ορθογραφία δεν είναι τίποτα άλλο από έναν άταφο νεκρό, ο οποίος διαθέτει μόνο αρχαιολογική αξία και πρέπει να μεταφερθεί το γρηγορότερο δυνατό σε μαυσωλείο ή σε κάποιο μουσείο. Την παρομοιάζει με ένα σφυκτοδεμένο γόρδιο δεσμό τον οποίο χρειάζεται να κόψουμε άμεσα.

8.ΙΣΤΟΡΙΑ

Αποδελτιώνοντας τεκμήρια και δελτία τύπου, μελετώντας θεωρητικές και ερευνητικές εργασίες, έρευνες και μελέτες θα συναντήσουμε συχνά πυκνά την προτροπή των συγγραφέων και επιστημόνων για νηφαλιότητα. Θα αναρωτηθούμε πολλές φορές κατά πόσο τηρήθηκε το πρωτόκολλο αλληλοσεβασμού μεταξύ επιστημόνων, ερευνητών, αρθρογράφων-ορθογράφων,καθαρευουσιάνων-καθαρολόγων,δημοτικιστών-καθαρολόγων,φωτισμένων και φανατικών. Η τήρηση αρχών και δεοντολογίας, αρκετές φορές παραμερίστηκε και η άσκηση αυτοκριτικής πριν κατακεραυνώσουν την αντίθετη άποψη, δεν έγινε ,δίνοντας χώρο στα πάθη και στις έριδες.

Χρειάζεται να θυμηθούμε τη συναισθηματικά φορτισμένη ομιλία του Ουμπέρτο Έκο στις 20 Σεπτεμβρίου, νομίζω το 2015, στο αμφιθέατρο του Πανεπιστημίου της Μπολόνια, όπου ανέφερε ότι το πανεπιστήμιο εξακολουθεί να είναι μια δύναμη ειρήνης. Παραμένει ένα από τα λίγα μέρη όπου είναι δυνατή η ορθολογική αντιπαράθεση ανάμεσα σε διαφορετικές κοσμοθεωρίες και ένα από τα λίγα όπου οι άνθρωποι συναντώνται πρόσωπο με πρόσωπο, όπου μελετητές και φοιτητές μπορούν να καταλάβουν πόσο έχει ανάγκη από ανθρώπους με σάρκα και οστά η πρόοδος της γνώσης (Έκο, 2015)

Τη γνωστική περιπέτεια του ανθρώπου την έχουν σημαδέψει αρκετές φορές στο παρελθόν - και τίποτα δεν αποκλείει και στο μέλλον - διάφοροι -ισμοί, οι απόλυτες και μη επιδεχόμενες αντιρρήσεις -θέσεις! Οι -ισμοί είναι επικίνδυνοι στην εκπαίδευση, όχι μόνο επειδή δεν γνωρίζουμε με κάθε λεπτομέρεια <<πως μαθαίνουμε>>, αλλά και επειδή η αγωγή και εκπαίδευση του ανθρώπου είναι ένα κοινωνικά προσδιορισμένο γεγονός και μια διαδικασία που συνεχώς διαμορφώνεται, μέσα στις εξελίξεις του κοινωνικού γίνεσθαι, με φιλοσοφικής φύσης επιλογές.(Τζάνη 2003:271).

Στον οξύ και ανελέητο σε αρκετές περιπτώσεις γλωσσικό αγώνα στην Ελλάδα, που μεταβλήθηκε σε πραγματικό πεδίο μάχης με αιματοχυσίες, υπήρχαν νικητές και νικημένοι. Υποχρέωση του ερευνητή είναι να αναδείξει τα λάθη που έγιναν από όλες τις πλευρές, με την ελπίδα ότι θα αντλήσουν τα απαραίτητα διδάγματα και εφόδια οι επερχόμενες γενιές. (Χαραλαμπίκης 2019 :εσώφυλλο).

Ο Λιάκος αναρωτιέται αν είναι μοναδικό στην Ελλάδα αυτό το φαινόμενο της διαμάχης, των συγκρούσεων . Πόλεμοι μνήμης και διαμάχες γίνονται και στις ΗΠΑ και στην Ολλανδία, την Ιταλία, την πρώην Ανατολική Ευρώπη μετά το 1989 και στη Νότια Αφρική (Λιάκος, 2007:12). Οι διαμάχες γύρω από την ιστορία δεν μπορούν να κατανοηθούν χωρίς τις συγκεκριμένες συνθήκες μέσα στις οποίες διεξάγονται, χωρίς τα κοινωνικά, πολιτικά και πολιτισμικά συμφραζόμενα τους. Η ιστορία δεν αφορά μονάχα το παρελθόν αλλά και το παρόν. Παραστατικότερα το εξηγεί ο Λιάκος, γράφοντας ότι δεν πρέπει να σκεπτόμαστε την ιστορία μέσα από ένα παράθυρο μέσα από το οποίο βλέπουμε το παρελθόν, αλλά σαν

ένα παράθυρο του κτηρίου στο οποίο μένουμε. Όχι από μέσα προς τα έξω, αλλά από έξω προς τα μέσα. (Λιάκος, 2007:24)

Κατά τους Louis Cohen- Lawrence Manion η ιστορική έρευνα έχει οριστεί ως συστηματικός και αντικειμενικός εντοπισμός, η εκτίμηση και η σύνθεση μαρτυριών, προκειμένου να θεμελιωθούν γεγονότα και να συναχθούν συμπεράσματα σχετικά με συμβάντα του παρελθόντος. Αναζητώντας δεδομένα μέσα από τις προσωπικές εμπειρίες και τις παρατηρήσεις των άλλων, μέσα από ντοκουμέντα και αναφορές, οι ερευνητές έχουν συχνά να παλέψουν με ανεπαρκείς πληροφορίες με τον τρόπο αυτό, οι αναδομήσεις που επιχειρούν τείνουν να είναι μάλλον σκίτσα παρά πορτρέτα.

Η ειδική χρησιμότητα της ιστορικής έρευνας στο χώρο της εκπαίδευσης είναι αδιαμφισβήτητη. Αν και είναι μία από τις πλέον δύσκολες περιοχές για την ανάληψη έρευνας, τα προϊόντα της έρευνας σε αυτό το πεδίο μπορούν να αποφέρουν πολλά οφέλη για τους ειδικούς στα ζητήματα της εκπαίδευσης και για την κοινότητα εν γένει. Η ιστορική έρευνα μπορεί, επί παραδείγματι, να παράσχει διεισδυτικές αντιλήψεις σχετικά με κάποια εκπαιδευτικά προβλήματα οι οποίες δε θα μπορούσαν να επιτευχθούν με κανένα άλλο μέσο. Επιπρόσθετα, η ιστορική μελέτη μιας εκπαιδευτικής ιδέας ή ενός θεσμού μπορεί να μας βοηθήσει πολύ να κατανοήσουμε πώς έχει εμφανιστεί το παρόν εκπαιδευτικό μας σύστημα και αυτό το είδος κατανόησης μπορεί με τη σειρά του να βοηθήσει να δημιουργήσουμε μία γερή βάση για περαιτέρω πρόοδο. Η ιστορική έρευνα στην εκπαίδευση μπορεί επίσης να δείξει πώς και γιατί αναπτύχθηκαν εκπαιδευτικές θεωρίες και πρακτικές. Δίνει τη δυνατότητα στους παιδαγωγούς να χρησιμοποιήσουν παλαιότερες πρακτικές προκειμένου να αξιολογήσουν νεότερες. (Louis Cohen - Lawrence Manion, 1994:73)

Ο ερευνητής έρχεται αντιμέτωπος με την υπερπληροφόρηση, χιλιάδες σελίδες στο διαδίκτυο караδοκούν να θέλξουν το ενδιαφέρον του, τον προσανατολισμό του, την θεώρηση, την ανάδειξη και την απόδειξη των προβληματισμών. Αμέτρητοι κόμβοι με ψηφιοποιημένα αρχεία, μηχανές αναζήτησης για βιβλιογραφία, έννοιες, λέξεις-κλειδιά αναζητούν απεγνωσμένα ολοένα και περισσότερους καινούργιους αναγνώστες. Είναι αβάστακτο πλέον το βάρος της χαώδους βιβλιογραφίας.

Όπως σημειώνει εύστοχα ο Λιάκος, οι ιστορικοί στο αρχείο και στη βιβλιοθήκη κρατούσαν τα κλειδιά, είχαν τον έλεγχο της πιστότητας και της αυθεντικότητας. Φρουρούσαν τον χώρο. Κάποτε, τον καιρό του χειρόγραφου, υπήρχαν λίγοι συγγραφείς και λίγοι αναγνώστες. Τον καιρό του έντυπου βιβλίου, λίγοι συγγραφείς και πολλοί αναγνώστες. Τώρα στην εποχή του διαδικτύου, υπάρχουν πολλοί συγγραφείς και πολλοί αναγνώστες (Λιάκος2007:18-19).

Η επιστημονική μελέτη και έρευνα της γλώσσας μας έχει γνωρίσει τα τελευταία σαράντα χρόνια, ιδιαίτερα μετά τη μεταρρύθμιση του 1976, μεγάλη άνθηση. Μπορεί να το διακρίνει και να επωφεληθεί ο συνειδητοποιημένος εκπαιδευτικός από το μεγάλο πλήθος μελετών, δημοσιεύσεων σε ελληνικά και ξένα επιστημονικά περιοδικά και Πρακτικά διεθνών συνεδρίων.

Η Ιστοριογραφία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης εμφανίζεται με το *Σχέδιασμα περί της εν τω ελληνικό έθνει καταστάσεως των γραμμάτων από αλώσεως της Κωνσταντινουπόλεως (1453 μ.Χ.) μέχρι των αρχών της ενεστώσεως εκατονταετηρίδος*. Εν Κωνσταντινουπόλει 1867 του Παρανίκα Ματθαίου. Οι πρώτες εργασίες δημοσιεύονται στις υπόδουλες περιοχές όσο και στο ελεύθερο ελληνικό κράτος. Είναι σημαντικό ότι η ενασχόληση με ζητήματα Νεοελληνικής Εκπαίδευσης συνδέεται χρονικά με δύο συγκυρίες: α) Οι αλλαγές που γίνονται στην ελληνική κοινωνία συμπαρασύρουν και τους εκπαιδευτικούς θεσμούς που πρέπει να ανταποκριθούν. β) Η Βουλγαρική Εξαρχία είναι παρούσα στην Μακεδονία και έχει ξεκινήσει ο ανταγωνισμός των Ελλήνων και των Βουλγάρων για την διεκδίκηση της Μακεδονίας και της Θράκης. Η καταγραφή των εκπαιδευτικών και μορφωτικών δραστηριοτήτων των Ελλήνων ήταν μία προσπάθεια να δοθεί απάντηση στον αντίπαλο εθνικισμό, στο επίπεδο της ιστορίας, των γραμμάτων και του πολιτισμού (Τζήκας, 2005:4).

Για τον Τζήκα, μετά την μεταπολίτευση του 1974 η Ιστοριογραφία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης περνά από την προεπιστημονική στην επιστημονική μελέτη των εκπαιδευτικών θεσμών του νεοελληνικού κράτους.

Φροντίδα του ενημερωμένου εκπαιδευτικού είναι να μείνει έξω από τις θεωρητικές συγκρούσεις και μονόπλευρες προσεγγίσεις, γιατί έχουν ως επακόλουθο την προσκόλληση σε μία θεωρία, όπως θα δούμε ότι συμβαίνει δυστυχώς, σε αρκετούς επιστήμονες.

Η αποδόμηση είναι ένα μεγάλο, γιγάντιο σε κάποιες χρονικές στιγμές στη Ελλάδα, θεωρητικό ρεύμα που επηρέασε τις ανθρωπιστικές και κοινωνικές επιστήμες. Συγχρόνως στάθηκε και η αφετηρία δημιουργίας καινούργιων επιστημών (λ.χ. ανάλυση λόγου, κοινωνιογλωσσολογία) θέτοντας σε αμφιβολία βεβαιότητες, συμβάσεις, θεωρίες. Για τον Λιάκο η αποδόμηση δεν σημαίνει καταστροφή, ξεθεμελίωμα, αλλά έρευνα της ιστορικότητας των εννοιών και των ιδεών, αυτοψία στα δομικά υλικά, στη συνδεσμολογία. Διαβάζοντας όμως την κριτική που ασκούν αρκετοί επιστήμονες, σε αυτούς που έχουν συγγράψει διαφορετικές με αυτούς, πραγματείες, δεν θα συμφωνήσουμε εύκολα με τον Λιάκο, ότι η αποδόμηση στοχεύει στην έρευνα και δεν προσπαθεί κάποιες φορές να ξεθεμελιώσει, ιδεολογικά φορτισμένη.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα στα προαναφερόμενα, είναι η περιπέτεια του σχολικού εγχειριδίου της ιστορίας της έκτης δημοτικού το 2006, όπου έγραφε στη σελίδα 100 πως χιλιάδες Έλληνες συνωστίζονταν στο λιμάνι της Σμύρνης. Ξεκίνησε η κριτική στο εγχειρίδιο, συνεχίστηκε η πολεμική, ζητήθηκε η απόσυρση. Προβλημάτισε η εισήγηση της Ακαδημίας Αθηνών και ενημερώθηκε η εκπαιδευτική κοινότητα ότι η συντριπτική πλειοψηφία των μελών της, ανήκουν στην επιστήμη της ιατρικής. Πολύ σωστά, κατά τη γνώμη μου η υπουργός πρότεινε να παραμείνει ως έχει, γιατί δεν διορθώνεις ένα λάθος κάνοντας δεύτερο σφάλμα, όπως είναι η απόσυρση ενός εγχειριδίου. Αντ' αυτού, το υπουργείο έστειλε στα δημοτικά σχολεία χιλιάδες αντίτυπα του βιβλίου *Ματωμένα Χώματα*, με σκοπό να μοιραστούν μαζί με το

επίμαχο εγχειρίδιο στους μαθητές της έκτης τάξης. Λαμπρή ευκαιρία για τους δασκάλους, στα πλαίσια της δραστηριότητας της φιλιαναγνωσίας, απαραίτητη, όπως θα διαβάσουμε παρακάτω στην έρευνα της Μανταδάκη για την σχέση, σύνδεση λογοτεχνίας-ορθογραφίας. Μάταιος κόπος, γιατί το εγχειρίδιο αποσύρθηκε και τα αντίτυπα του βιβλίου Ματωμένα Χώματα αγνοήθηκαν και δεν ήμαστε σίγουροι για το εάν διαβάστηκαν ή πετάχτηκαν. Πέντε χρόνια αργότερα, ο Χάρης στο βιβλιοδρόμιο της εφημερίδας των Νέων, παραθέτει απόσπασμα από το βιβλίο της Αμερικανίδας Θία Χάλο, που καταγράφει την ιστορία της μητέρας της με το χαρακτηριστικό τίτλο *Ούτε το όνομα μου-Γενοκτονία και επιβίωση :μια αληθινή ιστορία του Πόντου*. Το παράθεμα έχει ως εξής :<< Καθώς η φωτιά χιμούσε από την καταρρακωμένη πόλη προς τη θάλασσα, οι απεγνωσμένοι Έλληνες και Αρμένιοι κάτοικοι της Σμύρνης συνωστίζονταν στην προκουαία, εκλιπαρώντας για τη σωτηρία τους...>> Το βιβλίο συνέβαλε στην αναγνώριση της γενοκτονίας των Ποντίων από την πολιτεία της Νέας Υόρκης. Είναι κοινός τόπος, πως οι λέξεις σημαίνουν αυτό που θέλουμε εμείς, λένε αυτό που τις βάζουμε εμείς να λένε. Έτσι, στην πρώτη περίπτωση του 2006 το ρήμα συνωστίζομαι σήμαινε << εθνοπροδοσία>>. Στην περίπτωση της Χάλο , το ίδιο ρήμα αναβαθμίζεται και το βιβλίο μπορεί να χρησιμεύσει και σαν << σημαντικό ιστορικό εγχειρίδιο>> (Εφημερίδα ΤΑ ΝΕΑ 9/7/2011).

Σε έρευνα που δημοσιεύθηκε πρόσφατα, επιστήμονες του Australian National University και του University of Nevada μελέτησαν τις επιπτώσεις που έχει ο αριθμός των βιβλίων που υπάρχουν στο σπίτι όπου μεγαλώνει ένα παιδί στη μετέπειτα ανάπτυξή του. Βρήκαν, λοιπόν, ότι υπάρχει μεγάλη συσχέτιση ανάμεσα στα δύο.

Διαπίστωσαν ότι ένας ενήλικος που μεγάλωσε σε σπίτι με περισσότερα από 80 βιβλία και τελείωσε το γυμνάσιο έχει περίπου τις ίδιες ικανότητες γραφής και ανάγνωσης, κατανόησης κειμένου και χρήσης αριθμών με έναν ενήλικο που μεγάλωσε σε σπίτι με λιγότερα βιβλία και έχει πτυχίο πανεπιστημίου. Κι από ό,τι αποδεικνύεται, όσο περισσότερα βιβλία υπάρχουν στο σπίτι (μέχρι ένα όριο – πάνω από τα 350 δεν μοιάζει να υπάρχει επιπλέον επίπτωση) τόσο εξυπνότερα και καλύτερα καταρτισμένα βγαίνουν τα παιδιά. Οι ερευνητές πήραν στοιχεία από 31 χώρες για να φτάσουν στα συμπεράσματά τους, καταγράφοντας για παράδειγμα ότι το μέσο σπιτικό στην Τσεχία έχει 186 βιβλία, ότι το 14% των Νορβηγών έχει πάνω από 500 βιβλία στο σπίτι και ότι το 60% των σπιτιών στην Τουρκία έχει περίπου 5 βιβλία.

Στην Ελλάδα ο μέσος όρος των βιβλίων που έχουμε στο σπίτι είναι, λέει, 62. Το 60% των σπιτιών έχει λιγότερα από 20. Μόνο 2% έχουν περισσότερα από 500 (Καθημερινή 30/11/2018).

Την ελληνική γλώσσα, η Παγκόσμια Ημέρα της οποίας εορτάζεται στις 9 Φεβρουαρίου, αξίζει κανείς και να τη μάθει και να την αγαπήσει. Για τις αρετές της, αλλά κυρίως διότι έχει εκφράσει έναν μεγάλο πολιτισμό, ο οποίος στην αρχή της μακράς διάρκειάς του διαμόρφωσε και κωδικοποίησε την πρώτη και καταστατική στρώση του ανώτερου

λεξιλογίου και του εννοιολογίου του δυτικού πολιτισμού και που δεν έπαψε έκτοτε, σε όλη την ιστορική συνέχειά του, να ζυμώνεται με τις μεγάλες ιστορικές στιγμές της Ανατολής και της Δύσης. Αξίζει όντως να τιμάται μια γλώσσα πολύτιμη ως παρακαταθήκη για τη Δύση και αναντικατάστατη ως θεμέλιο για την εθνική ταυτότητα του ελληνοισμου.

Για να αγαπήσεις κάτι, όμως, πρέπει και να το γνωρίσεις. Να γνωρίσεις πάνω απ' όλα τους δόκιμους συγγραφείς που έγραψαν στη γλώσσα αυτή. Στο ερώτημα πώς θα γίνει τούτο δεν υπάρχει πιο δοκιμασμένη απάντηση από τη συγκρότηση αναγνωστικών κύκλων: φίλοι, συμμαθητές ή συμφοιτητές συνέρχονται, σε μικρές ομάδες ανά μία ή δύο εβδομάδες για ένα δίωρο ή τρίωρο σε φιλικό σπίτι, και διαβάζουν κείμενα συγγραφέων της επιλογής τους. Ένας διαβάζει και οι λοιποί παρακολουθούν με το κείμενο ανά χείρας. Για έργα, μάλιστα, ξενόγλωσσων λογοτεχνιών (ή και της αρχαίας ελληνικής γραμματείας) συνηθίζεται σε φανατικούς κύκλους και η πρακτική ο αναγνώστης να διαβάζει από μια μετάφραση και οι συναναγνώστες να παρακολουθούν από το πρωτότυπο. Δεν είναι καθόλου, μα καθόλου, απαραίτητο να ακολουθεί συζήτηση ή σχολιασμός των κειμένων. Προέχει η γνωριμία με τα αναγνώσματα. Αυτό είναι το καίριο. Με την ανάγνωση, το στατικό οπτικό σήμα μετατρέπεται σε παλλόμενο άκουσμα, και από το αυτί εισχωρεί στην καρδιά και στο μυαλό. Εξ ου και η από στήθους εκμάθηση στα γαλλικά ονομάζεται «par coeur» και στα αγγλικά «by heart»! Αν για την εκμάθηση μιας γλώσσας δεν υπήρξε ποτέ καλύτερο στήριγμα από το αυτί, πάλι το αυτί αποδεικνύεται ο καταλύτης για τη μετατροπή ενός κειμένου σε σώμα και αίμα πολιτισμού. Έτσι μπαίνει η ελληνική λογοτεχνία στο κυκλοφοριακό σύστημα της σύγχρονης εποχής.

Η πρακτική των αναγνωστικών κύκλων έρχεται από την ελληνορωμαϊκή αρχαιότητα και συνεχίζεται, με διάφορες μορφές, έως και τη νεότερη εποχή. Στο σχολείο και στο πανεπιστήμιο. Με μαθητές, φοιτητές, δασκάλους. Με το νεότερο ακαδημαϊκό προσωπικό συχνά να συγκεντρώνεται στο σπίτι του καθηγητή. Συχνά ο βίος τέτοιων κύκλων κρατούσε χρόνια ολόκληρα, και οι αναγνώσεις, που οργάνωναν όμιλοι φίλων στις έδρες ελληνικών σπουδών, κάλυπταν ολόκληρες μικρές βιβλιοθήκες. Την εμπειρία την αγάπησαν και σπουδαίοι σύγχρονοι συγγραφείς – κάποτε σε τέτοιους κύκλους διάβαζαν και δικά τους έργα εν προόδω – και την καταξίωσαν αφοσιωμένοι φιλόλογοι, φιλόσοφοι και μεταφραστές.

Δεν είναι δύσκολη υπόθεση η ίδρυση αναγνωστικών ομίλων από θιασώτες της ελληνικής γλώσσας και γραμματείας. Η λειτουργία τους όμως στο όνομα μορφών των ελληνικών γραμμάτων που θαυμάζουμε απαιτεί πίστη και αφοσίωση σε βαθμό όχι συνήθη. Για την ανάγνωση στην αρχαιότητα πάντως δεν θα βρεθεί εμβληματικότερη μορφή από τον Αριστοτέλη – αυτόν που ο Πλάτων ονόμαζε «ο αναγνώστης». (Εφημερίδα Καθημερινή 9/2/2019).

Και όπως έλεγε ο Νάνος Βαλαωρίτης, η γλώσσα δημιουργεί κόσμους και μπορεί να τους καταστρέψει. Η αληθινή ζωή είναι η λογοτεχνία(Εφημερίδα ΤΑ ΝΕΑ 30/3/2018).

Η Παπαδοπούλου - Μανταδάκη πραγματοποίησε έρευνα σε 190 μαθητές της τρίτης, τετάρτης και έκτης τάξης του δημοτικού σχολείου, στις πόλεις Θεσσαλονίκη, Λάρισα και Ιωάννινα το σχολικό έτος 2001 - 2002. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε τρία στάδια συγκέντρωσης του ερευνητικού υλικού. Στη πρώτη φάση δόθηκε ένα ερωτηματολόγιο για να ανιχνευθούν οι αναγνωστικές εξωσχολικές συνήθειες των παιδιών. Στη δεύτερη φάση δόθηκε ένα ερωτηματολόγιο για να διαπιστωθεί η γνώση των μαθητών για συγγραφείς και βιβλία που διαβάζονται συνήθως από τα παιδιά αυτής της ηλικίας. Στη τρίτη και τελευταία φάση δόθηκε ένα κείμενο άγνωστης και ένα γνωστής ορθογραφίας για να ανιχνευθεί κατά πόσο επηρεάζει ο παράγοντας φιλιαναγνωσία στην ορθογραφία. Τα πορίσματα επαλήθευσαν την αρχική υπόθεση, ότι οι μαθητές που διαβάζουν περισσότερα βιβλία κάνουν λιγότερα λάθη από αυτούς που διαβάζουν λιγότερα ή και καθόλου λογοτεχνικά βιβλία. Σημαντικός ενισχυτικός παράγοντας στα ευρήματα περί ορθογραφικής επίδοσης είναι η ύπαρξη προσωπικής βιβλιοθήκης στο χώρο του παιδιού στο σπίτι. Τέλος, σημαντικός εμφανίζεται και ο ρόλος των γονέων στην εκδήλωση φιλιαναγνωσίας από μέρους των παιδιών, καθώς οι γονείς που πηγαίνουν τακτικά στη βιβλιοθήκη και είναι ήδη αναγνώστες επηρεάζουν και τα παιδιά στην ανάγνωση περισσότερων βιβλίων. (Παπαδοπούλου - Μανταδάκη, 2004: 44 - 48)

Ο Κριαράς προτρέπει, να διαβάζετε λογοτεχνία. Ο λογοτέχνης γράφει καλύτερα από μας. Όταν λοιπόν διαβάζουμε καλούς λογοτέχνες, προσαρμοζόμαστε ως ένα βαθμό, χωρίς να το καταλαβαίνουμε, και βελτιώνουμε τις γλωσσικές μας ικανότητες. Γι' αυτό πρέπει να προσέχομε όχι μόνο στα νοήματα, αλλά και στη διατύπωση.

Η σωστή γλώσσα πρέπει και να αποτυπώνεται ορθογραφημένα. Η ορθογραφία είναι βέβαια από μια άποψη συμβατική. Όμως οι ορθογραφικοί κανόνες πρέπει να τηρούνται με ευλάβεια. Για το θέμα της αληθινά δύσκολης ορθογραφίας της γλώσσας μας έχουν κατά καιρούς γραφεί και υποστηριχτεί πολλά. Το όλο πρόβλημα γίνεται δυσκολότερο και εξαιτίας της μακρότατης ιστορίας της γλώσσας μας, αλλά και της βραδύτατης εξέλιξης της και γενικότερα, αλλά και στο χώρο της ορθογραφίας. Εδώ και δυόμισι χιλιάδες χρόνια γράφεται με τα ίδια γράμματα. Είναι θαυμαστό, αλλά δημιουργεί και δυσκολίες, καθώς η γλώσσα μας εξελίχτηκε και στο χώρο της προσφοράς.

Τα αποτελέσματα της έρευνας της Μαρίας Τζακώστα στη 40^η ετήσια συνάντηση τομέα γλωσσολογίας Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου έδειξαν ότι τα παιδιά και οι ενήλικες τείνουν να κάνουν περισσότερα λάθη α) σε λεξικά παρά γραμματικά μορφήματα, β) σε ρηματικά παρά ονοματικά κλιτικά μορφήματα, γ) σε πολυσύλλαβες λέξεις, δ) σε μορφολογικά συνθέτες λέξεις, ε) σε ετυμολογικά δύσκολες να ερμηνευτούν λέξεις.

Στην ίδια συνάντηση 40^η της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου ο Σέργης ανακοινώνει μια έρευνα που έγινε σε 400 πρωτοετείς και τεταρτοετείς φοιτητές των Παιδαγωγικών τμημάτων Δημοτικής Εκπαίδευσης των Πανεπιστημίων Αθηνών και Πατρών, παρουσιάζοντας τα ποσοστά επιτυχίας των φοιτητών στην ορθογραφία, αναδεικνύονται λόγοι ύπαρξης λαθών στις δάνειες λέξεις και ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά τα άκλιτα δάνεια.

9.ΤΕΚΜΗΡΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Εξάλλου δεν πρέπει να συρρικνώνουμε την ελληνική εμπειρία σε μια ευθύγραμμη εξελικτική ιστορία. Υπάρχουν τρεις τουλάχιστον μεγάλοι κύκλοι. Ο πρώτος αφορά την έκρηξη από πόλεις-κράτη στα παράλια της Μεσογείου, που περιλαμβάνει τα αρχαϊκά και τα κλασσικά χρόνια. Ο δεύτερος την εποχή των αυτοκρατοριών και αφορά την ελληνιστική και ρωμαϊκή περίοδο σε μια γεωγραφική έκταση κατά πολύ μεγαλύτερη της προηγούμενης. Τέλος, ο τρίτος αφορά τη δημιουργία ενός πολιτισμού που επέζησε της ελληνοφωνίας και της κουλτούρας της ελληνικής πόλης. Ο ελληνισμός, ευρύς σε γεωγραφικό φάσμα, χωρούσε πολλούς λαούς, υπέστη μεγάλους μετασχηματισμούς, χώρισε νέα στοιχεία και δημιούργησε έναν κώδικα, επίκοινο παρά τις τοπικές και χρονικές διαφοροποιήσεις, στους ελληνόφωνους, λατινόφωνους και αραβόφωνους πληθυσμούς της Μέσης Ανατολής, της Μεσογείου και της Ευρώπης (Λιάκος,2007:46).

Ρωτώντας τις πηγές σύμφωνα με τον Σβορώνο προσπαθούμε να αναζητήσουμε τα αίτια. Ενώ ο Δημαράς σε αντίστιξη με τον Σβορώνο, προτείνει να αφουγκραζόμαστε τις πηγές, δηλαδή να αναζητούμε το νόημα.

Ο Κυπριανός διακρίνει τρεις δεσπόζουσες θέσεις για τη δομή, το περιεχόμενο, το ειδικό βάρος και τον ρόλο της ελληνικής εκπαίδευσης στο πλαίσιο του ελληνικού σχηματισμού.

. Η πρώτη θέση υπογραμμίζει την αδυναμία της ελληνικής εκπαίδευσης ν' αλλάζει, να μεταρρυθμίζεται. Η δεύτερη θέση υποστηρίζει ότι οι αρχές του κράτους και οι υπεύθυνοι δεν φροντίζουν και δεν μεριμνούν για την εκπαίδευση του λαού. Η τρίτη θέση ασύμβατη με τις άλλες δύο, επισημαίνει την ταχύτατη εξάπλωση του σχολικού δικτύου και τους υψηλότερους δείκτες φοίτησης σε σύγκριση με άλλες χώρες.

Η τέταρτη και σύμφωνα με τη γνώμη μου η μακροβιότερη και η πιο βαρύνουσα, είναι η έλλειψη μακροπρόθεσμων πολιτικών και στόχων.

Εξαιρώντας τα χρονικά διαστήματα του πρώτου κυβερνήτη Καποδίστρια και του Μεσοπόλεμου, η χάραξη της εκπαιδευτικής πολιτικής ήταν βραχύχρονη και αποσπασματική.

Με βάση τα τέσσερα κριτήρια προσέγγισης του αντικειμένου, ο Κυπριανός διακρίνει έξι περιόδους στην ιστορία της ελληνικής εκπαίδευσης, η καθεμία από τις οποίες αποτελεί διακριτό μέρος ανάλυσης: μέσα 17^{ου} αιώνα-1833, 1833-1875, 1875-1910, 1910-1940, 1944-1974, 1974 μέχρι σήμερα.

Α) Η περίοδος από τα μέσα του 17^{ου} αιώνα ως το 1833 μπορεί να χαρακτηριστεί περίοδος των πρώτων ζυμώσεων και των πρώτων εγχειρημάτων για την ίδρυση σχολείων μέχρι το 1821 και τη συγκρότηση μια πρωτοτυπικής εκπαίδευσης στη συνέχεια.

Β) Με την έλευση του Όθωνα, το 1833, τίθενται οι βάσεις της τυπικής εκπαίδευσης. Μέχρι το 1875 η εκπαίδευση και οι εκπαιδευτικές πρακτικές βιώνονται υπό το πρίσμα του ρομαντισμού και του μεγαλοϊδεατισμού, φιλτραρισμένες από μια εκδοχή του Διαφωτισμού που θεωρεί το σχολείο φως.

Γ) Μετά το 1875, υπό την ώθηση μιας πιο πραγματιστικής θεώρησης, αλλάζει η <<φιλοσοφία>> του σχολείου: από φως μετατρέπεται σε μέσο οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης. Ωστόσο, οι διακηρύξεις μένουν χωρίς αντίκρισμα.

Δ) Τα βασικά στοιχεία της προηγούμενης θεώρησης διατηρούνται και την περίοδο 1910-1940 και μάλιστα ενισχύονται. Το ζήτημα του σχολείου τίθεται τώρα διαφορετικά υπό την επίδραση σειράς παραγόντων (προσάρτηση Νέων Χωρών το 1913, Μικρασιατική Καταστροφή, ανάπτυξη του εθνικισμού, ανάδυση νέων κοινωνικών κινημάτων και πολιτισμικών ρευμάτων όπως ο δημοτικισμός). Στη συνθήκη αυτή το σχολείο αποτελεί χώρο ζυμώσεων και συγκρούσεων σχετικά με τη φυσιογνωμία και τον κοινωνικό του ρόλο.

Ε) Μετά το 1944, υπό τη σκιά του Εμφυλίου, της εντονότερης εμπλοκής της χώρας στο διεθνές περιβάλλον και νέων ιδεών και αιτημάτων, οι αντιλήψεις για την εκπαίδευση αλλάζουν με αργό ρυθμό. Η εκπαίδευση αντιμετωπίζεται ως μέσο οικονομικής ανάπτυξης, χωρίς, ωστόσο, να λαμβάνονται μέτρα προς την κατεύθυνση αυτή. Οι κυρίαρχες ιδεολογικές επιλογές αντιστρατεύονται το εγχείρημα, με αποτέλεσμα την άσκηση μιας νωθής και αποσπασματικής εκπαιδευτικής πολιτικής.

Στ) Μετά την πτώση της δικτατορίας, το 1974, για λόγους ιδεολογικούς η εκπαίδευση προσλαμβάνεται ως συλλογικό κοινωνικό αγαθό για την προαγωγή της ισότητας και του κοινού καλού. (Κυπριανός, 2004: 31,32).

Ανατρέχοντας στην ιστορική πορεία της νεότερης Ελλάδας σύμφωνα με τον Στάθη Καλύβα μπορούμε να διακρίνουμε μια σειρά από επτά κύκλους άνθησης, κατάρρευσης και διάσωσης. Το πρώτο εγχείρημα ξεκινάει τέλη του 18^{ου} αιώνα και αφορά την οργάνωση μιας ένοπλης εξέγερσης με στόχο την δημιουργία μιας ανεξάρτητης χώρας, σε μια γεωγραφική περιοχή όπου ένας δοξασμένος αρχαίος πολιτισμός είχε αφήσει τα ίχνη του αξιοθαύμαστα και φημισμένα. (Καλύβας 2015 σ.294).

Κατά τη μακρά περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας συσπειρωτικό πόλο των ελληνόγλωσσων χριστιανικών πληθυσμών αποτέλεσε η ορθοδοξία και η εκκλησιαστική οργάνωση, η οποία απέκτησε ένα βαθμό αυτονομίας στα πλαίσια της αυτοκρατορίας. Μέχρι τα τέλη περίπου του 17^{ου} αιώνα τα περισσότερα σχολεία συσταίνονται γύρω από την εκκλησία και για την εξυπηρέτηση των δικών της αναγκών, την αναπαραγωγή δηλαδή του κλήρου για την άσκηση των λειτουργικών καθηκόντων στους ναούς. (Τζήκας 2005)

Οι δάσκαλοι των λίγων κοινών σχολείων (γραμματοδιδασκαλεία) που λειτουργούσαν σε μοναστήρια και ερημοκλήσια και είναι κυρίως ιερείς και μοναχοί. Το πρόγραμμα των σχολείων αποτελείται από τη γραφή της μητρικής γλώσσας, την αριθμητική, τη χριστιανική κατήχηση και την εκκλησιαστική μουσική. Τα θρησκευτικά βιβλία της

εκκλησίας χρησιμοποιούνται ως αναγνωστικά. Αυτή η εκπαίδευση χαρακτηρίστηκε ως κολλυβογράμματα και παπαδογράμματα.(Αγγέλου 1975)

Η ιδέα μιας ορθόδοξης αυτοκρατορίας που σχεδιαζόταν από το Πατριαρχείο, τους Φαναριώτες και τη Ρωσία αντικαταστάθηκε από την ιδέα του ελληνικού εθνικού κράτους.

Η γλώσσα, η θρησκεία, οι μύθοι και οι παραδόσεις, καθώς και η αυτονομία αρκετών κοινοτήτων αποτέλεσαν μια ισχυρή βάση για να πατήσει η εθνική ιδέα.

Η πνευματική διαδικασία που οδήγησε στην ανάδυση του ελληνικού εθνικού κινήματος και έγινε αργότερα γνωστή ως <<Νεοελληνικός Διαφωτισμός>> αναπτύχθηκε μέσα από την αλληλεπίδραση τριών διακριτών μεν, αλλά συνδεδεμένων κοινωνικών συνόλων: της Ορθόδοξης Εκκλησίας, των Φαναριώτων και των Ελληνόφωνων εμπόρων και διανοουμένων που ζούσαν διάσπαρτοι στις ευρωπαϊκές κτήσεις της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες. (Καλύβας 2015 σ. 42-43)

Η εξάπλωση της εκπαίδευσης στις περιοχές της Οθωμανικής αυτοκρατορίας την περίοδο 1770-1821 δεν ικανοποιεί μονάχα τις ανάγκες της ναυτιλίας και του εμπορίου, αλλά καλλιεργεί και διαδίδει την εθνική ιδέα.

Το 1771 εκδίδεται το πρώτο αλφαβητάριο και το 1817 στην Κωνσταντινούπολη ο Ι.Π. Κοκκώνης είναι ο πρώτος συγγραφέας που συγγράφει αλφαβητάριο χωρίς τη μέθοδο του καπακισμού. Καπακισμός λεγόταν η μέθοδος κατά την οποία οι μαθητές δεν μάθαιναν πρώτα τους φθόγγους, αλλά την ονομασία των γραμμάτων και καλούνταν έπειτα να συλλαβίσουν. π.χ. Βήτα και άλφα, δέλτα και άλφα.(Τζήκας Χρ. 2005 σελ.23-24).

Σπουδαία είναι η συμβολή του περιοδικού *Ερμής ο Λόγιος* που εκδιδόταν στη Βιέννη, στην οργάνωση των σχολείων και την μόρφωση των δασκάλων. Το 1816 δημοσιεύεται στο περιοδικό μεταφρασμένη από τη γαλλική έκδοση η αλληλοδιδασκτική μέθοδος.

Ο έμπειρος σε θέματα παιδείας Καποδίστριας δίνει προτεραιότητα στη στοιχειώδη εκπαίδευση και συστήνει ολιγοδάπανα και ολιγόχρονα αλληλοδιδασκτικά σχολεία. Επισκέπτεται ο ίδιος τα σχολεία και στέλνει και παίρνει έγγραφα από τους δασκάλους και τις σχολικές εφορείες.

Με το συγκεντρωτικό δίκτυο διοίκησης και εποπτείας των σχολείων δίνεται ώθηση στην ιδέα του συγκεντρωτικού κράτους, της εθνικής ολότητας παρακάμπτοντας την παραδοσιακή τοπική εξουσία τον κοτσαμπασιδισμό.(Τζήκας Χρ. 2005 σελ.31-32).

Στις 24 Ιουνίου 1855 στη συζήτηση για την εκπαίδευση στη Βουλή, με αφορμή τον κρατικό προϋπολογισμό (στα πρακτικά των συζητήσεων δεν αναφέρονται τα ονόματα των συνομιλητών) γίνεται αναφορά ότι κακώς αποκαλούμε κατωτέρα και δημοτική εκπαίδευση ενώ έπρεπε να καλείται προπαίδεια ή προκαταρκτική εκπαίδευση. Η

προκαταρκτική αυτή εκπαίδευση συνίσταται στην εκμάθηση της ανάγνωσης, γραφής και αριθμητικής. Αυτή πρέπει να διαδοθεί μέχρι των τελευταίων του λαού τάξεων. Στην Ελλάδα έχουμε μεγάλο συμφέρον α διαδοθεί η εκπαίδευση αυτή γιατί είναι άτοπο να βλέπουμε στα δικαστήρια Έλληνες, έχοντας ανάγκη διερμηνείας, διότι μέγα μέρος των κατοίκων αγνοούν αυτήν την καθομιλουμένη γλώσσα. (Δημαράς Α. 1987:126)

Στο διάταγμα της 23^{ης} Ιουλίου 1856 (Υπουργός Εκκλησιαστικών κλπ. ο Χ. Χριστόπουλος) ορίζει να διδάσκεται υποχρεωτικά σε όλες τις τάξεις των δημοτικών σχολείων η γραμματική της αρχαίας Ελληνικής γλώσσας.

Ό,τι διακρίνει τα γραπτά των περισσότερων νέων, οι οποίοι προσήλθαν φέτος δια να υποστούν εισιτήριο εξέταση, είναι η τρομακτική ανορθογραφία και ο βαρβαρισμός στην έκφραση και το ύφος. Όλοι σχεδόν οι εξετασθέντες διέπραξαν ορθογραφικά λάθη, τα οποία δεν επιτρέπεται να κάνει άνθρωπος, έστω και στοιχειωδώς μορφωμένος. Διότι κατά τη γνώμη του Γεώργιου Ματθαίου [1873-1958] καθηγητή της Οργανικής Χημείας και πρύτανη στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, το κακό της ανορθογραφίας έγκειται στη Δημοτική εκπαίδευση. Εκεί πρέπει να τεθούν οι βάσεις της ορθογραφίας Μετά το πέρας των μαθημάτων του Σχολαρχείου πρέπει ο μαθητής να γνωρίζει τέλεια ορθογραφία. (Δημαράς 1987:158) .

‘Οι πολλοί των μαθητών καταναλίσκουσι δώδεκα έτη εις τα εγκύκλια μαθήματα... και εξέρχονται... μη δυνάμενοι ουχί μόνον να γράψωσι συνθέσεις ορθάς ουδ’ εις αυτήν την νεοελληνικήν γλώσσαν, αλλ’ ουδέ καν να ορθογραφήσωσι. Δια τούτο γέμουσι τα γραφεία ανορθογράφων και αγραμμάτων και κατεπλημμύρισαν οι σολοικισμοί και βαρβαρισμοί ουχί μόνον τα δημόσια έγγραφα αλλά και αυτάς τας οδούς της πρωτευούσης’ (Βαρμάζης, 1992:145).

Τη σημασία που δίνει ο Παλαμάς στην ορθογραφία μπορούμε να τη διακρίνουμε στις σημειώσεις που έχει στο οπισθόφυλλο του βιβλίου του ο Δωδεκάλογος του Γύφτου. Στο βιβλίο τούτο δεν μου στάθηκε ακόμα βολετό να μεταχειριστώ σε όλα την ορθογραφία της γλώσσας, λογικά και συστηματικά, σύμφωνα με το παράδειγμα που μας δίνουν οι μεγάλοι μας, απάνου στα ζητήματα τούτα, δάσκαλοι. Ο λόγος είναι και κάποια μου απροσεξία στα ζητήματα τούτα, ίσως από ποιητική ακαματία και κάποια μου ως την ώρα αδυναμία προς κάποια είδωλα του ματιού. Ό,τι κι αν κάνει ο ποιητής, βρίσκεται πάντα μέσα του κ’ ένας ειδωλολάτρης. Ας μου συγχωρεθούν αυτά, και μαζί και μερικά λάθια από απλή παραδρομή. (Παλαμάς, 2014:205)

Όπως μια θαλάσσια πέτρα λειαινεται μέσα στους αιώνες κυκλοφορώντας μέσα στα πέλαγα, έτσι και μια λέξη ή μια φράση κυκλοφορώντας μέσα στα χείλη πολλών ανθρώπων, διαφορετικών εποχών, διαφορετικών τάξεων, διαφορετικών ηλικιών χάνει την αρχική της μορφή και συχνότητα και τη διαφορετική της ονομασία.

Διαπιστώνει κανείς στις μέρες μας όχι μόνο μια αδιαφορία για την ιστορία των λέξεων, την περιπέτεια της φόρτισης των λέξεων μέσα στη χρονική και ιστορική συγκυρία αλλά και ένα ιδιότυπο μίσος για την ιστορική γλωσσική ανέχεια ενός λαού σαν το δικό μας που έχει παρουσιάσει συνέχεια βίου τριών χιλιάδων ετών με ανάλογη αδιάκοπη συνέχεια της ίδιας γλώσσας. Και να μην ακούω κουζουλάδες (το λιγότερο) ότι υπάρχει άλλη γλώσσα στην ομηρική, άλλη στην αλεξανδρινή, άλλη στη βυζαντινή κι άλλη στο δημοτικό τραγούδι και στον Ερωτόκριτο. Ότι μια γλώσσα εξελίσσεται και εννοιολογικά και κυρίως δομικά και ως λεξιλόγιο και ως σύνταξη δεν σημαίνει πως είναι άλλη, ξένη γλώσσα, όπως συνήθως (ευτυχώς λιγοστεύουν πια) ισχυρίστηκαν ακόμη και κάποιοι με γλωσσολογική ιδιότητα. Και δεν χρειάζεται κάθε φορά να θυμίζουμε την έξοχη προβολή της ελληνικής γλωσσικής συνέχειας του Ελύτη στην παραλαβή του Νόμπελ όπου κατέθεσε τη γλωσσική περιουσία που παρέλαβε από τον προ παππού του Όμηρο, τις λέξεις: θάλασσα, ουρανό, ψυχή, άνθρωπος, λέξη, πάθος, ήρωας, θάνατος, ζωή κ.τ.λ. (Γεωργουσόπουλος, 2019:8).

Η γλώσσα μας συνεχίζει τη γλώσσα που στάθηκε εκφραστικό μέσο των αρχαίων Ελλήνων και συνειδητά ή μη, ο ιστορικός λόγος είναι μια σύνθεση που αντανακλά ιδέες, εκφράζει προτιμήσεις και ίσως ακόμη υπηρετεί εξουσίες και σκοπιμότητες. Τα κριτήρια της επιλογής και διάταξης των περιστατικών και η μορφή της αφηγηματικής τους παρουσίασης δεν μπορεί ποτέ να είναι ούτε <<αυτονόητα>> ούτε <<οριστικά>> ούτε <<αντικειμενικά>>. Και γι' αυτό ακριβώς η Ιστορία μπορεί να ξαναγράφεται. Αυτό συμβαίνει κατ' εξοχήν σε ό,τι αφορά την εθνική ιστοριογραφία η οποία, ήδη από τον 18^ο αιώνα που τη γέννησε, ουδέποτε εμφανίστηκε ως πολιτικά ουδέτερη ή συναισθηματικά αποστασιοποιημένη.

Αν, λοιπόν, όπως λέγεται, τα ευτυχισμένα έθνη δεν έχουν Ιστορία, άρα και δεν χρειάζονται ιστοριογραφία, αυτό συμβαίνει επειδή κατόρθωσαν όλως κατ' εξαίρεσίν να επιβιώσουν λάθρα και εις πείσμα της λήθης ενός φορτισμένου κοινού παρελθόντος. Τα περισσότερα ιστορικά έθνη δεν είχαν αυτήν την πολυτέλεια. Καλώς ή κακώς - και πάντως λυσιτελώς -, έχουν αχθεί στο να πιστέψουν ότι οφείλουν την ύπαρξή τους στην εναργή μνήμη της ιστορικής τους αγωνιστικότητας. Σε τελική ανάλυση το πρόβλημα της εθνικής ιστορικής γραφής δεν είναι ζήτημα επιστημονικής ακριβολογίας αλλά ζωντανό πρόβλημα της κινούμενης κοινωνίας, δηλαδή πρόβλημα κατ' εξοχήν πολιτικό. (Τσουκαλάς, 2007:51,52).

Ο Χάρης στο προλογικό σημείωμα του βιβλίου του 'Δέκα Μύθοι για την Ελληνική Γλώσσα,' τους οποίους θα μεταφέρουμε και θα μελετήσουμε στη παρούσα εργασία, δίνει τον ορισμό της παραϊστορίας που είναι η ιστορία που μυθολογεί και μυθοποιεί την γλώσσα. Υποστηρίζει ότι οι μύθοι ευδοκίμουν και σε άλλες χώρες, σχετικά με άλλες γλώσσες, ακόμα και τις πλέον ισχυρές και κραταιωμένες, όπως η γαλλική, η γερμανική, η αγγλική. Η μακραίωνη ιστορία της ελληνικής γλώσσας τους ενισχύει και τους δραματοποιεί τους μύθους αυτούς, οι οποίοι δεν αποτελούν συγκροτημένη ιδεολογία, κάτι που δεν αποδείχθηκε στην περαιτέρω έρευνα μας. Μελετώντας αρκετούς από τους

γλωσσολόγους, πανεπιστημιακούς, φιλόλογους, ερευνητές διαπιστώνουμε ένα έλλειμμα αυτοσυγκράτησης, νηφαλιότητας και σεβασμού στα γραφόμενα των άλλων επιστημόνων. Αυτή η διαπίστωση καταγράφεται στα τρία βιβλία του Φιλήντα Μένου, το πόσες φορές αναφέρεται στον Γεώργιο Χατζιδάκι με απαξιωτικούς χαρακτηρισμούς. Στην εισαγωγή της γραμματικής του ο Γιάννης Ψυχάρης καταφέρεται και αυτός εναντίον του Γεώργιου Χατζιδάκι, αναφέροντας τον, ότι τον συκοφαντεί γράφοντας πως η επιστημονική του μελέτη της γραμματικής, είναι προϊόν κλοπής και συγγραφής από άλλους ερευνητές.

Ο Μανόλης Τριανταφυλλίδης αναφέρει στα εισαγωγικά της Ορθογραφίας του, ότι ο Καρθαίος με το άρθρο του στο περιοδικό Γράμματα (αρ. 2 - 5, σελ. 70), συστήνει σε συγγραφείς και εκδότες να μην την ακολουθήσουν, χαρακτηρίζοντάς την ορθογραφία τυφλοσουρτή, παρόλο που ήταν συναγωνιστής και συνεργάτης του στην Επιτροπή για τη σύνταξη της Νεοελληνικής Γραμματικής.

Ο Γεώργιος Μπαμπινιώτης στην δεύτερη έκδοση, τρίτη ανατύπωση του 2006, του Λεξικού της Νέας Ελληνικής Γλώσσας το χαρακτηρίζει στο οπισθόφυλλο το εγκυρότερο λεξικό της γλώσσας μας.

Ο γλωσσολόγος Γιώργος Βελουδής, γράφει στην εφημερίδα Ελευθεροτυπία, στις 29/5/2009, με αφορμή τι εννοούσε ο Διονύσιος Σολωμός, όταν έγραφε το 1823 την τέταρτη γραμμή του «Υμνου εις την Ελευθερίαν» («που με βία μετράει τη γη»):

Από την πληθώρα των πρόσφατων δημοσιευμάτων θα σταθώ στο γονατογράφημα του Καπετάν Τσαλαβούτα (Κ. Γεωργουσόπουλος; «Νέα», 17/18.4.2009, σ. 16/52). Ενώ ο φιλόλογικός αυτός βιαστής του Σολωμού στιγματίζει την γκάφα του πολιτικού του αντιπάλου, διαπράττει ο ίδιος τρεις νέες γκάφες, συμπληρώνει ο Βελουδής.

Η επιρρηματική έκφραση «βία» δεν έχει καμιάν ετυμολογική ή σημασιολογική σχέση με το ιταλικό «via-via» (=δρόμο! φύγε!), όπως σκαρφίστηκε ο καπετάν Τσαλαβούτας: το ουσιαστικό «βία» (με συνίζηση: βια) είχε πάρει τη νεότερη σημασία του (=βιασύνη, σπουδή) το αργότερο με τον «Ερωτόκριτο» (περ. 1600), όπως μαρτυρεί το μεγάλο Λεξικό του Κριαρά (τ. 4, σ. 105-106) τελειώνει την αναφορά στον συνάδελφο του.

Ο Χαραλαμπίδης, επιστημονικός συντονιστής του Χρηστικού Λεξικού της Ελληνικής Γλώσσας σε συνέντευξη στην εφημερίδα Καθημερινή που παραχώρησε, ρωτήθηκε εάν συνομίλησε με τον Μπαμπινιώτη κατά τη διάρκεια της συγγραφής και αρνήθηκε κάθε επαφή, καθώς διαφωνεί σε πολλές απόψεις και διατυπώσεις.

9^α. Η ΧΡΥΣΗ ΤΟΜΗ

Ο Μ. Τριανταφυλλίδης έχοντας κάνει 22 εργασίες, ομιλίες, μελέτες, άρθρα και βιβλία για την ορθογραφία, το χρονικό διάστημα 1913 - 1948 συνοψίζει στους ακόλουθους κανόνες, την απλοποίηση της ιστορικής ορθογραφίας, οι οποίοι κρυσταλλώθηκαν γύρω από δύο βασικές αρχές, σαν τους δύο πόλους της ρυθμιστικής προσπάθειας:

1. περιορισμός και καταπάτηση του ιστορισμού όσο που δεν υπάρχει εμπόδιο ουσιαστικό ή ψυχολογικό όταν δείχνεται άσκοπος, επιζήμιος ή ανεφάρμοστος με τις μπερδεψιές και με το αράδιασμα από ατέλειωτες εξαιρέσεις που γεννά.
2. Φραγμός στην απλοποίηση όταν αυτή καταντά φαινομενική ή όταν έτσι πολλαπλασιάζουμε για το σύγχρονο μαθητή τις δυσκολίες και τον μπερδεύουμε χειρότερα, μεγαλώνοντας χωρίς λόγο τις διαφορές της δημοτικής με την καθαρεύουσα, σχολικής και αυτής γλώσσας. (Τριανταφυλλίδης, [1948], 1965:336).

Α) Η ορθογραφία της νέας γλώσσας δεν μπορεί να ρυθμιστεί με την αλύγιστη εφαρμογή της ιστορικής αρχής. Λόγοι κοινωνικοί, εκπαιδευτικοί, εθνικοί επιβάλλουν μια απλοποίηση.

Β) Πρέπει η ορθογραφία της νέας κοινής να κανονιστεί έτσι που να μη μπορεί να διδάσκεται μ' ευκολοθύμητους σχετικά κανόνες, που να μην προϋποθέτουν τη γνώση της αρχαίας γραμματικής.

Γ) Για λόγους ουσιαστικούς αλλά και ψυχολογικούς της ελληνικής κοινωνίας και παιδείας είμαστε υποχρεωμένοι να λογαριάζουμε και τη σημασία που έχει για εμάς στα χρόνια μας η αρχαία φιλολογία και γλώσσα, και τη θέση που παίρνει μέσα στην παιδεία μας - όσο την παίρνει - η καθαρεύουσα.

Δ) Φυλάγοντας την ιστορική βάση στις αρχαίες λέξεις θα την αθετήσουμε, για πρακτικές και διδακτικές ανάγκες, όπου αυτές είναι επιτακτικές (λ.χ. το φακή, απλή κτλ. πρέπει να γραφτούν με οξεία, αλλιώς δε βγαίνει πια κανόνας, αφού δεν μπορούμε να επικαλεστούμε τη συναίρεση φακέα - φακή, απλέα - απλή), ή όπου δεν ερχόμαστε σε χτυπητή αντίθεση με την αρχαία ορθογραφία .

Ε) Στον κανονισμό της ορθογραφίας των νεότερων αποκλειστικά τύπων προτιμούμε γραφές που έχουν για αποτέλεσμα ορθογραφικούς κανόνες με λιγότερες εξαιρέσεις.

ΣΤ) Γράφονται όσο γίνεται πιο απλά και φωνητικά οι ξένες λέξεις και καταλήξεις, όσες μπήκαν στη γλώσσα μας ύστερα από την πρώτη χριστιανική εποχή [...]. Και επίσης οι άλλες νέες ελληνικές λέξεις, που δεν είναι φανερή η σχέση τους με τις αρχαίες.

Σύμφωνα με τον Χαραλαμπίδη, ο Τριανταφυλλίδης δεν δίστασε να αποδοκιμάσει τόσο τον αλύγιστο << ορθογραφικό ιστορισμό >> του Χατζιδάκι ,το θεωρούσε ένα ιδανικό σύστημα , κατάλληλο όμως μόνο για αυστηρά επιστημονικές μελέτες και ειδικά λεξικά.

Ζ) Αντίς άλλες μικροαπλοποιήσεις που δοκιμάζονται ή που θα μπορούσαν να προταθούν πολύ σπουδαιότερη είναι η μεταρρύθμιση και απλοποίηση του τονικού μας

συστήματος μαζί με την κατάργηση των δύο πνευμάτων. Με αλλαγή σκοπιμότητα που δεν πειράζει το σώμα των λέξεων, και καταργώντας σημάδια τονικά που επιτέλους δεν τα είχαν οι αρχαίοι, ξεφεύγομαι τη σημαντικότερη δυσκολία που γεννάει καθιερωμένη μας ορθογραφία και πάνω από το τρίτο των σχολικών ορθογραφικών κανόνων, συνήθως των πιο δυσκολοθύμητων, με τις αντιφάσεις τους για μας σήμερα και με τις τόσες εξαιρέσεις τους. (Τριανταφυλλίδης, 1948:4).

Με ανάθεση από την κυβέρνηση του Ι. Μεταξά το 1938 συστάθηκε επιτροπή για την επίλυση του γλωσσικού ζητήματος και ειδικά την νεοελληνική ορθογραφία με πρόεδρο και εισηγητή τον Μανόλη Τριανταφυλλίδη και μέλη των Κλέανδρο Λάκωνα (Καρθαίο), Θρασύβουλο Σταύρου, Αχιλλέα Τζάρτζανο, Βασίλειο Φάβη καθώς και γραμματέα τον Νικόλαο Ανδριώτη. Κάποιοι έφτασαν στο σημείο να κατηγορήσουν τον Τριανταφυλλίδη ότι συνεργάστηκε με την δικτατορία του Μεταξά. Αποστομωτική είναι η απάντηση που έδωσε ο Αγαπητός Τσοπανάκης (1979:23). <<Ο Τριανταφυλλίδης λοιπόν ξεχώρισε το ατομικό του συμφέρον από το εθνικό και δέχτηκε την εντολή του Μεταξά για το εθνικό θέμα, που ήταν η σύνταξη μιας νεοελληνικής γραμματικής, αρνήθηκε όμως τη δικτατορική εύνοια για τον εαυτό του, όπως το έκανε την ίδια περίπου εποχή και ο Δελμούζος. Μακάρι να έκαναν πολλοί την ίδια διάκριση και τότε και πάντα>>. Στον ένατο και τελευταίο τόμο των *Απάντων* του Μανόλη Τριανταφυλλίδη μπορούμε να διαβάσουμε τη μελέτη του για τα οικογενειακά ονόματα και μάλιστα το διοικητικό συμβούλιο του ιδρύματος Μανόλη Τριανταφυλλίδη δεν κατόρθωσε να βρει την χειρόγραφο μελέτη του στα 1952 για τα βαφτιστικά ονόματα και νεοελληνικά επώνυμα. Γράφει στη μελέτη του ότι το όνομά μας, οικογενειακό και βαφτιστικό μαζί, το ανθρωπινό μας, είναι οι δύο λέξεις που μας προσδιορίζουν, μας συντροφεύουν σαν τη σκιά μας, σε όλη μας τη ζωή. Με αυτές τοποθετούμαστε στη κοινωνία και στην ιστορία, και με αυτές ακόμη μπορεί να μας διατηρήσει η θύμηση των μεταγενεστέρων. Το προστατεύουμε το όνομα μας και επιμένουμε να το γράφουμε και να το ορθογραφούμε με τον τρόπο που κρίνουμε σωστότερο ή που συνηθίσαμε. Ενώ όμως εμείς περνούμε και σβήνουμε, μένουν από γενεά σε γενεά στη θύμηση και στη γλωσσική συνείδηση εκείνων που μένουν, τα ονόματά μας και η γλώσσα μας, και με αυτή τέλος υψώνεται πάνω από όλους μας και την ασήμαντη συμβολή του καθενός μας με το όνομα του, συχνό ή σπάνιο, ασήμαντο ή σπουδαίο, μια νομοτέλεια, ένας ρυθμός, ένας κόσμος λιγότερος εφήμερος στην πραγματικότητα του στο καθημερινό της ζωής μας και αυτός μας ενώνει, όλα τα μέλη της ελληνικής κοινωνίας, και μας κυβερνά, με τους δεσμούς της μητρικής γλώσσας. Τελειώνοντας ο Τριανταφυλλίδης ζητά από τους ακροατές του να στοχαστούν τη σημασία και την αξία που έχει η μητρική γλώσσα και να την προσέξουν καλύτερα. (Τριανταφυλλίδης, 1982: 3 - 4)

Πολλά ελληνικά ονόματα άλλαξαν τον αρχικό τους τύπο και παρουσιάζονται σε δύο περιπτώσεις: Α) Εξαρχαϊσμός (λ.χ. Παπλωματάς γίνεται Εφαπλωματάς). Β) Εξελληνισμός (λ.χ. Μπογιατζής να γίνει Βογιατζίδης). Ο Τριανταφυλλίδης αναφέρει ότι η αλλαγή των ονομάτων γενικεύεται με το άνθισμα της παιδείας και το μέστωμα

του καθαρισμού, μετά το 1800. Ήδη η βυζαντινοί έγραφαν *Τεσσαρακοντάπηχης* αντί *Σαραντάπηχης* γιατί ανησυχούσαν πως με <<βαρβαρικά ονόματα>> <<καταμαίνεται>> η γλώσσα όπως έγραφε η κόρη του Αλέξιου Κομνηνού, Άννα Κομνηνή.

Ο Τριανταφυλλίδης παρατηρεί ότι ο εξελληνισμός των ονομάτων παρουσιάζει διάφορους βαθμούς. Τα οικογενειακά ονόματα καθιερώθηκαν σε εποχή που ήταν η νέα γλώσσα αμελέτητη, με ορθογραφία αρρύθμιστη, στραβή ή καθυστερημένη και οι κάτοχοι αυτών των ονομάτων συχνά συνέβαινε να μην είναι αρκετά γραμματισμένοι.

9^β. ΕΘΝΟΣ ΙΔΕΕΣ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ

Οι Επιστήμονες τονίζουν ότι η ύπαρξη μιας εθνικής γλώσσας αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για τη διαμόρφωση της εθνικής ιδεολογίας.

Είναι αδιαμφισβήτητο πως δίχως αίσθημα πατριωτικό, η ανεξάρτητη Ελλάς δεν θα είχε, ασφαλώς, προκύψει και δεν θα επιβιώσει. Αλλά οι λέξεις δεν είναι απλώς νεκρά κέλυφη κενά περιεχομένου. Έχουν την ιστορία τους και τη διαδρομή τους - ενίοτε πιο συναρπαστική από τις πλέον μεγαλειώδεις εκστρατείες - και πρέπει να επαναφορτίζονται, λαμβάνοντας υπ' όψιν τις διαμορφώσεις της κάθε εποχής. (Ιορδανίδης, 2019 ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ)

Στις περίφημες <<Ομιλίες προς το γερμανικό έθνος>> ο φιλόσοφος Fichte (1762-1814) από τους ιδρυτές του γερμανικού ιδεαλισμού, τόνισε ότι αυτό που ορίζει με απόλυτη σαφήνεια την έννοια του έθνους είναι η γλώσσα. Κατά τον Wilhem von Humboldt οι γλώσσες αντικατοπτρίζουν τα ιδιαίτερα πνευματικά γνωρίσματα των λαών. Το έθνος είναι αυτό που δημιουργεί μια ενιαία γλώσσα ως έκφραση της αυτοσυνείδησης του. Η αφομοιωτική ιδεολογία επικράτησε χωρίς εξαίρεση στα εθνικά κράτη της Ευρώπης από τον 18^ο αιώνα έως τις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Η απαίτηση << ένα έθνος, μια γλώσσα>> τη Γαλλική Επανάσταση. Θύματα αυτής της πολιτικής υπήρξαν οι μειονοτικές γλώσσες και οι διάλεκτοι.

<<Οποιος με διαβάση θα καταλάβει με τι σκοπό έγραψα *Το ταξίδι μου*. Γλώσσα και πατρίδα είναι το ίδιο. Να πολεμά κανείς για την πατρίδα του ή για την εθνική τη γλώσσα, ένας είναι ο αγώνας. Πάντα αμύνεται περί πάτρης>>.

Προηγήθηκε, βέβαια, ο Κοραΐς. Στην <<Επιστολή προς Αλέξανδρον Βασιλείου>> (Εισαγωγή στην έκδοση των *Αιθιοπικών*, του 1804), αναφερόμενος στον στίχο του Μενάνδρου *Ανδρός χαρακτήρ εκ λόγου γνωρίζεται*, επισημαίνει ότι, όπως ο χαρακτήρας ενός ολόκληρου έθνους διαφαίνεται από τη γλώσσα του. Στην ίδια επιστολή εμπεριέχεται η σοφή ρήση :<< Η γλώσσα είναι κτήμα όλου του έθνους, και κτήμα ιερών>>. Το 1829, σε μια αποφασιστική καμπή της εθνικής ιστορίας, προλογίζοντας τον δεύτερο τόμο των

Ατάκτων ο Κοραΐς θα προχωρήσει ακόμα ένα βήμα μπροστά διατυπώνοντας τη θέση: << Η γλώσσα είναι αυτό το έθνος>>.

Από τους νεότερους λογοτέχνες μας ο Νίκος Καζαντζάκης επέμεινε περισσότερο από κάθε άλλον ότι <<η δημοτική γλώσσα είναι η πατρίδα μας>>. Η πλήρης ταύτιση των δύο εννοιών αποτυπώνεται στη ρήση : <<Γλώσσα είναι η πατρίδα μας και πατρίδα είναι η γλώσσα μας>>.

Οι οξύτερες γλωσσικές αντιπαραθέσεις είχαν βαθύτερα ιδεολογικά και πολιτικά αίτια. Ο πολιτικός διχασμός τροφοδότησε με την ίδια ένταση τον γλωσσικό διχασμό. Τα δύο μεγάλα οράματα του Βενιζέλου, ο φιλελεύθερος κοινοβουλευτισμός και ο εκσυγχρονισμός, κατίσχυαν έναντι της προγονοπληξίας και της οπισθοδρόμησης. Οι αρχαιστές αγνόησαν επιδεικτικά τη διαλεκτική ποικιλία της νεοελληνικής και θεώρησαν τη γλώσσα του λαού <<βάρβαρη>> και <<χυδαία>>. Δεν κατάλαβαν ότι το κίνημα του δημοτικισμού απηχούσε τη συλλογική έκφραση στο κοινωνικό, το μορφωτικό και το ευρύτερο πολιτιστικό επίπεδο. Οι δημοτικιστές δεν ήταν ούτε <<παράφρονες>>, ούτε <<μίσθαρνα όργανα ξένων δυνάμεων>>. Από το άλλο μέρος, οι ίδιοι δεν έβρισκαν κανένα σχεδόν θετικό στοιχείο στην καθαρεύουσα. Έπρεπε τουλάχιστον να είχε αναγνωριστεί, έστω και εκ των υστέρων, η προσφορά της στην παγίωση της επιστημονικής ορολογίας και την καθιέρωση σημασιολογικών δανείων, τα οποία εμπλούτισαν το νεοελληνικό λεξιλόγιο. (Χαραλαμπίκης, 2003: 134)

‘ Πρώτος σκοπός της ορθογραφίας, που δεν έχει καμία εσωτερική αξία και σπουδαία μορφωτική δύναμη, είναι να εξυπηρετεί τα πρακτικά συμφέροντα του έθνους και η σημαντικότερη αρετή της, να τη μαθαίνει και ο τελευταίος πολίτης που έβγαλε το δημοτικό σχολείο χωρίς υπερβολικές δυσκολίες ’ (Τριανταφυλλίδης, 2002:224)

Αντιθέτως

‘ Η εξοικείωση με την ιστορική γραφή των λέξεων, τελικά, αποτελεί λεπτή πνευματική άσκηση , αφού συνδέεται με την προσπάθεια να γνωρίσει κανείς την αρχική βασική σημασία μιας λέξης και την οικογένεια των λέξεων που συνδέονται ετυμολογικά-σημασιακά μαζί της’ (Μπαμπινιώτης, 2008^α)

‘Η ορθογραφία μιας γλώσσας - η ιστορική-ετυμολογική κατ’ εξοχήν- είναι ο καθρέφτης της ιστορικής της πορείας, της γραπτής οργάνωσης των εννοιών-σημασιών που εκφράζει και, πάνω απ’ όλα, άσκηση πειθαρχίας, και καλλιέργεια του πνεύματος των ανθρώπων που τη μιλούν και τη γράφουν. (Μπαμπινιώτης, 2008^β)

Ακραδάντως πιστεύω ότι η γλώσσα του Ελληνικού λαού τόσο η καθαρή όσο και η δημοτική είναι μια γλώσσα η Ελληνική - αυτή η αρχαία εν τη εξελίξει την οποίαν υπέστη. (Βενιζέλος, 1911)

Η γλώσσα μας συνεχίζει τη γλώσσα που στάθηκε εκφραστικό μέσο των αρχαίων Ελλήνων, και χρησίμευε για πρότυπο στον Ευρωπαϊκό και γενικά στον νεότερο πολιτισμό. (Τριανταφυλλίδης, 1938:9)

Η έκφραση ‘κόρη της αρχαίας γλώσσας’ είναι για τη νέα γλώσσα μεταφορά άστοχη και απατηλή. Η νέα μας γλώσσα είναι η ίδια η αρχαία που αδιάκοπα μιλημένη από το Ελληνικό Έθνος για χιλιάδες χρόνια, από χείλη σε χείλη και από πατέρα σε παιδί, άλλαξε με το να μιλιέται... Ωσπου πήρε τη σημερινή της μορφή της μητρικής γλώσσας, αφητηρία και αυτή για νέα εξέλιξη. (Τριανταφυλλίδης, 1938:56)

Μολονότι η Ελληνική Γλώσσα άλλαζε αδιάκοπα, καθώς άλλωστε αλλάζει αναπόδραστα καθετί το ζωντανό, διατήρησε ανέπαφη την ιστορική της συνέχεια και ενότητα, παρέχοντας έτσι αδιαμφισβήτητες μαρτυρίες για την ιστορική συνέχεια και ενότητα του ελληνικού πολιτισμού. (Thomson, 1960:117)

Δεν αποτελεί υπερβολή να τονιστεί το γεγονός ότι η Ελληνική δεν είναι μια σειρά από ξεχωριστές γλώσσες αλλά μία και ενιαία γλώσσα. Αν κάποιος θέλει να μάθει Ελληνικά, δεν έχει ιδιαίτερη σημασία αν θα αρχίσει από τον Όμηρο, τον Πλάτωνα, την Καινή Διαθήκη, το έπος του Διγενή Ακρίτα ή τον Καζαντζάκη. (Browning, 1969)

Εγώ δεν ξέρω να υπάρχει παρά μία γλώσσα, η ενιαία γλώσσα η Ελληνική... Το να λέει ο Έλληνας ποιητής ακόμη σήμερα ‘ουρανός’ ή ‘θάλασσα’ ή ‘ήλιος’ ή ‘σελήνη’ ή ‘άνεμος’, όπως το έλεγαν η Σαπφώ και ο Αρχίλοχος, δεν είναι μικρό πράγμα. Είναι πολύ σπουδαίο. Επικοινωνούμε κάθε στιγμή μιλώντας με τις ρίζες μας. Τις ρίζες μας που βρίσκονται εκεί: στα Αρχαία. (Ελύτης, 1978)

Η Ελληνική των περασμένων ιστορικών φάσεων -αρχαϊκή, αρχαία ή μεσαιωνική- με όλες της τις διαφορές, είναι σήμερα αισθητή ως Ελληνική. (Mirambel, 1978:300)

Η ελληνική γλώσσα δεν έπαψε ποτέ της να μιλιέται. Δέχτηκε τις αλλοιώσεις που δέχεται καθετί ζωντανό, αλλά δεν παρουσιάζει κανένα χάσμα. (Σεφέρης, 1981:159)

Η γλώσσα η ελληνική είναι μία. Και είναι μάλλον έλλειψη σοφίας να προσηλώνεται κανείς πεισματάρικα σε μια και μόνο αποκλειστικά μορφή της και να περιφρονεί αυτόν τον αμύθητο πλούτο, το θησαυρό, που έχει στη διάθεσή του. (Εγγονόπουλος, 1985:155)

Η Ελληνική παρουσιάζει μια αδιάκοπη ιστορική εξέλιξη, και η σημερινή Ελληνική με τη μορφή της δημοτικής ή της καθαρεύουσας συνεχίζει απευθείας την Ελληνική του Ομήρου και του Δημοσθένη. (Chantraine, 1990)

Αυτή είναι πράγματι η Ελληνική Γλώσσα. Μία και ενιαία, με την έννοια ότι δεν έπαυσε ποτέ να μιλιέται και να γράφεται. Μία και ενιαία, όταν προσπαθείς να την κατακτήσεις δημιουργικά μέσα στην πολλαπλότητα της σύνθεσης και τον πλούτο της δηλωτικότητάς της. (Μπαμπινιώτης, 1991)

Παρ' όλες τις ριζικές αλλαγές της, η φυσική ομιλούμενη γλώσσα της Ελλάδας σήμερα εύκολα ακόμη αναγνωρίζεται ως ίδια με εκείνη του Ομήρου. Παραμένει μια εξαιρετικά αρχαϊκή γλώσσα έκδηλα ινδοευρωπαϊκής δομής στην ονοματική και ρηματική της μορφολογία. (Palmer, 1995:198)

Ο Μαρκαντωνάτος υποστηρίζει ότι οι Έλληνες φιλόλογοι, γλωσσολόγοι, λεξικογράφοι κ.λπ. έχουν υπέρτατο χρέος αφενός να υπογραμμίζουν σε κάθε ευκαιρία ότι η Ελληνική είναι μία και ενιαία γλώσσα, όπως είναι πράγματι και αφετέρου να φωτίζουν και να αξιολογούν κάθε αρχαιοελληνικό στοιχείο, αν όντως βέβαια υπάρχει στις λέξεις της που παρουσιάζουν συνήθως προβληματική ορθογραφία. Ως Έλληνες μελετητές της γλώσσας μας οφείλουμε βέβαια να τηρούμε απαρέγκλιτα τη σολωμική υποθήκη ότι πρέπει να θεωρούμε εθνικό ό,τι είναι αληθινό, συνάμα όμως έχουμε υποχρέωση να προβάλλουμε ό,τι αποδεδειγμένα είναι ελληνικό, με την πεποίθηση ότι αυτό αποτελεί χρέος μας εθνικό. (Μαρκαντωνάτος, 2012:20)

9^η: ΛΕΞΙΚΑ

Ύστερα από την επίσημη καθιέρωση της δημοτικής ως γλώσσας της εκπαίδευσης το 1976 και τον αμέσως επόμενο χρόνο στη διοίκηση, ο Κριαράς επιδόθηκε με ιεραποστολικό ζήλο στην ενημέρωση του ευρύτερου κοινού για την αποτελεσματική χρήση της δημοτικής και την απάλειψη της γλωσσικής σύγχυσης που επέφερε η μακρόχρονη χρήση της καθαρεύουσας, με αποτέλεσμα να εμφανίζονται ακόμα και γλωσσικά εκτρώματα. Ο Κριαράς στράφηκε πολλές φορές κατά των κινδυνολόγων της γλώσσας. Όπως μας λέγει ο ίδιος: << Έτυχε να ακούσω την απορία γιατί κατηγορώ όσους κινδυνολογούν, αφού και εγώ διαπιστώνω σφάλματα και αγωνίζομαι κατά της γλωσσικής ακαταστασίας και σύγχυσης >>. Η τοποθέτησή του ανταποκρίνεται στις σύγχρονες γλωσσολογικές απόψεις. Βλ. <<Κινδυνολογία και γλώσσα>>, Η *γλώσσα μας*, 1992, 353: << Είναι αδύνατο και εκείνος που ομιλεί και εκείνος που γράφει να μην πέφτει σε λάθη ορισμένες φορές. Τα λάθη αυτά τελικά μπορεί να οδηγήσουν σε εξέλιξη της γλώσσας αν για οτιδήποτε λόγο γενικευτούν στο στόμα του λαού ή κάτω από την πένα των συγγραφέων >>. (Κριαράς, 2010:144)

Η ανάγκη να δοθεί στο κοινό ένα υπεύθυνο, συγχρονισμένο λεξικό της νέας ελληνικής έγινε ιδιαίτερα αισθητή από την ιστορική εκείνη στιγμή που η πολιτεία αναγνώρισε την δημοτική γλώσσα (1976 με τον νόμο 309/30.04.1976) στο χώρο της εκπαίδευσης και της διοίκησης. Ο Κριαράς σημειώνει ότι το έργο του λεξικογράφου της νέας ελληνικής δεν είναι καθόλου εύκολο γιατί δεν έχουν συγκεντρωμένο τον πλούτο της νέας ελληνικής γλώσσας. Εξάλλου, δε διέθεταν επαρκή γλωσσάρια σύγχρονων Νεοελλήνων λογοτεχνών και άλλων συγγραφέων. Έχοντας την εμπειρία της κυκλοφορίας δεκατριών τόμων του λεξικού της μεσαιωνικής ελληνικής δημόδους γραμματείας ο Κριαράς και οι συνεργάτες του, το 1994 συνέταξαν *Το Λεξικό* και να παρουσιάσει τη δημοτική γλώσσα. Στην εισαγωγή του λεξικού του έχει το εξής παράθεμα του Τ.Σ. Έλιοτ, Άπαντα τα ποιήματα, ελληνική μετάφραση Αριστοτέλη Νικολαΐδη, σελ. 245.

<< ... την κοινή λέξη σαφή χωρίς χυδαιότητα,

την λόγια λέξη εύστοχη, μα όχι σχολαστική,

το τέλειο ταίρι χορεύοντας μαζί.>>

Η Ολομέλεια της Ακαδημίας Αθηνών τον Ιούνιο του 2003 έλαβε ομόφωνα την απόφαση έκδοσης ενός Χρηστικού λεξικού της νεοελληνικής. Η γλώσσα αποτελεί απέραντο, μονίμως παραγμένο ωκεανό. Τα συνηθισμένα λεξικά των 20 έως 40 χιλιάδων λημμάτων θα μπορούσαν να παρουσιαστούν με μικρές βάρκες που αγωνίζονται να διασχίσουν το πέλαγος κλυδωνιζόμενες από τα μεγάλα πλοία. Συνεχίζοντας, ο Χαραλαμπίδης επισημαίνει ότι η νεοελληνική διαθέτει σήμερα τουλάχιστον 500 χιλιάδες λέξεις, χωρίς να συνυπολογίζονται άλλοι 200 χιλιάδες εξειδικευμένοι επιστημονικοί όροι. Τα λεξικά αποτελούν προνομιούχο χώρο για στοχασμό και έρευνες γύρω από τη γλώσσα. Το λεξικό όταν σχεδιαστεί κατάλληλα, αποτελεί βασική πηγή για τη γλωσσική ενημερότητα, τη συνειδητοποίηση των μηχανισμών λειτουργίας της γλώσσας και την ευαισθητοποίηση του χρήστη ως προς την ποιότητα του λόγου. Το λεξικό ως κειμενική ροή συμβάλλει στην ολιστική κειμενοκεντρική θεώρηση της γλώσσας και ιδιαίτερα στην κριτική γλωσσική ενημερότητα. Η γλώσσα δεν είναι ουδέτερη. Είναι ιδεολογικά φορτισμένη καθώς αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της κοινωνίας. Οι σύγχρονοι επαγγελματίες λεξικογράφοι περιγράφουν τη γλώσσα και έτσι λημματοποιούν και λέξεις που ενδεχομένως δεν αρέσουν ούτε στους ίδιους. Τις "άσχημες" λέξεις θα τις εξοστρακίσουμε και θα κρατήσουμε μόνο τις "ωραίες" αναρωτιέται σε αυτήν τη συνέντευξη ο Χαραλαμπίδης. Αν τις αποκρύψουμε, δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχουν>>. Για την παρουσία τόσων ξενικών λέξεων στο Χρηστικό Λεξικό σχολιάζει: <<Εμείς δεν ρυθμίσαμε τη γλώσσα για να εξοστρακίσουμε τις ξένες λέξεις. Όσοι επιχειρήσαν στο παρελθόν να τις "διώξουν" από τη γλώσσα μας και να προτείνουν ισοδύναμες ελληνικές απέτυχαν σε ένα ποσοστό 80%. Ας πάει κάποιος να παραγγείλει ένα αμφίψωμο και αν επιμείνει να το ζητά με αυτή την ελληνικότατη λέξη, μάλλον δεν θα φάει σάντουιτς>>. Όπως εξηγεί ο ίδιος, <<οι αποτυχημένες προσπάθειες περιορισμού των αγγλισμών στο πρόσφατο παρελθόν, σε συνδυασμό με την αναγκαιότητα περιγραφής και όχι ρύθμισης της γλώσσας, οδήγησαν τους ερευνητές στην άποψη ότι πρέπει να αφήσουμε τη γλώσσα να ακολουθήσει τη δική

της πορεία - έτσι κι αλλιώς δεν υποτάσσεται στις ορέξεις μας, δείχνοντας με τον τρόπο αυτόν εμπράκτως ανοχή στον γλωσσικό πλουραλισμό και στον γλωσσικό πολυπολιτισμό. Οι κίνδυνοι αφελληνισμού είναι άλλοι>>. Σ' αυτήν την παρουσίαση του λεξικού δεν αναφέρει τους άλλους κινδύνους του αφελληνισμού. Πολλές λέξεις χάνονται και πολλές έρχονται. Αυτή είναι η μαγεία της γλώσσας. Δεν μένει στατική. Εξελίσσεται διαρκώς>>. (Χαραλαμπίδης, 2014:28)

Η προσπάθεια του Μπαμπινιώτη να ελκύσει και να θέλξει τον αναγνώστη και να εξοικειωθεί με το λεξικό ως βιβλίο όχι για το ράφι, αλλά ως βιβλίο χρήσιμο για να το συμβουλευονται συχνά. Η απάντηση του Μπαμπινιώτη στο λεξικό της Ακαδημίας ήρθε με το όγδοο κατά σειράν, λεξικό του, που περιέχει 4.000 λέξεις, 15.000 αυθεντικά παραδείγματα.<<Είναι ένα λεξικό το οποίο θα χαρακτήριζα πρωτότυπο και συγχρόνως ιδιαίτερο έως ιδιόμορφο, με την έννοια ότι έχει μια επιλογή λέξεων που χρησιμοποιούνται σε έναν πιο απαιτητικό λόγο. Απευθύνεται σε ανθρώπους που ήδη έχουν έναν οπλισμό στη γλώσσα και θέλουν να τον βελτιώσουν, επειδή κάτι δεν τους είναι σαφές ή επειδή ψάχνουν μια άλλη χρήση κάποιας λέξης ή επειδή θέλουν να μάθουν μια λέξη που δεν ήξεραν. Πρόκειται για λέξεις που κουβαλούν επάνω τους μια ιστορικότητα στη χρήση τους και μια ετυμολογική σύνδεση με οικογένειες λέξεων και έχουν επίσης το στοιχείο της έκπληξης. Αυτό το ξάφνιασμα, που λέει ο Ελύτης ότι γίνεται όταν βάλεις δύο λέξεις μαζί που βγάζουν έναν σπινθήρα στην ποίηση που δεν τον βγάζουν αλλού, αυτό το ξάφνιασμα είναι κάτι που επαναλαμβάνεται και σε ένα τέτοιο απαιτητικό λεξιλόγιο. Θα πεις "χαστούκι", θα πεις "σκαμπίλι", αλλά το "ράπισμα" είναι κάτι άλλο>>.

<<Η αίσθηση της γλώσσας χτίζεται, καλλιεργείται, αποκτάται με πολύ κόπο. Υπάρχει το εξής περίεργο με τη γλώσσα: τις βασικές γνώσεις τις κατακτά ο άνθρωπος μέσα σε τρία χρόνια, από την ηλικία των δύο έως πέντε ετών, και, από την άλλη, σε όλη του τη ζωή χτίζει και εμπλουτίζει τη γλώσσα του. Η γλώσσα είναι έργο ζωής, μέχρι να φύγουμε από τον κόσμο μαθαίνουμε πράγματα στη γλώσσα.

Κι όταν λέμε "εμπλουτίζω τη γλώσσα μου", σημαίνει εμπλουτίζω τη σκέψη μου, δηλαδή τον κόσμο μου. Γιατί κάθε ποιότητα γλωσσική είναι ποιότητα σκέψης και ποιότητα θέασης και αντίληψης του κόσμου. Πάντοτε στα μαθήματα μου αναφέρομαι στην υπαρξιακή και όχι θεολογική τριάδα γλώσσα - νους - κόσμος. Τίποτα δεν υπάρχει από μόνο του, ούτε ο κόσμος μας υπάρχει χωρίς το μυαλό μας, ούτε το μυαλό μας χωρίς τη γλώσσα μας. Αυτή η υπαρξιακή τριάδα καλλιεργείται, υπηρετείται μέσα από οποιαδήποτε ποιοτική σχέση μας με τη γλώσσα>>.

<<Αν επρόκειτο να εστιάσω κάπου, θα ανέφερα δύο σημεία από τα πολλά. Πρώτον, τα λίγα έως ελάχιστα διαβάσματά τους. Είναι τα παιδιά της εικόνας, του γρήγορου, βιαστικού, ανεπεξέργαστου λόγου, των greeklish κ.τ.λ. - μιλάω γενικευμένα, υπάρχουν βεβαίως εξαιρέσεις και παιδιά με πολύ συγκροτημένο λόγο. Εκτός από τα λειψά διαβάσματά τους - να που χρειάζομαι το "λειψά" εδώ! -, αιτία είναι και η περίπου μηδενική ή ελαχιστοποιημένη επαφή τους με τη γλωσσική διαχρονία. Αν δεν έχεις μια επαφή με αυτό που έλεγε ο Σεφέρης "τα παλιότερα ελληνικά μας", με τα αρχαία, τη γλώσσα του Ευαγγελίου, τη λόγια παράδοση, είτε επειδή δεν διαβάζεις κείμενα σε αυτά τα ελληνικά είτε επειδή δεν τα διδάσκεσαι, τότε έχεις χάσει ένα μεγάλο μέρος και, παθητικά, στο να

καταλαβαίνεις και βεβαίως, ενεργητικά, στο να χρησιμοποιείς ένα τέτοιο απαιτητικό λεξιλόγιο. Ένας λόγος που εξέδωσα αυτό το λεξικό ήταν και για να προσφέρει κάποια ενίσχυση στους ανθρώπους που η διαχρονική επαφή τους με τη γλώσσα και τα απαιτητικά διαβάσματά τους είναι περιορισμένα>>. (Μπαμπινιώτης, 2015:28).

Ο Μπαμπινιώτης έχει επισημάνει την ανάγκη μιας συστηματικής, οργανωμένης, επίσημης προσπάθειας για την αντιμετώπιση της ορθογραφικής αναρχίας της νεοελληνικής γλώσσας. Αναφέρεται στην ορθή γραφή της λέξης αντιδιαστέλλοντας την, με τη σχολική ορθογραφία, τη συνήθη και τη παλαιότερη. Έχει συμπεριλάβει στο Λεξικό του 300 λέξεις με αυξητική τάση λόγω των παράγωγών τους, που παρουσιάζουν διπλοτυπίες. Αυτές τις διπλοτυπίες, ορθά επισημαίνει ο Παπαναστασίου, ότι είναι παγίδα και ελλοχεύει ο κίνδυνος να καταρρεύσει η ορθογραφία στην εκπαιδευτική διαδικασία. Και ενώ ο ίδιος προτείνει ως φορέα την Ακαδημία Αθηνών ή μια διαπανεπιστημιακή επιτροπή, συνέχισε ως επιστήμονας την παραγωγή και όγδοου λεξικού αφήνοντας τις προτάσεις του για συνεργασία των ειδικών για τη γλώσσα απραγματοποίητες.

10. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο νόμος του 309/1976 επέφερε μια ομοιογένεια και διαμόρφωσε μία πρωτοφανώς θετική συγκυρία για την χάραξη και εφαρμογή συναινετικής εκπαιδευτικής πολιτικής (Τερζής, 2008:255-256). Τα προβλήματα εδώ και τέσσερις δεκαετίες παρέμειναν παρόλο που η κατάκτηση της ομοιογένειας σε κοινωνικό επίπεδο απέκλεισε το ενδεχόμενο να επαναληφθούν οι δραματικές παλινωδίες που σημειώθηκαν στην εκπαίδευση μας στη διάρκεια του σταδίου της διελκυστίνδας (1909-1974).

Χρειάζεται συναινετική πολιτική για τη χάραξη μεσοπρόθεσμης προοπτικής και οράματος. Κλείνοντας, να επαναλάβουμε τη προτροπή του Τερζή πριν από μια δεκαετία, ότι μια τέτοια διαδικασία αποτελεί ζωτική ανάγκη σήμερα για το τόπο και απαραίτητη παρακαταθήκη για τις γενιές που ακολουθούν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A. Ελληνόγλωσση

- 1) Αγγέλου, Α. 1975. <<Η εκπαίδευση>>, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμ. ΙΑ, Εκδοτική Αθηνών Α.Ε., Αθήνα.
- 2) Αϊδίνης, Α. - Δαλακλή Χ. 2006. *Από την γραφή στην ορθογραφημένη γραφή: Η επίδραση της φωνολογικής και της μορφοσυντακτικής επίγνωσης*, Στο Π. Παπούλια-Τζελέπη, Α. Φτερνιάτη και Κ. Θηβαίος (Επιμ.), Έρευνα και Πρακτική του Γραμματισμού, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- 3) Ακρίτα, Ε. 2011. *Μια άλι πρόταση για την ελληνική γλώσσα*. Τα Νέα, 12-2-2011.
- 4) Αναγνωστόπουλος, Γ. Π. 1964. *Ορθογραφία. Ιστορική επιθεώρησης αυτής από των αρχαίων χρόνων μέχρι της σήμερον*, Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, Φοίνιξ, τ. 10^{ος}, 107 -111, Αθήνα.
- 5) Αναγνωστόπουλου, Ι. & Μπουτσούμη-Γκεσούρα, Α. 2006. *Το λέμε σωστά; Το γράφουμε σωστά; Λάθη που γίνονται συχνά στο γραπτό και στον προφορικό λόγο*. Μεταίχμιο, Αθήνα.
- 6) Ανδρέου, Π. & Μαυρουδή Α. 2011. *Η τονική μεταρρύθμιση του 1982: σύγχρονοι προβληματισμοί*. Στα Πρακτικά του Επετειακού-Επιστημονικού Συνεδρίου 1976-2011: 35 χρόνια από τη γλωσσολογική μεταρρύθμιση (Δίον Πιερίας, 4-6 Νοεμβρίου 2011). Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας & Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών - Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη.
- 7) Ανδριώτης, Ν. Π. 1995. *ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ* (ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΜΕΛΕΤΕΣ), ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ (ΙΔΡΥΜΑ ΜΑΝΟΛΗ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ), Θεσσαλονίκη.
- 8) Αργυρόπουλος, Β.Μ. 2015. *Γιατί να μάθω ορθογραφικά κι άλλα ορθογραφικά*, Σαΐτα, Καβάλα.
- 9) Βαρμάζης, Ν.Δ. 1992. *Η αρχαία ελληνική γλώσσα και γραμματεία ως πρόβλημα της νεοελληνικής εκπαίδευσης. Από την Αναγέννηση ως την καθιέρωση της δημοτικής*, Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη.
- 10) Βελούδης, Γ. 2010. *Μιλώ τη γλώσσα μου* Στο *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα* 30, 123-136.

- 11) Γκότοβος, Α. 1992. *ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΗ ΜΑΘΗΣΗ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ*, Gutenberg, Αθήνα.
- 12) Δημαράς, Α. 1987. *Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε (Τεκμήρια ιστορίας)*, ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ, Νέα Ελληνική Βιβλιοθήκη, ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΡΜΗΣ, Αθήνα.
- 13) Εκο Ο. 2015. *Όταν άνοιζαν τα πανεπιστήμια*, ΤΑ ΝΕΑ, Αθήνα.
- 14) Ιορδανίδου, Α. 2013. *ΑΝΤΙΔΑΝΕΙΑ*, ΤΟ ΒΗΜΑ, Αθήνα.
- 15) Ιορδανίδου, Α. 2014. *Νεοελληνική ορθογραφία: Σχολική γραμματική, αποκλίσεις και γλωσσική χρήση*. Στο Ζ. Γαβριηλίδου & Α. Ρεθυθιάδου (επιμ.). *Μελέτες αφιερωμένες στην Ομότιμη Καθηγήτρια Α.Π.Θ. Άννα Αναστασιάδη-Συμεωνίδη*. Καβάλα: Σαΐτα, 279-296.
- 16) Ιορδανίδου, Α. & Γ. Σέργης 2019 *Νεοελληνική ορθογραφία: μελέτη λαθών και ζητήματα διδασκαλίας*. Στο Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα* 39 σελίδα 465-474.
- 17) Κακριδή-Φεγγάρι, Μ. 2001. *Πλούσιες και φτωχές γλώσσες*. Στο Χάρης 2001, 103-110.
- 18) Καλαμπούκας Δ. 2017. *Ιστορική ορθογραφία: αναγκαίο κακό ή άταφος νεκρός*, Ηλεκτρονική έκδοση, Αθήνα.
- 19) Καραντζόλα, Ε. 2001^α. *Το «απαραβίαστο» της ελληνικής ορθογραφίας*. Στο Χάρης 2001, 83-91.
- 20) Καραντζόλα, Ε. & Παπαϊωάννου Α. 2010. *Ορθογραφικά ανώνυμων και επώνυμων κειμένων (16^{ος}-17^{ος} αι.)*. Στο *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα* 30, 289-302.
- 21) Κάτσικας, Χ. & Κ. Ν. Θεριανός. 2004. *Ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης. Από την ίδρυση του ελληνικού κράτους μέχρι το 2004*, εκδόσεις Σαββάλα, Αθήνα.
- 22) Κριαράς, Ε. 1995. *Λεξικό της σύγχρονης ελληνικής δημοτικής γλώσσας*, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα.
- 23) Κριαράς, Ε. 2009. *ΚΑΙ ΠΑΛΙ ΓΙΑ ΤΟΝ ΨΥΧΑΡΗ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΑΛΑΜΑ <<ΣΤΑ ΜΑΧΑΙΡΙΑ>>*, ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ, [Τριμηνιαία έκδοση του συλλόγου απόφοιτων της φιλοσοφικής σχολής του πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης], τεύχος 138.
- 24) Κρύσταλ, Ντ. 2003. *Λεξικό γλωσσολογίας και φωνητικής*, (Γ. Ξυδόπουλος, μτφ.), εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, (4η αγγλική έκδοση, 1997).
- 25) Λιάκος, Α. 2007. *Πώς το παρελθόν γίνεται ιστορία*, εκδόσεις ΠΟΛΙΣ, Αθήνα.
- 26) Λυπουρλής, Δ. 1990. *Γλωσσικές παρατηρήσεις*, Από την καθαρεύουσα στη δημοτική, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη.

- 27) Μαρκαντωνάτος, Γ. Α. 2019. *Αρχαίες, βυζαντινές και λόγιες φράσεις στη Νέα Ελληνική*, Ειδική έκδοση για την εφημερίδα ΤΑ ΝΕΑ.
- 28) Μαρκαντωνάτος, Γ. Α. 2012. *Γράφε, μίλα ορθά Ελληνικά*, Ειδική έκδοση για την εφημερίδα ΤΑ ΝΕΑ.
- 29) Μαρωνίτης, Δ. Ν. 2001. *Αρχαία ελληνική γλώσσα: Μύθοι και μυθοποίηση*. Στο Χάρης 2001, 15-21.
- 30) Μαρωνίτης, Δ. Ν. 2013. *Εγχειρίδιο της ορθής γραφής. Τα πιο συχνά ορθογραφικά, γραμματικά και συντακτικά λάθη*. Αθήνα: Το Βήμα (ένθετο στο φύλλο της 20^{ης} Ιανουαρίου 2013).
- 31) Ματσαγούρας, Η. Γ. 2003. *Ομαδοσυνεργατική Διδασκαλία και Μάθηση*, [Επιμέλεια Μαρία Τζάνη] ΓΡΗΓΟΡΗ, Αθήνα.
- 32) Μοσχονάς, Σπ. Α. 2001. *Η προτεραιότητα του προφορικού λόγου*. Στο Χάρης 2001, 93-101
- 33) Μπαϊτάση Πελαγία 2010. *Η διδασκαλία της ορθογραφίας στις πρώτες τάξεις του δημοτικού σχολείου: Μια συγκριτική μελέτη από το 1982 μέχρι σήμερα*.
- 34) Μπαμπινιώτης, Γ. 1994^α. *Η γλώσσα ως αξία: Το παράδειγμα της ελληνικής*. Αθήνα: Gutenberg.
- 35) Μπαμπινιώτης, Γ. 1994^β. *Ελληνική γλώσσα: Παρελθόν, Παρόν, Μέλλον*. Αθήνα: Gutenberg.
- 36) Μπαμπινιώτης, Γ. 1997^β. *Προκλητικές ορθογραφίες λέξεων*. Το Βήμα, 20-7-1997.
- 37) Μπαμπινιώτης, Γ. 1998. *Η συνέπεια στην ορθογραφία*. Το Βήμα, 11-4-1999.
- 38) Μπαμπινιώτης, Γ. 2002. *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Β' έκδοση, Γ' ανατύπωση (εμπλουτισμένη 2006), ΚΕΝΤΡΟ ΛΕΞΙΚΟΛΟΓΙΑΣ, Αθήνα.
- 39) Μπαμπινιώτης, Γ. 2008^α. *Χρειάζεται η ιστορική ορθογραφία: Το Βήμα της Κυριακής, 6-1-2008*.
- 40) Μπαμπινιώτης, Γ. 2010. *ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ*. Κέντρο Λεξιλογίας. Αθήνα
- 41) Μπαμπινιώτης, Γ. 2015. *Συνοπτική Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*, Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη Α.Ε., Αθήνα.
- 42) Νάκας, Θ. 2018. *Πρώτα τα νέα και μετά τα αρχαία ελληνικά*. Στο Μελέτες για την ελληνική γλώσσα 38, 149 -162.

- 43) Παλαμάς, Κ. 2014. *Ο ΔΩΔΕΚΑΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΓΥΦΤΟΥ*, Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη, ΤΟ ΒΗΜΑ.
- 44) Παπαδοπούλου - Μανταδάκη, Σ. 2004. *Η μάθηση της ορθογραφίας*, Μεταίχμιο, Αθήνα.
- 45) Παπαναστασίου, Γ. 2008. *Νεοελληνική ορθογραφία: Ιστορία, θεωρία, εφαρμογή*. Τόμος Α΄ Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών - Ίδρυμα Μανώλη Τριανταφυλλίδη.
- 46) Παυλίδου, Θ. 1995. *ΕΠΙΠΕΔΑ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ*, [Παραδόσεις του μαθήματος Γενική Γλωσσολογία ΙΙ στο Τμήμα Φιλολογίας του Α.Π.Θ.], Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη.
- 47) 2008. *ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ, [ΤΟΜΟΣ 7^{ΟΣ} 2003-2005]*, ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΟ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ <<ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΓΛΗΝΟΣ>>, Θεσσαλονίκη.
- 48) 2008. *ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ, [ΤΟΜΟΣ 8^{ΟΣ} 2004-2006 & 2005-2007]*, ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΟ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ <<ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΓΛΗΝΟΣ>>, Θεσσαλονίκη.
- 49) Πετρούνιας, Ευ. Β. 1984, 2002. *Νεοελληνική γραμματική και συγκριτική (αντιπαραθετική) ανάλυση: Φωνητική και εισαγωγή στη φωνολογία*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press, Ζήτη.
- 50) Πολίτη, Λ. 1985. *ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ*, ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ, 4^η Έκδοση, Αθήνα.
- 51) Πρωτόπαπας, Α. 2010. *Η διαφάνεια του ελληνικού ορθογραφικού συστήματος*. Στο Α. Μουζάκη και Α. Πρωτόπαπας (Επιμ.) *Διαταραχές Ορθογραφία: Μάθηση και*, (σελ. 67-104), Αθήνα: Gutenberg.
- 52) Σετάτος, Μ. 1991. *Τα λάθη και η αντιμετώπιση τους*, *Φιλολόγος* 63, 17-39.
- 53) Σετάτος, Μ. 1993. *Παρατηρήσεις και προτάσεις σχετικά με το γραφικό σύστημα της κοινής νεοελληνικής (ΚΝΕ)* Εφαρμοσμένη γλωσσολογία 9, 129-157.
- 54) Σετάτος, Μ. 2005. *Στη χοάνη της γλώσσας*. ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ, Τριμηνιαία έκδοση του συλλόγου απόφοιτων της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Οκτώβριος - Δεκέμβριος [122].
- 55) Σιδεράς, Δ. Α. & Π. Τσούνα 2017. *Φωνητική γραφή*. Στο *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα* 37, 639-646.

- 56) Τερζής, Ν. Π. 2008. *Εκπαιδευτική πολιτική και εκπαιδευτική μεταρρύθμιση: Ιστορικοκοινωνιολογικό πλαίσιο και "μελέτες περίπτωσης"*, 2^η έκδοση, Αδελφών Κυριακίδη, Αθήνα.
- 57) Τζήκας, Χ. 2005. *Θέματα Ιστορίας της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης (Σημειώσεις και Κείμενα)*, ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ, ΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΟ , Ακαδημαϊκό έτος 2005 - 2006, Θεσσαλονίκη.
- 58) Τομπαΐδης , Δ. Ε. 1986. *ΕΠΙΤΟΜΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ*, ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ, 6^η Έκδοση, Αθήνα.
- 59) Τριανταφυλλίδης, Μ. κ.ά. 1941. *Νεοελληνική Γραμματική (της Δημοτικής)*. Αθήνα: ΟΕΣΒ, ανατύπωση Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών - Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη (2005).
- 60) Τριανταφυλλίδης, Μ. 1948. *Η ορθογραφία μας για συγγραφείς, εκδότες και τον καθένα που γράφει τη δημοτική*.
- 61) Τριανταφυλλίδης, Μ. 1965. *Γλωσσικό ζήτημα και γλωσσοεκπαιδευτικά. Ορθογραφικά - Παιδαγωγικά* [7^ο τ. των Απάντων], Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη.
- 62) Τριανταφυλλίδης, Μ. 1982. *ΤΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΑ ΜΑΣ ΟΝΟΜΑΤΑ*, Προλεγόμενα, επεξεργασία κειμένου, σχόλια: Ε. Σ. Στάθης, ΤΑ ΝΕΑ, Θεσσαλονίκη.
- 63) Τσολάκης, Χρ. χ.χ. *Νεοελληνική γραμματική της Ε' και ΣΤ' Δημοτικού*, Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- 64) Τσολάκης, Χρ. 2002. *Από το λόγο στη συνείδηση του λόγου*. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ :ΒΑΝΙΑΣ
- 65) Τσουκαλάς, Κ. 2007. *Η εθνική πίτα και ο εξορθολογιστικός σκύλος*, ΤΟ ΒΗΜΑ.
- 66) Φιλήντας, Μ. και άλλοι. 1980 [1929 - 1948]. *Φωνητική γραφή*. Αθήνα: Κάλβος.
- 67) Φιλήντας, Μ. *Γλωσσογνωσία και Γλωσσογραφία (ελληνική)*, τόμος Α' σελ.194.
- 68) Φιλιππάκη - Warburton, Ει., Μ. Γεωργιαφέντης, Γ. Κοτζόγλου & Μ. Λουκά χ.χ. *Γραμματική Ε' και ΣΤ' Δημοτικού*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- 69) Χαραλαμπίδης, Χρ. *ΕΘΝΙΚΕΣ ΚΡΙΣΕΙΣ - ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΑΠΟ ΤΟΝ 19^ο ΣΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ*, Καθημερινές Εκδόσεις ΑΕ, 2019
- 70) Χαραλαμπίδης, Χρ. <<Αν ζητήσεις αμφίψωμο, δεν θα φας σάντουιτς>>, Λεξικό Ακαδημίας Αθηνών, ΤΟ ΒΗΜΑ, 9\11\2014.
- 71) Χάρης, Γ.Η. επιμέλεια 2001. *Δέκα μύθοι για την ελληνική γλώσσα*. Αθήνα: Πατάκης.

- 72) Χάρης, Γ. Η. 2003 - 2008. *Η γλώσσα, τα λάθη και τα πάθη* [2 τόμοι]. Αθήνα: Πατάκης.
- 73) Χατζησαββίδης Σ. 2003. *Πολυγραμματισμοί και Διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας*. Στο Παιδαγωγική Σχολή Φλώρινας Α.Π.Θ., *Η Γλώσσα και η Διδασκαλία της*, Αφιερωματικός Τόμος, Βιβλιολογεΐον, Φλώρινα.
- 74) Χατζησαββίδης, Σ. & Α. Χατζησαββίδου 2012. *Γραμματική νέας ελληνικής γλώσσας (Α', Β', Γ' Γυμνασίου)*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- 75) Χατζηστεφανίδης, Θ. Δ. 1986. *ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ (1821 - 1986)*, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΗΜ. Ν. ΠΑΠΑΔΗΜΑ, Αθήνα.
- 76) Χουρμουζιάδης, Γ. 2002. *Από πότε άρχισε να <<γράφει>> ο άνθρωπος*, Επιστημονικό Βήμα, Τεύχος 1, Διδασκαλική Ομοσπονδία Ελλάδος, Θεσσαλονίκη.
- 77) Χριστίδης Α -Φ. 1999. *Γλώσσα, Πολιτική, Πολιτισμός*. Αθήνα : Πόλις.

Β. Ξενόγλωσση

- 1) Aidinis, A & Nunes, T. 2001. <<The Role of different levels of phonological awareness in the development of reading and spelling in Greek>>, *Reading and Writing*, 14: 145-177, Kluwer Academic Publishers, Netherlands.
- 2) Cavafy, C. P. 2013. *Selected Poems*, Aiora Press, Athens.
- 3) Cohen, L. & Cohen, L. *ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ, ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ*.
- 4) Kress, G. 1994. *Learning to write*, London.
- 5) Mackridge, P. 1990. *Η νεοελληνική γλώσσα* [μτφ ρ. Κ.Ν.Πετρόπουλος], Πατάκης, Αθήνα.
- 6) Vachek, J. 1973. *Written language, General problems and problems of English*, The Hague, Mouton.
- 7) Vygotsky, 1988. *Σκέψη και Γλώσσα*, Γνώση, Αθήνα.

Γ. Ηλεκτρονική

- 1) <http://www.saitapublications.gr/2015/04/ebook.154.html>.
- 2) <https://www.tanea.gr/2017/09/22/opinions/gia-tin-agapi-tis-orthografias/>
- 3) <https://www.tovima.gr/2008/11/24/opinions/proklitikes-orthografies-leksewn/>

- 4) http://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_d1/index.html
- 5) <http://www.kathimerini.gr/978791/article/politismos/vivlio/to-arxeio-enos-spoydaioy-dhmotikisth-se-mia-istoselida>
- 6) <http://www.prlogos.gr/κ-ντίνας-σλαβικό-ιδίωμα-δυτική-βουλγ>
- 7) <http://www.kathimerini.gr/1004482/opinion/epikairothta/politikh/peri-patriwtismoy>
- 8) <http://www.kathimerini.gr/969946/opinion/epikairothta/politikh/h-meizwn-ellnhkh>
- 9) <https://www.tovima.gr/2015/05/29/books-ideas/gewrgios-mpampiniwtis-dyskola-ellinika-gia-apaititikoys-xristes/>
- 10) <https://www.tanea.gr/print/2019/02/23/lifearts/pyknos-eystoxos-logos/>
- 11) <http://www.politismospolitis.org/archives/5967>
- 12) <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0049089X18300607#bib40>
- 13) http://ins.web.auth.gr/images/MEG_PLIRI/MEG_38_227_240.pdf
- 14) http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/studies/europe/B6/index.html

